

Ročník 18/2013 • www.enviromagazin.sk • 1 €

Enviromagazín

ODBORNO-NÁUČNÝ ČASOPIS O ŽIVOTNOM PROSTREDÍ

6

20. výročie
Slovenskej agentúry životného prostredia

- 2 Národná podnikateľská cena za životné prostredie v SR 2013**
- 4 Malé Dvorníky – Dedina roka 2013 – hostila víťazov**
- 8 Mongolská delegácia zavítala na Slovensko**
- 10 Desať rokov integrovanej prevencie a kontroly znečisťovania v SAŽP**
- 13 Stav integrovanej prevencie a kontroly znečisťovania v Srbskej republike**
- 15 Prvý spoločný EIA portál dvoch štátov v Európe**
- 16 Kolíska človeka v Čade**
- 18 Zelení záchranári**
- 20 Zachránený bocian čierny zimuje v Etiópii**
- 21 Postrelený lietal ďalej**
- 22 Jubileum troch národných parkov a vytvorenie ich sústavy**
- 25 Prechádzka Národným parkom Malá Fatra**
- 28 Vzdelávanie k zelenému verejnému obstarávaniu v Slovenskej republike**
- 29 EIONET spája**
- 30 Pilotný program EÚ na overovanie environmentálnych technológií**
- 31 Unikátna technológia v Krajinom**
- 32 Historické základy environmentalizmu a environmentálneho práva (LVII.)**
- 34 Ekológia v objektíve**

Na obálke: Malé Dvorníky – Dedina roka 2013 (foto: Stanislav Hupian)

Enviromagazín – odborný-náučný časopis o životnom prostredí, XVIII. ročník, šieste číslo, december 2013, vydáva Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky a Slovenská agentúra životného prostredia (IČO 00 626 031), šesťkrát ročne, www.enviromagazin.sk. Adresa redakcie: SAŽP, Tajovského 28, P. O. Box 252, 975 90 Banská Bystrica, tel./fax: 048/4230694, e-mail: enviro@sazp.sk. Zodpovedný redaktor: Ing. Martin Vavrinek, redaktor-ka: Mgr. Alena Kostúriková, predseda redakčnej rady: RNDr. Jozef Klinda, členovia: RNDr. Zita Izakovičová, RNDr. Vlasta Jánová, Ing. Pavel Jech, prof. RNDr. Mária Kozová, CSc., Ing. Zuzana Lieskovská, Ing. Michaela Mrázová, Mgr. Pavlína Mišíková, Ing. Marta Slámková. Nakladateľ: EM DESIGN, Zvolen. Pisomné objednávky prijíma redakcia. Reg. MK SR č. EV 636/08, ISSN 1335-1877. Nevyžiadané materiály redakcia nevracia.

Vytlačené na ekologickom papieri Hello. Výrobca má certifikovaný FSC, PEFC, EMS podľa medzinárodných noriem ISO 9001, 14001 a EMAS. Tieto certifikácie obsahujú rôzne environmentálne iniciatívy, napr. spoločnosť získava 30 % svojej spotreby energie z biopalív a 40 % prepravy realizuje pomocou nízko emisných prostriedkov, ako sú železnice alebo siete kanálov. Hello je plne recyklovateľný papier a môže byť použitý na získanie papierovej drviny najvyššej kvality.

Parlament schválil dôležité novely envirozákonov

Novela zákona o ochrane prírody

Národné parky, chránené krajinné oblasti, chránené vtáčie územia, prírodné rezervácie a chránené areály bude po novom vyhlasovať vláda SR. Novelu zákona o ochrane prírody a krajiny z dielne MŽP SR schválila Národná rada SR 29. novembra 2013. Novela prinesie efektívnejšie a účinnejšie nástroje na dokončenie zonácie národných parkov a ochranu prírody s dôrazom na dohodu s vlastníckymi pozemkov v chránených územiach. Novela je výsledkom kompromisu a predchádzala jej zložité rokovania s verejnosťou, mimovládny organizáciami, súkromnými vlastníckymi, ale aj inými rezortmi. Zákon by mal vstúpiť do platnosti 1. januára 2014.

Novela upravuje taktiež reguláciu invázných druhov rastlín. Podľa nových pravidiel bude vlastníč, správca alebo užívateľ, nájomca, povinný odstraňovať invázne druhy zo svojich pozemkov na vlastné náklady alebo na náklady pôvodcu šírenia. Doteraz boli náklady na farchu pôvodcu šírenia a ak nebol známy, na náklady štátu. Zmenia sa tiež podmienky na výrub drevín. Súhlas nebude po novom potrebný v prípade drevín v nezastavaných častiach sídiel s obvodom kmeňa do 80 centimetrov. Zmena sa tak týka len extravilánu, súčasná hranica pre dreviny s obvodom kmeňa do 40 centimetrov v intraviláne sa nemení. Toto opatrenie sa nevzťahuje na dreviny rastúce ako súčasť verejnej zelene, na cintorínoch, v územiach s 2. a 3. stupňom ochrany a dreviny rastúce na územiach so 4. a 5. stupňom ochrany. Tam je výrub akýchkoľvek drevín zakázaný. Pre chránené stromy platí osobitný režim ochrany.

Novely, týkajúce sa odpadového hospodárstva

Kým v západných krajinách sa väčšina odpadu recykluje a zhodnocuje, na Slovensku je to naopak. Zmeniť to môže novela zákona o poplatkoch za uloženie odpadkov, ktorú 28. novembra schválil parlament. Od januára 2014 prinesie táto novela v niektorých prípadoch vyššie ceny za ukladanie odpadu na skládkach. Týmto spôsobom chce envirorezort motivovať pôvodcov odpadu, aby ho viac triedili a zhodnocovali a menej ukladali na skládky a zafažovali tak životné prostredie. Druhá novela, ktorú schválili poslanci Národnej rady SR, sa týka zberu batérií a akumulátorov v obciach. Ich výrobcovia budú vďaka nej od budúceho roka niesť všetky náklady spojené so zberom, spracovaním a recykláciou tých použitých. Novela zákona o odpadoch bola reakciou na odôvodnené stanovisko Európskej komisie voči Slovenskej republike, tzv. infringement, pre nevyhovujúcu transpozíciu európskej smernice o batériách a akumulátoroch. Európska komisia vytýkala Slovensku nedostatočné zavedenie rozšírenej zodpovednosti výrobcov v legislatíve SR. Novela zákona odstránila tieto deficity a ochránila Slovensko pred vysokou pokutou zo strany Európskej komisie.

Právna norma zavádza aj kolektívne nakladanie s použitými batériami a akumulátormi. Taktiež zavádza povinnosť stiahnuť bezodkladne z trhu tie batérie a akumulátory, ktoré boli uvedené na trh po 26. septembri 2008 a nespĺňajú požiadavky smernice.

Zvýšenie poplatkov za skládkovanie odpadu sa podľa novely zákona o poplatkoch za uloženie odpadkov nedotkne firiem, ktoré zákon o odpadoch dodržiavajú. Na jeho základe je držiteľ odpadu povinný recyklovať odpad pri svojej činnosti a odpad takto nevyužitý ponúknuť na recykláciu iným subjektom. Tie firmy, ktoré recyklujú, tak nebudú platiť zvýšené poplatky za ukladanie odpadu. Podobný princíp má platiť aj v prípade obcí. Pokiaľ ich obyvatelia budú separovať, nebude potrebné zvyšovať im poplatky.

Novela mení aj prerozdelenie príjmov z poplatkov za uloženie odpadu, ak sa skládka odpadov alebo odkalisko nachádza v katastrálnom území viacerých obcí. V súčasnosti má absencia tohto ustanovenia spôsobovať v praxi problémy pri prerozdeľovaní príjmov. Zavádza sa preto pomerné rozdelenie príjmov k veľkosti územia, ktoré skládka odpadov/odkalisko v katastrálnom území danej obce zaberá. Príjmy z uloženia odpadu sa po novom budú môcť použiť aj na iný účel, ako je odpadové hospodárstvo obce. Peniaze budú môcť ísť aj, napr. na zlepšenie životného prostredia v obci.

Zdroj: Odbor komunikácie MŽP SR (krátené)

Národná podnikateľská cena za životné prostredie v SR 2013

Podnikateľské subjekty na Slovensku dokážu aj v súčasných nepriaznivých ekonomických podmienkach iniciatívne a v nadštandardnej miere orientovať svoje aktivity na znížovanie environmentálnych vplyvov svojich činností. Potvrdili to výsledky 4. ročníka súťaže o Národnú podnikateľskú cenu za životné prostredie v SR, nad ktorou prevzalo záštitu Ministerstvo životného prostredia SR. Národné ceny a diplomy si ocenení prevzali 12. novembra v Liptovskom Jáne počas konferencie vodohospodárov v priemysle. Ocenené subjekty získali možnosť prihlásiť svoje projekty do medzinárodnej súťaže Európska cena za životné prostredie v podnikaní.

Kategória Produkt a služby

Prvé miesto získala akciová spoločnosť ECOWA za projekt *Malá domáca čistiareň odpadových vôd ECOWA 6*, 2. miesto spoločnosť TATRAMAT - ohrievače vody, s. r. o., za projekt *Tepelné čerpadlo na prípravu teplej vody TEC TM* a 3. miesto spoločnosť ENEX trade, s. r. o., za projekt *Polopodzemný systém zberu a zvozu odpadov - ENEX - TEMAX*.

Kategória Proces

Komisia udelila prvé miesto akciovej spoločnosti Volkswagen Slovakia za projekt *Udržateľné riadenie vodného hospodárstva a proces čistenia odpadových vôd VW SK ako základný pilier zachovania a obnovy biodiverzity raka*, druhé miesto spoločnosti PCA Slovakia, s. r. o., za projekt *Optimalizácia procesu lakovania karosérií v automobilovom závode PSA Peugeot Citroen Slovakia z pohľadu znižovania emisií prchavých organických látok* a na treťom mieste sa umiestnila spoločnosť INA Kysuce, a. s., s projektom *Realizácia požiadaviek EMAS v strojárskom podniku*.

Kategória Podnikanie a biodiverzita

V tejto novovyhlásenej kategórii komisia posudzovala kvalitu postupov v riešení významných vplyvov priemyselných činností spoločností na biodiverzitu a podporu prírodných ekosystémov. Ocenila opätovne projekt spoločnosti Volkswagen Slovakia, a. s., ktorým chcú vrátiť raky späť do prírody a projekt malej domácej čistiareň odpadových vôd spoločnosti ECOWA, a. s.

Mimoriadne ocenenie získali dve spoločnosti: Asociácia vodárenských spoločností za komunikačnú kampaň „*Pijem zdravý vodu, nápoj z vodovodu*“ a spoločnosť DAIRA, s. r. o., za projekt *Eco friendly Hotel Dália***** - hotel so zodpovedným prístupom k životnému prostrediu, uplatňovaný prostredníctvom ekologických aktivít v rámci prevádzky hotela a reštaurácie, ako aj komunikácie s klientmi a verejnosťou.

Súťaž o Národnú podnikateľskú cenu za životné prostredie v SR organizovala Asociácia priemyselnej ekológie na Slovensku (ASPEK) v spolupráci s MŽP SR. Súťaž je národným kolom prestížnej medzinárodnej súťaže Európska cena za životné prostredie v podnikaní (EBAE - European Business Awards for the Environment). Spoločným zámerom obidvoch súťaží je umožniť prezentáciu schopností podnikateľskej sféry zosúladiť jej ekonomické záujmy s princípmi trvalo udržateľného rozvoja. Záujem o súťaž prejavujú významné podnikateľské subjekty, ako aj malé a stredné podniky. Tie vo svojej účasti v súťaži vidia príležitosť presvedčiť svoje okolie o tom, že dokážu prispieť svojimi environmentálnymi aktivitami k zlepšovaniu stavu životného prostredia.

Ocenení v kategórii Proces (sprava: RNDr. Pavel Mikuláš, Ing. Dušan Čerešňák, Ing. Ľubica Ďaďová, INA Kysuce, a. s., Ing. Ladislav Halász, PhD., Albert Jankovic, Alexander Matušek a Eric Reuting, Volkswagen Slovakia, a. s.)

Mimoriadne ocenenie (sprava: RNDr. Pavel Mikuláš, Ing. Dušan Čerešňák, Ing. Ivana Mahriková, PhD., Asociácia vodárenských spoločností, Ing. Dagmar Amrichová a Ing. Rastislav Amrich, DAIRA, s. r. o.)

Ing. Alena Adamkovičová
Slovenská agentúra životného prostredia

1. miesto v kategórii Proces - Volkswagen Slovakia, a. s. (sprava: člen predstavenstva Volkswagen Slovakia, a. s., Eric Reuting, RNDr. Pavel Mikuláš, Ing. Dušan Čerešňák a Alexander Matušek, Volkswagen Slovakia, a. s.)

Ocenení v kategórii Produkt a služby (sprava: prezident ASPEK RNDr. Ing. Pavel Mikuláš, generálny riaditeľ sekcie vôd Ing. Dušan Čerešňák, Jana Bulková, ASPEK, predseda predstavenstva ECOWA, a. s., Ing. Róbert Kati, podpredsedníčka predstavenstva tejto spoločnosti RNDr. Gabriela Kati, generálny riaditeľ ENEX trade, s. r. o. Ing. Peter Plekanec a obchodný riaditeľ TATRAMAT - ohrievače vody, s. r. o., Ing. Rastislav Kostka)

Malé Dvorníky – Dedina roka 2013 – hostila víťazov

Súťaž Dedina roka vznikla v roku 2001 v snahe overiť praktický prínos Programu obnovy dediny na Slovensku. Bola to zároveň odpoveď na výzvu Európskeho pracovného spoločenstva pre rozvoj vidieka a obnovu dediny (ARGE). Novej, netradičnej úlohy sa ujala Slovenská agentúra životného prostredia v Banskej Bystrici pod gesciou Ministerstva životného prostredia SR a v spolupráci so Spolkom pre obnovu dediny a Združením miest a obcí Slovenska. Práve zakladajúci členovia načrtli základné kontúry a sformulovali prvé pravidlá súťaže, vrátane hodnotiacich kritérií, ktoré s miernymi úpravami pretrvali dodnes. K priaznivcom, podporovateľom a hodnotiteľom súťaže sa postupne pridávali ďalší partneri.

Zmysel súťaže

Zmyslom súťaže je preukázať komplexnú obnovu duchovného, hmotného a prírodného prostredia dediny a pritom zachovať identitu, tradície a zvláštnosti tohto prostredia. Presne to je filozofiou Programu obnovy dediny. Pravidlá súťaže sú náročné, čo opatrnejších možno od nej odrádza. Kandidátska dedina sa musí prejavovať ako hospodár, maľovaná, klenotnica, pospolitosť, partner, hostiteľ a záhrada. Sedem oblastí hodnotenia, sedem vyplnených strán formulára doložených rukopisnými faktami – filmami, fotografiami, brožúrami, monitoringom masmédií, koncepčnými a plánovacími dokumentmi a ľudským potenciálom. Iba tá dedina, ktorá preukáže svoju obnovu komplexne, vo všetkých oblastiach, má šancu na víťazstvo. Obce, ktoré vynikajú len v niektorých kritériách, nezostanú však bez ocenenia.

27 súťažiacich

O prestížny titul **Dedina roka 2013** a možnosť reprezentovať Slovensko v súťaži o Európsku cenu obnovy dediny v duchu jej motta na rok 2014 „Lepšie žiť“, súťažilo 27 obcí zo siedmich krajov Slovenska. Stojí za to ich vymenovať: Alekšince, Baďan, Bánov, Blatnica, Bošáca, Červeník, Dubník, Hľpa, Jablonka, Jasenica, Kechnec, Malé Dvorníky, Matejovce nad Hornádom, Miklušovce, Močenok, Mošovce, Mútne, Pavlovce

Slávnostné odovzdávanie ocenení sa uskutočnilo v Obecnom dome v Malých Dvorníkoch

Vystúpenie miešaného speváckeho zboru Pünkösdirőza

Zástupcovia najúspešnejších obcí súťaže Dedina roka 2013

nad Uhom, Pruské, Sebechleby, Slovinky, Šarovce, Špania Dolina, Štitáre, Tešedíkovo, Vadovce a Vyšný Kubín. Obce prezentovali úspešné postupy obnovy vidieka, zlepšenie kvality životného prostredia a rozvoj dedín. Súťažili o celkové prvenstvo, ako aj o ocenenia v siedmich kategóriách. Počas mesiacov jún a júl 2013 členovia národnej hodnotiacej komisie navštívili všetky prihlásené obce, aby vybrali celkového víťaza súťaže, ktorý získa titul **Dedina roka 2013** a právo reprezentovať Slovenskú republiku v súťaži o Európsku cenu obnovy dediny, a držiteľov ostatných ocenení.

Názor komisie

Komisiu tvorili zástupcovia vyhlasovateľov súťaže, generálneho partnera a partnerských organizácií: Agentúry pre rozvoj vidieka, Národného osvetového centra, Slovenskej agentúry pre cestovný ruch, Spoločnosti pre záhradnú a krajinnú tvorbu, Vidiekeho parlamentu na Slovensku, okrem nich ešte zástupca ARGE a zástupca víťaznej obce z roku 2011. Komisia skonštatovala viditeľný nárast zvyšujúcej sa kvality súťažiacich obcí vo všetkých oblastiach hodnotenia. V porovnaní s predchádzajúcimi ročníkmi súťaže zaznamenala zvýšenú úroveň starostlivosti obcí o svoj vzhľad. Väčšina obcí má vyrovnané hospodárenie, mnohé z nich majú vlastné podniky, čím pozitívne vplyvajú na miestnu zamestnanosť. Ekonomiku posilňuje aj efektívnejšie zhodnocovanie miestneho prírodného, kultúrneho, ľudského a materiálneho potenciálu pri zohľadnení požiadaviek na ochranu životného prostredia a trvalo udržateľného rozvoja. Obce zveľaďujú svoj majetok a zvyšujú kvalitu života obyvateľov obce aj aktívnym využívaním finančných zdrojov EÚ. Dokážu úspešne spolupracovať v partnerstvách na miestnej, regionálnej a medzinárodnej úrovni. Pozoruhodný je narastajúci lokálpatriotizmus, ktorý sa prejavuje v originálnych a tvorivých prístupoch obyvateľov pri riešení obecných problémov a pri prezentácii svojej obce navonok. Komisia opätovne vyzvala obce, aby vyvíjali tlak na tvorbu a dôsledné dodržiavanie legislatívnych nástrojov na zlepšenie uplatňovania adekvátneho stavebného poriadku či regulatívov vo výstavbe, rešpektujúc identitu svojho vidieckeho prostredia. Komisia odporučila všetkým obciam hlbšiu a intenzívnejšiu spoluprácu s odborníkmi a vyzýva odborníkov k spracováaniu kvalitných a efektívnych projektových dokumentácií, rešpektujúcich zachovanie a obnovu charakteristického vzhľadu vidieckeho sídla a krajiny.

Víťazi

„*Víťazi jednotlivých kategórií sú klenotnicou slovenského vidieka, sú príkladmi pre ostatných starostov, ako môžu rozvíjať svoju obec, pracovať s občanmi, efektívne vynakladať zdroje, ktoré im boli zverené,*“ povedal projektový manažér Programu obnovy dediny a súťaže Dedina roka Ing. Martin Lakanda, riaditeľ pre stratégie a projekty Slovenskej agentúry životného prostredia. „*Obec Malé Dvorníky najkomplexnejšie splnila všetky požadované kritériá, bola najlepšie vyhodnotená vo všetkých hodnotených kritériách od dediny ako záhrada, ako maľovaná, ako hospodár atď.,*“ konštatoval Ing. Lakanda. Titul **Dedina roka 2013** získala obec Malé Dvorníky v okrese Dunajská Streda.

Slávnostné oceňovanie

Druhý novembrový štvrtok dokonale vyčistená, povysávaná, pristrihnutá, vyglančená, tým najlepším dizajnérom upravená obec Malé Dvorníky, ako sa patrí na hostiteľa, víťaznú obec, víťala všetkých účastníkov dlho očakávanej slávnosti odovzdávania

ocenení súťaže najúspešnejším obciam 7. ročníka súťaže Dedina roka. A tých veru prišlo požehnanie zo všetkých kútov Slovenska – ocenených aj gratulantov. K nim sa pripojili aj hostia z Českej republiky – zástupcovia českej súťaže Vesnice roku. Ocenenia všetkým úspešným obciam odovzdal riaditeľ kancelárie ministra životného prostredia Vladimír Rak spolu s ďalšími zástupcami vyhlasovateľov a partnerov. Podčiarkol, že „aj počas tohto ročníka súťaže sme boli svedkami toho, že naše dediny dokážu aj v neľahkých podmienkach pracovať na svojej obnove. Hospodársky rast Slovenska spočíva aj v schopnosti využiť zdroje, ktorými vidiek a vidiecka krajina disponujú, k čomu už 15 rokov prispieva aj Program obnovy dediny.“ Zdôraznil, že do tohto programu sa za toto obdobie zapojilo 85 percent vidieckych obcí a prerozdeleno sa takmer 8 miliónov eur prostredníctvom dotácií.

Ďalší ocenení

Na druhej priečke sa umiestnila obec Špania Dolina v okrese Banská Bystrica a na treťom Pruské v okrese Ilava. Obec Kechnec v okrese Košice-okolie získala mimoriadnu cenu „Za výnimočný, inovatívny, vizionársky a zároveň trvalo udržateľný rozvoj obce“. Okrem troch celkových víťazov a mimoriadnej ceny získali vecné a finančné ceny aj víťazi jednotlivých kategórií. V kategórii Dedina ako hospodár je to Jablonka v okrese Myjava. Dedina ako maľovaná je Baďan v okrese Banská Štiavnica, Dedina ako klenotnica sú Sebechleby v okrese Krupina, Dedina ako pospolitost sú Pavlovce nad Uhom v okrese Michalovce, Dedina ako partner sú Šarovce v okrese Levice, Dedina ako hosťiteľ je Blatnica v okrese Martin a Dedina ako záhrada je obec Bošáca v okrese Nové Mesto nad Váhom. Internetové hlasovanie vyhrala obec Dubník (okres Nové Zámky).

Predstavujeme ocenené obce v súťaži Dedina roka 2013

1. miesto

Malé Dvorníky

Kraj: Trnavský, okres: Dunajská Streda, rozloha katastra: 688 ha, počet obyvateľov: 1 077, starosta obce: Ing. Zoltán Marczell

Obec Malé Dvorníky sa nachádza v južnej časti Trnavského kraja, v tesnom susedstve okresného mesta Dunajská Streda na Žitnom ostrove. Obec, podľa spisov uložených v budapeštianskom archíve, bola známa ako usadlosť dvoranov slúžiacich na bratislavskom hrade už v roku 1252.

Od roku 1356 sa obec v písomnostiach objavuje ako šľachtická osada už pod svojim dnešným názvom ODUOR (DVOR).

Obec je typickou poľnohospodárskou žitnoostrovnou dedinou – orná pôda tvorí takmer 89 % rozlohy obce a dominuje na nej výroba ekologických potravín. Pôdu obhospodaruje hlavne Školské hospodárstvo Búšlak, spol. s r. o., poľnohospodárske subjekty Istra a Áldor a súkromne hospodáriaci roľníci. Obec prostredníctvom napĺňania strategických cieľov uplatňuje svoje vízie vo všetkých oblastiach života obyvateľov. V hospodárskej oblasti, okrem poľnohospodárstva, zabezpečuje priemyselnú výrobu vo svojej hospodárskej zóne – malom priemyselnom parku na ploche približne 8 ha. Pri rozvoji obce sa popri obnove staršej časti obce premyslene usmerňuje nová výstavba, pričom sa veľký dôraz kladie na celkový vzhľad obce. Vďaka systematickej starostlivosti aj o verejnú a súkromnú zeleň už na prvý dojem pôsobí malebne a upravené. Pre podporu mladých rodín obec vybudovala 39 nájomných bytov.

Silnou stránkou obce sú partnerstvá, v rámci ktorých spolupracuje s miestnymi podnikateľmi a spolkami a tiež realizuje projekty regionálnej a hlavne cezhraničnej spolupráce. Vďaka týmto úspechom obec v roku 2009 získala v tejto súťaži ocenenie Dedina ako partner. Bohatá je aj jej spolková činnosť a podpora obce venovaná všetkým vekovým skupinám obyvateľstva.

Malé Dvorníky ležia v tesnej blízkosti 3 kúpeľných stredísk – Dunajskej Stredy, Veľkého Medera a Topoľníkov. Spolu s obcami združenými v mikroregióne Klátovské

rameno sa rozhodli ísť cestou rozvoja cykloturistiky, vodnej turistiky a agroturistiky, vhodne prepojenej s gastroturizmom. Obec vybudovala cyklotrasy v dĺžke 2 km, ďalšie úseky v dĺžke 18 km sú v príprave.

Po celej obci a mikroregióne Klátovské rameno je rozmiestnené jednotné turistické a informačné značenie, v katastri obce sú vybudované dve drevené odpočívadlá pre potreby turistov. Obec prevádzkuje Turistickú informačnú kanceláriu (TIK) a požičovňu bicyklov. Na ochranu životného prostredia obce a regiónu sa mikroregión rozhodol cykloturistikou vhodne prepojiť s ekoturistikou. V obci je zriadené Mikroregionálne informačné a školiace centrum.

V rámci starostlivosti o životné prostredie sa okrem pravidelnej údržby verejnej zelene obec venuje separovanému zberu odpadu a pred dokončením je kompletne odkanalizovaná obec. Solárnym systémom na prípravu teplej vody a na podporu vykurovania sú vybavené všetky obecné budovy – materská škola, základná škola, obecný dom, objekt športového štadiónu a miestny kostol. Snahou o úplnú energetickú sebestačnosť obce je pripravovaná realizácia projektu, zameraného na inštaláciu fotovoltaických panelov na obecné budovy a nájomné byty. Obec sa prezentuje na webových stránkach: www.maledvorniky.sk, www.klatovskerameno.sk, www.masvodnyraj.sk, www.sunislife.sk

Mgr. Alena Kostúriková

2. miesto

Špania Dolina (okres Banská Bystrica)

Špania Dolina je pozoruhodná banícka obec v objatí Starohorských vrchov, ktorá svojím rázovitým vzhľadom dodnes pripomína slávne časy ťažby a spracovania medenej rudy. Svedkom bohatej baníckej histórie je jedinečný súbor 85 pamiatkovo chránených objektov, vyhlásený za Pamiatkovú rezerváciu Špania Dolina, ktorá je trvalo obývaná. Ucelené historické usporiadanie s baníckymi domami, Klopačka, ranogotický kostol Premenenia Pána a technické pamiatky sa zlievajú spolu do jednoliateho celku. Nezálesnená halda Maximilián dotvára celkovú panorámu Španej Doliny. Banícka minulosť je verejnosti sprístupnená v miestnych múzeách medi a čipky. Špania Dolina priťahuje umelcov a návštevníkov, domácich aj zahraničných hostí na rôzne atraktívne podujatia, ako ŠpanDiv, Medzinárodné maliarske a sochárske sympóziu Josefa Langer, Faklčug, varenie štiarcu, prázdninová škola paličkovanej čipky, výtvarný plenér. Neoceniteľným atribútom obce je nadšenie skupiny ľudí, ktorí na odbornej úrovni uchovávajú staré tradície a spájajú svoj život s odkazom baníctva podobne, ako bol s ním spojený život ich predkov.

3. miesto

Pruské (okres Ilava)

Pruské leží na Považí v malebnej Ilavskej kotline pod zrúcaninami starobylého hradu Vršatec a tvorí vstupnú bránu do Bielych Karpát. Prírodné prostredie a aktívny ľudský potenciál tvoria symbiózu dynamického rozvoja obce, ktorá má ambíciu stať sa modernou obcou 21. storočia a prirodzeným lídrom celého mikroregiónu. Nezabúda však ani na „dobré mravy“, ako sa začína jedna z častí diela najvýznamnejšieho barokového dejateľa a kňaza Hugolína Martina Gavloviča, ktorý tvoril v obci. K „dobrým mravom“ patrí predovšetkým úcta k svojim historickým koreňom. Pruské dôstojne prejavuje úctu k minulosti, trpezlivo hodnotí súčasnosť a dynamicky poskytuje vízie do budúcnosti. Mimoriadne aktívny prístup vedenia obce ku všetkým komunitám vytvára pestrý a plodný život v obci. Občania prejavujú svoju hrdosť k miestnym hodnotám bohatou spolupracou a fungujúcimi partnerstvami.

Mimoriadna cena

Kechnec (okres Košice – okolie) ocenenie „Za výnimočný, inovatívny, vizionársky a zároveň trvalo udržateľný rozvoj obce“

Dedina v bezprostrednej blízkosti mesta Košice s bohatou a turbulentnou minulosťou, vyplývajúcou z hraničnej polohy v intenzívne urbanizovanom prostredí. Obec sa osamostatnila až v roku 1990 a odvtedy prešla veľmi intenzívnym vývojom. Využila a stále využíva svoju polohu na úspešnú realizáciu priemyselnej zóny ako základu komplexného rozvoja obce. Výsledkom je nárast počtu obyvateľov o skoro 60 %, pokles nezamestnanosti na súčasných 9 %, kvalitná a rôznorodá vybavenosť nadobecného významu, revitalizované centrum obce, rozbehnuté projekty regionálneho až medzinárodného charakteru, zamerané na vzdelávanie a využitie geotermálnej energie. Dosiahnuté ekonomické podmienky umožňujú vytvárať pre obyvateľov optimálne životné podmienky. Aktívne a úspešné vyhľadávanie partnerov na globálnej úrovni, ekonomické aktivity obce ako subjektu a jej komplexný rozvoj dokumentujú mimoriadne úspešný a pragmatický prístup k udržateľnosti stratégie rozvoja.

Dedina ako hospodár

Jablonka (okres Myjava) ocenenie „Za mimoriadne zodpovedné hospodárenie s majetkom obce a jeho efektívne zveľaďovanie v prospech obyvateľov a návštevníkov obce“

Kopaničiarska obec Jablonka sa skladá z 26 osád, leží na úpätí Bielych Karpát na ceste z Myjavy do Kráľovského. Obec príkladne pristupuje k hospodáreniu s majetkom obce a k verejnému rozpočtu, dôkazom čoho je fakt, že zatiaľ nemala žiaden dlh. Obec podporuje podnikateľov výhodnými daňami z nehnuteľností. Pri rozvojových aktivitách sa snaží využívať služby miestnych podnikateľov a miestne suroviny. Nosnou podnikateľskou činnosťou obce je hospodárenie na 300 ha leša, poskytovanie služieb obyvateľom, ale aj okolitým obciam – napr. kosenie zákopov, rúbanie dreva, vývoz kontajnerov a iné. Veľké množstvo práce na zveľaďovaní obce sa vykonáva formou dobrovoľníckych brigád. Snahou obce je prioritne riešiť ekologické problémy územia racionálnym využívaním prírodných zdrojov. V obci je vybudovaná záhradka starých materí, spojená s čajovňou, čím sa obci darí zachovávať tradíciu bylinkárstva pre súčasnú generáciu a zároveň prezentovať verejnosti liečivú silu prírody.

Dedina ako maľovaná

Badan (okres Banská Štiavnica) ocenenie „Za udržiavanie vidieckeho charakteru a malebného harmonického vzhľadu dediny“

Podmanivá obec Badan harmonicky dotvára obraz krajiny regiónu Hontu v južnej časti Štiavnických vrchov. Spolu s časťou Klastava má zachovaný čitateľný stavebný poriadok usporiadania domov, ich vzhľadu, použitých detailov a materiálu. Stavebné materiály ako kameň a drevo dominujú nielen na pôvodných obytných a hospodárskych objektoch, ale aj pri ich oprave a rekonštrukcii. Rešpektovanie prvkov regionálnej ľudovej architektúry je podmienkou pri vydávaní stavebných povolení občanom. K pôvabnému vzhľadu dediny prispievajú prvky drobnej architektúry, ako lavičky, studne, tržnica, drevené plastiky zvierat. Pýchou obce je príkladne zrekonštruovaná románska kamenná rotunda, ktorá napovedá, že Badan bol v stredoveku významnou obcou.

Dedina ako klenotnica

Sebechleby (okres Krupina) ocenenie „Za významný prínos k šíreniu miestnych kultúrno-historických tradícií a aktívnemu prezentovaniu živej kultúry v obci“

Rázovitá vinohradnícka obec Sebechleby na juhu stredného Slovenska je významnou národopisnou lokalitou. V jej odľahlej osade s názvom Stará Hora sa nachádza jedinečná Pamiatková rezervácia ľudovej architektúry (PRLA). Chránené sú vinohradnícke domčeky s pivnicami vytesanými do tufu. Vinohradnícka osada predstavuje zriedkavo čistý charakter vinohradníckych pivníc, sústredených mimo obydľia vinohradníka. Špecifickosť tohto kraja v oblasti hudby, tradícií, gastronómie a remeselných zručností sa prezentuje na rôznych podujatiach nielen domácim obyvateľom, ale aj návštevníkom. Občianske združenie Stará Hora spolu s obcou Sebechleby usporadúva čoraz obľúbenejšie kultúrno-spoločenské podujatie – Obaračku po sebechlebsky. Tradičná ľudová kultúra tejto obce je zachytená v knižnej aj elektronickej forme na vysokej prezentačnej úrovni v Národopisnom múzeu Sebechleby, ktoré sa nachádza priamo v PRLA.

Dedina ako pospolitosť

Pavlovce nad Uhom (okres Michalovce) ocenenie „Za dlhodobý a systematický rozvoj rôznorodej komunity s rešpektovaním miestneho naturelu“

Veľká dedina – centrum osídlenia a ekonomických aktivít na periférii Slovenska v blízkosti slovensko-ukrajinskej hranice, v ktorej má väčšinový podiel rómske etnikum. Napriek svojej polohe a ťažkým sociálno-ekonomickým podmienkam vyniká šírkou rozsahu a rôznorodosťou spoločenských aktivít, vytvára podmienky na integráciu sociálne odkázaných a marginalizovaných spoluobčanov, zabezpečuje vysokú úroveň vzdelávania nastupujúcej generácie obyvateľov. Spôsob spolužitia obyvateľov je príkladom, ako dosiahnuť vysokú kvalitu v etnicky zmiešanom prostredí. Obyvatelia, bez ohľadu na etnickú rozdielnosť, sú lokálpatrioti. Sú hrdí na svoju obec a prejavujú to svojimi aktivitami a občianskou angažovanosťou napriek tomu, že kvôli nedostatku pracovných príležitostí v tomto regióne odchádzajú za prácou do zahraničia – odchádzajú, aby sa vrátili.

Dedina ako partner

Šarovce (okres Levice) ocenenie „Za aktívnu tvorbu a udržiavanie partnerstiev na miestnej a regionálnej úrovni v prostredí viacerých národností a vierovyznaní“

V dolnohronskej obci Šarovce žijú a navzájom sa dopĺňajú občania troch národností – slovenskej, maďarskej a rómskej a troch konfesií – katolíckej, evanjelickej a reformovanej cirkvi. Obec je aktívnym členom viacerých združení: Dolnohronského regionálneho združenia Želiezovce, miestnej akčnej skupiny Dolnohronské rozvojové partnerstvo, Partnerstva sociálnej inklúzie okresu Levice, kde pani starostka vykonáva funkciu predsedníčky združenia. Obec Šarovce je zakladateľom a lídrom Združenia obcí „Za čisté Dolné Pohronie“, ktoré združuje 17 obcí a mesto Želiezovce. Príspevková organizácia obce SLUŽBY Šarovce vykonáva separovaný zber pre 20 obcí a mesto Želiezovce. Okolitých deväť obcí spoločne organizuje každý rok stretnutie presídlencov, ktorí sa v roku 1946 prisťahovali z Maďarskej republiky. Veľmi populárnou v obci je aj letná Paradajková slávnosť, organizovaná v spolupráci s miestnymi podnikateľmi, ako aj obyvateľmi všetkých národností. Za pozornosť stojí Dedinské múzeum Šarovce, dokumentujúce históriu, tradície, prírodné hodnoty obce a jej okolia. Komunitné centrum pomáha rodinám v hmotnej núdzi a Informačné centrum poskytuje informácie nezamestnaným občanom, občanom so zníženou pracovnou schopnosťou, ľuďom po 50. roku života či mládeži po skončení školy.

Dedina ako hosťiteľ

Blatnica (okres Martin) ocenenie „Za všestrannú ponuku možností a atraktivít cestovného ruchu s prihliadnutím na súčasné potreby návštevníkov s využitím miestneho potenciálu“

Blatnica leží v Turčianskej kotline pri ústí najkrajších dolín Veľkej Fatry, Gaderskej a Blatnickej doliny. Obec je významnou archeologickou lokalitou, v jaskyni Mažarná na úbočí Tlstej nad Gaderskou dolinou sa našli doklady pravekého a starovekého osídlenia. Malebnosť obce, pre ktorú je príznačná architektúra ľudového staviteľstva, domy s klenutými uzatvorenými bránami z konca 18. storočia a polovice 19. storočia a sypárne okolo Blatnického potoka, po dlhé roky využívali filmári ako kulisu vo svojich filmoch. Obec je s Gaderskou a Blatnickou dolinou prepojená cyklotrasami, na všetky okolité vrchy vedú značkové turistické chodníky. Severo-východne od obce čnie zrúcanina Blatnického hradu. V obci sa nachádzajú dva hotely a množstvo súkromných penziónov, autocamping, Múzeum Karola Plicku, lanové centrum a oddychová zóna Mlynčekovo v Gaderskej doline.

Dedina ako záhrada

Bošáca (okres Nové Mesto nad Váhom) ocenenie „Za inšpirujúce a starostlivé využívanie prírodných zdrojov a zachovávanie charakteristického vzhľadu krajiny“

Bošáca, obec stredného Považia, leží v Chránenej krajinskej oblasti Biele Karpaty. Obec a jej obyvatelia sú známi vďaka ovocinárstvu, najmä pestovaniu starých odrôd ovocných stromov a spracovávaniu ich plodov. Pestujú sa tu predovšetkým odrody sliviek ako belice, durandzie, ďalej hrušky, jablká, čerešne, broskyne, orechy a oskoruše, ktorých výskyt je v súčasnej dobe ojedinelý. V katastri obce sa nachádza zriadený sad kôstkovín, ktorý má za úlohu ochranu genofondu a zachovanie odrôd kôstkovín. Obec sa môže pochváliť dvoma stromami, ktoré boli úspešné v súťaži Strom roka – jarabina oskorušová a hruška planá. Kvalita a údržba verejných priestranstiev a predzáhradok sú na vysokej úrovni. Miestna slivovica je známa aj za hranicami regiónu.

www.obnovadediny.sk

Mongolská delegácia zavítala na Slovensko

O projekte **Establish the Geo-Database on ecological health of the military sites** sme priniesli prvú informáciu v treťom tohtoročnom čísle Enviromagazínu v článku *Naše skúsenosti pomáhajú Mongolsku*, v ktorom sme priblížili štyri základné plánované ciele projektu. Jedným z výstupov je okrem iného, aj navrhnutie vhodnej metodológie a postupov prieskumných, monitorovacích a sanačných prác na územiach poškodených činnosťou Sovietskej armády, s využitím 30-ročných skúseností Slovenskej republiky s odstraňovaním následkov spôsobených činnosťou Sovietskej armády.

This project
is supported by:

The NATO Science for Peace
and Security Programme

Prvá študijná cesta mongolských expertov

Prvá študijná cesta mongolských expertov na Slovensku sa realizovala v novembri 2013. Odborníci zo Slovenskej agentúry životného prostredia, v pozícií hlavného slovenského partnera projektu, pripravili komplexný program, ktorého cieľom bolo priblížiť proces prieskumných, monitorovacích a sanačných prác pri odstraňovaní následkov kontaminácie, s dôrazom na vojenskú činnosť. Že je to proces zložitý, časovo a finančne náročný, asi netreba zdôrazňovať. Na Slovensku sa rieši táto problematika dlhodobo a našťastie sme v rovine jej ukončenia, pričom Mongolsko je naopak na začiatku celého zložitého procesu.

Po odsune Sovietskej armády z územia Slovenskej republiky bolo na začiatku potrebné vykonať štúdium archívnych materiálov, rekognoskáciu územia a začať postupne s orientačným a, v prípade potreby, s podrobným prieskumom. Cieľom slovenských expertov bola snaha celý proces predstaviť šiestim mongolským zástupcom z Geoekologického inštitútu (Dash Doljin, Mandakh Nyamtseren), Environmentálneho informačného centra

Úvodné stretnutie k projektu sa uskutočnilo v SAŽP. Ing. Katarína Paluchová oboznámila mongolských expertov s programom štúdiinej cesty počas pobytu na Slovensku

Okrem teoretických prednášok sa zúčastnili aj ukázkových technických prác na odoberanie vzoriek zemín a podzemnej vody. RNDr. Jaroslav Schwarz (Envigeo, s. r. o., Banská Bystrica) demonštruje mongolským odborníkom použitie vhodnej techniky

(Khudulmur Sodov, Bayasgalan Mijiddorj) a zástupcom Ministerstva obrany Mongolska (Oyuntsetseg Luvsandash, Sodnomtsog Davaa).

Návšteva VÚPOP a ŠGÚDŠ

Po realizácii prieskumných prác je, samozrejme, potrebné analyzovať odobraté vzorky. Z tohto dôvodu SAŽP zorganizovala návštevu odborných laboratórií Výskumného ústavu pôdoznanectva a ochrany pôdy (VÚPOP) v Bratislave a Regionálneho centra Štátneho geologického ústavu Dionýza Štúra (ŠGÚDŠ) v Spišskej Novej Vsi. Odborníci VÚPOP predstavili mongolským partnerom laboratórnu techniku, zameranú na hodnotenie kontaminácie pôd. Okrem toho im prezentovali využitie diaľkového prieskumu Zeme a informačný systém pôd, čo vzbudilo u mongolských hostí veľký záujem. Regionálne centrum ŠGÚDŠ v Spišskej Novej Vsi zaujalo kvalitne vybaveným laboratóriom, zameraným na analýzy kontaminácie podzemných vôd, sedimentov a zemín.

V Komárne a Lešti

Mongolská vláda má záujem po sanácii, prípadne rekultivácii území, poškodených činnosťou Sovietskej armády, využiť niektoré územia aj na civilné účely. Na Slovensku máme niekoľko príkladov civilne využívaných lokalít, ktoré boli v minulosti používané Sovietskou a Slovenskou armádou. Jednou z ukázkových lokalít je aj Komárňanská Stará a Nová pevnosť, ktorú využívali obe armády. Mongolská delegácia sa oboznámila nielen

Mongolskú návštevu prijala riaditeľka VÚPOP doc. RNDr. Jaroslava Sobocká, CSc. a so svojimi skúsenosťami sa podelili Ing. Michal Sviček, vedúci oddelenia diaľkového prieskumu Zeme a informatiky a Mgr. Rastislav Skalský, PhD.

Mongolská delegácia pred vstupnou bránou Komárňanskej pevnosti s Ing. Jaromirom Helmom, SAŽP (vpravo)

Mongolskú návštevu privítal aj honorárny konzul Mongolska na Slovensku Peter Slávik a po spoločnej diskusii predstavil mongolským partnerom mesto Košice

Mongolskí experti sa na lokalite Lešť oboznámujú s doteraz realizovanými prieskumnými, monitorovacími a sanačnými aktivitami po odchode Sovietskej armády z územia SR

Ing. Erich Pacola predstavil na SAŽP Informačný systém environmentálnych záťaží, ktorý, okrem iného, uchováva aj informácie súvisiace s vojenskými areálmi

s bohatou históriou tejto zaujímavej lokality, ale aj s pôvodnými ohniskami kontaminácie, typom prieskumných, monitorovacích a sanačných prác, realizovaných na tomto území. Druhou navštívenou lokalitou bola Lešť, ktorá naďalej slúži vojenským účelom. Keďže ide o plošne najväčšiu lokalitu významne zasiahnutú kontamináciou, spôsobenou činnosťou Sovietskej armády, poslúžila ako vhodný príklad na informovanie mongolských expertov o realizovaných aktivitách.

Plány ďalšej slovensko-mongolskej spolupráce

Významný priestor sa venoval aj diskusií, súvisiacej nielen s prípravou vhodnej metodiky, ale najmä tvorby geodatabázy, ktorá bude obsahovať relevantné údaje, súvisiace s činnosťou Sovietskej armády na území Mongolska. Práve naplnenie geodatabázy a terénny prieskum na vybraných lokalitách, kontaminovaných činnosťou Sovietskej armády na území Mongolska, budú dôležitou súčasťou programu slovenských expertov v Mongolsku v máji 2014 a následnej druhej študijnej cesty mongolskej delegácie na Slovensku.

Netreba zabúdať, že najdôležitejším výstupom projektu *Establish the Geo-Database on ecological health of the military sites* je príprava Strategického plánu na odstránenie kontaminácie, spôsobenej činnosťou Sovietskej armády na území Mongolska počas rokov 1970 – 1990, ktorý sa následne predstaví aj mongolskej vláde. Touto návštevou sa začali realizovať prvé kroky na jeho prípravu.

Ing. Katarína Paluchová

Slovenská agentúra životného prostredia

Konferencia INSPIRUJME SE

Slovenská agentúra životného prostredia a CENIA – Česká informační agentura životního prostředí zorganizovali v dňoch 27. – 28. 11. 2013 v Bratislave spoločnú česko-slovenskú konferenciu INSPIRE pod názvom *Inspirujme se... „otvorenosťou“*.

V poradí šiesty ročník konferencie *Inspirujme se... „otvorenosťou“* bol zároveň druhým ročníkom spoločnej česko-slovenskej INSPIRE konferencie. Hlavným cieľom tohto dvoj-dňového podujatia bolo poskytnúť priestor na prezentáciu výsledkov aktivít, súvisiacich s implementáciou smernice INSPIRE v Českej republike a Slovenskej republike, na aktuálne dianie v tejto oblasti v rovine globálnej, európskej aj domácej (realizované metodiky a postupy, štandardy, aplikácie, projekty a pod.).

V súčasnosti sa stávajú svedkami narastajúcej spoločenskej požiadavky na podporu iniciatív, adresujúcich problematiku otvorenosti v oblasti výkonu a správy vecí verejných. Jednou z kľúčových dotknutých oblastí je aj možnosť využitia potenciálu inovatívnych informačných technológií ako nástroja na podporu princípov otvoreného vládnutia. Tento trend je zreteľný od globálnej úrovne (Open Government Partnership, Open Data by Open Knowledge Foundation), cez iniciatívy v Európskom kontexte (The European Union Open Data Portal), vrátane ich národných implementácií (Partnerství pro otevřené vládnutí (OGP), Opendata.cz, Iniciativa pre otvorené vládnutie, Portál Otvorených dát a pod.).

Geopriestorový obsah a súvisiaca funkcionálna zohrávajú kľúčovú úlohu v tomto procese a práve z tohto dôvodu bolo ambíciou tohto ročníka konferencie INSPIRUJME SE reflektovať na túto skutočnosť a poskytnúť priestor na priblíženie súvisiacich aktivít vo väzbe na špecifické podmienky v Čechách a na Slovensku. Tento ročník poskytol dostatočný priestor pre záujemcov o detailnejšie informácie o prínosoch súvisiacich iniciatív a projektov, prípadne potenciálny priestor na vznik zaujímavých projektových námetov a myšlienok. Konferenciu záštitilo Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky a štátny tajomník Ministerstva životného prostredia Českej republiky v spolupráci s partnermi – G-BASE,

s. r. o., Zymestic Solutions, s. r. o., T-mapy, spol. s r. o., HS-RS, spol. s r. o. a mediálnym partnerom – prevádzkovateľom spravodajského portálu slovenskej a českej geokomunity Geoinformatika.sk za účasti Úradu geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky, Českého úřadu zeměměřického a katastrálního, Ministerstva vnitra České republiky a České asociace pro geoinformace, o. s.

Ing. Martin Koška

Slovenská agentúra životného prostredia

Prihovor riaditeľa CENIA Vladimíra Fantu

Foto: Stanislav Hupjan

Desať rokov integrovanej prevencie a kontroly znečisťovania v SAŽP

Rok 2013 je rokom 20. výročia vzniku SAŽP. Polovicu tohto obdobia pôsobí v SAŽP pracovisko integrovanej prevencie a kontroly znečisťovania životného prostredia – a 10 rokov činnosti pracoviska je už dostatočný dôvod k bilancovaniu. Vznik pracoviska a jeho úlohy boli podmienené a aj výrazne ovplyvnené vstupom SR do EÚ, čo so sebou prinieslo nové a pomerne rozsiahle povinnosti pre subjekty štátnej a verejnej správy, zapojené do procesu implementácie smernice o integrovanej prevencii a kontrole znečisťovania životného prostredia (slov. IPKZ, angl. IPPC). Celkom zaujímavé, ale zďaleka nie náhodné, sa pracovisko po 10 rokoch „boja“ na poli IPKZ presunulo na „bojové pole“ priemyselných emisií. Od roku 2013 je smer udávaný smernicou o priemyselných emisiách, ktorá je spojením viacerých predtým samostatných smerníc, vrátane smernice o IPKZ, z ktorej si vzala okrem iného principiálne prvky a piliere ochrany životného prostredia.

Foto: Viktória Schneiderová

Osadenstvo pracoviska IPKZ v SAŽP (B. Bystrica, Žilina) v roku 2005

Celkom zaujímavá súhra dátumov je tiež dôvodom bilancovať. Koncom roka 2002 padlo rozhodnutie založiť pracovisko IPKZ, v roku 2003 začalo pracovisko fungovať ako podpora činnosti pre príslušný odbor Ministerstva životného prostredia SR. V roku 2003 sa prijal prvý zákon o IPKZ (č. 245/2003 Z. z.), ktorý vytvoril základ na definovanie štatutárnych úloh pracoviska. V rokoch 2004 – 2005 riešilo pracovisko projekt PHARE Twinning o implementácii smernice IPKZ v SR. V roku 2013, teda 10 rokov po prijatí prvého zákona, sa prijal nový zákon o IPKZ (č. 39/2013 Z. z.), ktorý umožnil ďalší rozvoj pracoviska IPKZ v oblasti prevádzky informačného systému IPKZ a poskytovania údajov a informácií o IPKZ na národnej aj medzinárodnej úrovni.

Budovanie pracoviska

Zriadenie pracoviska IPKZ v SAŽP vychádzalo z Návrhu harmonogramu o postupnosti krokov implementácie zákona o integrovanej prevencii a kontrole znečisťovania životného prostredia, ktorý bol schválený uznesením operatívnej porady ministra životného prostredia č. 99 zo dňa 17. 10. 2002. Vzhľadom k celoslovenskej pôsobnosti SAŽP sa rozhodlo o zriadení centrálného pracoviska v Banskej Bystrici, k čomu sa prikrčilo 2. 1. 2003. Regionálne pracoviská sa zriadili v Bratislave, Žiline a Košiciach. Neskôr sa od satelitného usporiadania pracovísk upustilo, tieto sa integrovali do iných existujúcich pracovísk. K tomuto rozhodnutiu sa dospelo po skúsenostiach s prácou na spracovaní žiadostí o vydanie integrovaného povolenia (IP), na ktorej pracovali všetky pracoviská spolu, čo bolo mimoriadne časovo, personálne aj finančne náročné. Personálne budovanie pracoviska sa naplánovalo k termínu 1. 1. 2004 a to v počte 12 pracovníkov (11 špecialistov IPKZ a 1 informatik), takýto stav však nikdy nebol naplnený. V súčasnosti činnosť pracoviska zabezpečuje tím dvoch pracovníkov v Banskej Bystrici.

Hlavní hráči v procese IPKZ v SR

Proces integrovaného povoľovania v SR riadia Ministerstvo životného prostredia SR – ústredný orgán štátnej správy

vo veciach IPKZ a Slovenská inšpekcia životného prostredia, ktorá je povolujuúcim a zároveň kontrolným orgánom. MŽP SR okrem iného zriaďuje a spravuje informačný systém IPKZ (IS IPKZ) a sprístupňuje jeho obsah (týmto povinnosťami poverilo SAŽP), overuje odbornú spôsobilosť a vydáva príslušné osvedčenia, zabezpečuje medzinárodnú spoluprácu v oblasti cezhraničného posudzovania, cezhraničných vplyvov znečisťovania a sledovania najlepších dostupných techník, podnecuje vývoj a uplatňovanie nových techník, spolupracuje s ostatnými ministerstvami. Vo vzťahu k EÚ je notifikačným orgánom vo veciach IPKZ (reportingovými povinnosťami takisto poverilo SAŽP). Problematika IPKZ sa týka aj Slovenského hydrometeorologického ústavu, ktorý je zodpovedný za zber a spracovanie údajov o emisiách z IPKZ prevádzok (ktoré sú súčasťou tzv. prevádzkarní v zmysle zákona č. 205/2004 Z. z.) a za ich zverejňovanie v národnom registri znečisťovania. Slovenská agentúra životného prostredia na úseku IPKZ zabezpečuje tieto činnosti: 1. plní funkciu poradenstva a pomoci pri spracovávaní žiadostí o vydanie integrovaného povolenia, 2. prevádzkuje IS IPKZ, 3. poskytuje informácie a poradenstvo v súvislosti s oznamovaním údajov do národného registra znečisťovania (NRZ) a oznamovaním údajov do Európskeho registra únikov a prenosov znečisťujúcich látok (E-PRTR), 4. prevádzkuje Národné školiace centrum IPKZ, ktorého prostredníctvom zabezpečuje vzdelávanie pracovníkov, konzultačnú činnosť a odborné poradenstvo v oblasti IPKZ.

Konzultačná a poradenská činnosť

Pracovisko prevádzkuje národné školiace centrum, v predchádzajúcom období spracúvalo žiadosti o vydanie integrovaného povolenia, pravidelne poskytuje najmä telefonické a e-mailové, ale aj osobné konzultácie k najrôznejším otázkam (napr. kto eviduje produkciu nebezpečného odpadu a PCB, či v SR existuje certifikácia výrobcov znižujúcich emisie amoniaku v ovzduší, aké parametre má prevádzkovateľ sledovať, napr. v skládkovom plyne...). Prevádzkovatelia aj verejnosť sa zaujímajú napr. o to, či je výhodné byť pod režimom IPKZ, ako IPKZ súvisí s environmentálnym manažérskym systémom, zaujímajú sa o školenia IPKZ, ako získať odbornú spôsobilosť pre IPKZ, ako spracovať

žiadosť o získanie osvedčenia o odbornej spôsobilosti. Od prevádzkovateľov dostávame aj veľmi fundované a špecifické požiadavky na informácie, ktoré svedčia o ich znalosti problematiky. Poskytujeme pomerne veľa odpovedí na otázky o dostupnosti BREF-ov, o ich obsahu. Môžeme konštatovať, že úroveň vedomostí o IPKZ stúpa, aj keď medzi jednotlivými užívateľskými skupinami sú veľké rozdiely.

SAŽP bola do 23. 2. 2009 oprávnenou osobou na poskytovanie odborného poradenstva v oblasti IPKZ na spracovanie žiadostí prevádzkovateľov o vydanie integrovaných povolení pre 18 kategórií priemyselných činností podľa prílohy č. 1 zákona o IPKZ. Po výraznej redukcii personálneho obsadenia pracoviska a tiež vzhľadom na pokles dopytu prevádzkovateľov po službách oprávnených osôb pri spracovávaní žiadostí o vydanie IP sa SAŽP rozhodla neobnovovať ďalej platnosť osvedčenia.

Školiaca a vzdelávacia činnosť pracoviska

Na úseku IPKZ sa zabezpečujú školiace a vzdelávacie aktivity pre pracovníkov v oblasti IPKZ z rezortu životného prostredia, ale aj pre verejnosť a prevádzkovateľov, ktorí sú mimo tohto rezortu.

V predchádzajúcom období boli školenia pre štátnu správu zamerané najmä na aplikáciu predpisov, podľa ktorých konali samostatne v správnom konaní všetky orgány, ktoré boli dotknuté v integrovanom povoľovaní podľa zákona o IPKZ a ktorých kompetencie pri povoľovaní prevádzok prešli na inšpektoráty SIŽP. Išlo hlavne o predpisy v oblasti ochrany ovzdušia, povrchových a podzemných vôd, odpadu, ochrany prírody a krajiny, ochrany poľnohospodárskeho pôdneho fondu, ochrany lesného fondu, ochrany zdravia ľudí, veterinárnej ochrany územia a stavebného konania. V súčasnosti sú školenia a semináre pre štátnu

Účastníci študijnej cesty v Seville (Európska kancelária IPKZ) v rámci PHARE projektu, apríl 2005

Foto: Katarína Lišková

správu aj prevádzkovateľov zameriavané na výklad legislatívy o IPKZ a súvisiacej legislatívy. Keďže sa v blízkej budúcnosti chystá začiatok procesu novelizácie zákona o IPKZ a novelizácie zákona NR SR č. 205/2004 Z. z., spolu s novelizáciou jeho vykonávacej vyhlášky, prirodzene bude nasledovať séria školení.

Školenia pre inú odbornú verejnosť sa v predchádzajúcom období zamerali na informovanie o statuse najlepších dostupných techník, o dokumentoch popisujúcich najlepšie dostupné techniky a o činnosti technických pracovných skupín, ktoré sa na európskej úrovni podieľajú na tvorbe týchto dokumentov. Aj vďaka účasti niektorých zástupcov odbornej verejnosti na organizovaných seminároch našim pracoviskom sa zvýšilo zastúpenie Slovenskej republiky v európskych technických pracovných skupinách.

V prvých rokoch platnosti prvého zákona o IPKZ všetky vzdelávacie podujatia (s výnimkou školenia pre prevádzkovateľov, ktoré malo komerčný charakter) boli pre účastníkov zdarma, niektoré boli financované z fondov PHARE. Spôsob financovania väčšiny školení z rozpočtu pracoviska súvisí s plnením štatutárnych povinností SAŽP na úseku IPKZ. V súčasnosti sa na financovaní školení podieľa pracovisko IPKZ čiastočne, nakoľko zdroje zo štátneho rozpočtu sú limitované. Pracovisko je nútené organizovať školenia za vložné; napriek tomu je o tieto vzdelávacie aktivity záujem.

Projekty riešené na pracovisku IPKZ

V úvode sa žiada odpovedať na otázku: prečo vôbec spomínať projekty, ktoré sa skončili pred takmer 10 rokmi? Odpoveď je jednoduchá: dôvodom je preukázateľná udržateľnosť výsledkov.

Rozsahom najvýznamnejší je stále PHARE Twinning projekt medzi SR a Gréckom – *Implementácia smernice o IPKZ* – s termínom realizácie od 22. januára 2004 do 31. októbra 2005. Twinningovými partnermi projektu boli za slovenskú stranu MŽP SR, ktoré poverilo implementáciou SAŽP, a za grécku stranu Ministerstvo zahraničných vecí Grécka, ktoré poverilo implementáciou Národnú technickú univerzitu v Aténach a Európske centrum verejného práva so sídlom v Aténach. Cieľom spolupráce bolo dosiahnuť úplnú zhodu environmentálnej legislatívy SR s Acquis v smernici EÚ o IPKZ, zaviesť a vykonať požiadavky, dané v tejto smernici v SR.

Obsahom takmer dvojročného projektu bolo: 1. zhodnotenie legislatívy SR a jej porovnanie s legislatívou IPKZ na úrovni EÚ, 2. príprava registra na zber a spracovanie údajov o IPKZ prevádzkach a priemyselných činnostiach v súlade so smernicou IPKZ, 3. príprava národného registra monitoringu znečistenia a emisií pre kategórie priemyselných činností, uvedených v prílohe I smernice o IPKZ, 4. identifikácia ďalších krokov potrebných na inštitucionálne posilnenie, 5. zriadenie a prevádzka informačného systému pre integrovanú prevenciu a kontrolu znečisťovania, 6. vyškoľenie školiťelov a zriadenie Národného školiaceho centra pri SAŽP, 7. školenia zamestnancov štátnej správy, priemyselných asociácií a štátnych organizácií, pracujúcich v oblasti IPKZ, 8. usporiadanie záverečnej konferencie.

Projektu PHARE predchádzali dva menšie národné projekty: 1. *Zameriavanie skládok na účely vytvorenia GIS vrstiev, ktoré budú súčasťou IS IPKZ*. Projekt sa začal realizovať z poverenia MŽP SR v priebehu roka 2002, skončil v decembri 2003. Vznikol základ GIS modulu, ktorého dnešnú podobu je možné vidieť v aplikácii Lokalizácia IPKZ prevádzok, ktorej testovacia verzia (testovacia pre neúplnosť všetkých potrebných údajov) je súčasťou

IS IPKZ, konkrétne Registra prevádzok IPKZ a vydaných integrovaných povolení. Ako všetky súčasti IS IPKZ, aj táto je „živá“ a práce na nej neustále prebiehajú.

2. *Inventarizácia zdrojov/podnikov v SR vykonávaných aktivít podľa prílohy I smernice Rady 96/61/ES o integrovanej prevencii a kontrole znečistenia* sa realizoval z poverenia MŽP SR v období marec – september 2001. Na tvorbe výstupov projektu sa podieľali MŽP SR, SIŽP, Dánska agentúra životného prostredia a Academia Istropolitana Nova. Cieľom projektu bola presná inventarizácia jednotlivých zdrojov, patriacich pod režim smernice o IPKZ. Vznikol základ databázy prevádzok IPKZ, ktorý SIŽP potrebovala na vytvorenie harmonogramu integrovaného povoľovania. Databáza prevádzok IPKZ sa stala prvou databázou IS IPKZ, na tvorbu ktorého sa nadviazalo v rámci PHARE twinningového projektu. Z PHARE twinningového projektu vzišiel základ IS IPKZ, s ktorým sa dodnes pracuje.

Budovanie informačného systému IPKZ

Z doterajších skúseností jednoducho vyplynula potreba jednotného IS IPKZ, ktorého plné fungovanie, za predpokladu zapojenia relevantných inštitúcií môže zabezpečiť rýchlo dostupné a kvalitnejšie údaje a informácie. IS IPKZ predstavuje hodnotný, verifikovaný zdroj údajov a informácií bez zbytočných duplicit a môže zabezpečiť výrazné skvalitnenie a zjednotenie práce inštitúcií zapojených do procesu IPKZ. Nemá je aj úspora času, ak sú informácie a údaje zhromaždené na jednom mieste a priebežne aktualizované a, samozrejme, verifikované.

IS IPKZ, ktorý je budovaný a prevádzkovaný v SAŽP (<http://www.enviroportal.sk/enviroportalne-temy/starostlivost-o-zp/ipkz-integrovanaprevencia-a-kontrola-znečisťovania/informacny-system-ipkz-1>), má okrem iného za cieľ zabezpečovať komplexný zber a spracovanie informácií aj pre účely informovania ako európskych štruktúr, tak aj verejnosti. K jeho hlavným cieľom patrí zabezpečenie nástrojov na: a) informovanie o povoľovacom procese IPKZ a súvisiacich činnostiach, b) podporu výkonu zákona o IPKZ, c) vytvorenie podmienok na plnenie ohlasovacích povinností a požiadaviek, kladených na SR ohľadne údajov a informácií.

Informačný systém IPKZ sa zriadil v zmysle § 6 ods. 1 zákona NR SR č. 245/2003 Z. z. o IPKZ. V súčasnosti je prevádzkovaný v zmysle nového zákona NR SR č. 39/2013 Z. z. o IPKZ podľa § 38 a vyhlášky MŽP SR č. 183/2013 Z. z. Podľa prvého zákona informačný systém obsahoval 6 registrov: 1. Register prevádzkovateľov a IPKZ prevádzok, 2. Integrovaný register informačného systému (IRIS), 3. Register BAT a BREF, 4. Register noriem kvality životného prostredia, 5. Register oprávnených osôb a 6. Register vydaných integrovaných povolení.

V zmysle nového zákona sa upravil rozsah a obsah registrov, v záujme odstránenia duplicit s inými IS a vzhľadom na potreby procesu IPKZ sa rozhodlo o zrušení 2 registrov: 1. IRIS-u (aj keď „prepojenie“ s údajmi o emisiách z prevádzok IPKZ ostáva naďalej zachované prostredníctvom

národného registra znečisťovania – NRZ) a 2. Register noriem kvality životného prostredia. SAŽP zároveň rozširuje obsah jednotlivých registrov. Najmä odborná verejnosť sa snaží aktívne vyhľadávať informácie v jednotlivých registroch IS IPKZ, preto je aj funkcionality nastavovaná týmto smerom. Každý z registrov je iným balíkom informácií, ale nie všetky registre sú a budú prístupné verejnosti v plnom rozsahu. Informačný systém slúži na zjednodušovanie a skvalitňovanie práce orgánov štátnej a verejnej správy a dotknutých orgánov; umožňuje zhromažďovanie, spracúvanie údajov a informácií, ich filtrovanie na základe preddefinovaných kritérií a tvorbu rôznych zostáv informácií a súvislostí.

Informačný systém je nástrojom pre dve skupiny užívateľov: prvá skupina je tvorená pracovníkmi, ktorí disponujú autorizovaným prístupom do jednotlivých registrov, a teda sú oprávnení do registrov údaje vkladať a manipulovať s nimi; druhá skupina je tvorená klasickými užívateľmi, ktorí si môžu údaje zhromaždené v registroch prezerať, filtrovať, príp. inak s nimi pracovať a to bez vstupovania

Účastníci študijnej cesty v Aténach (podnik na výrobu olivového oleja) v rámci PHARE projektu, máj 2005

do editačnej úrovne informačného systému. Pre verejnosť sú určené výstupy z registrov, ktoré sa nachádzajú na internetovom portáli Enviroportál. Najčastejšie je využívaný Register prevádzok IPKZ a vydaných povolení, ktorý obsahuje údaje o prevádzkovateľoch, prevádzkach a vydaných právoplatných integrovaných povoleniach. Najčastejšími užívateľmi sú samotní prevádzkovatelia, pracovníci SIŽP a SHMÚ, ako aj ostatní zamestnanci štátnej a verejnej správy. Pracovníci SAŽP tiež využívajú údaje z registra na plnenie vlastných úloh, a to nielen v oblasti IPKZ, ale aj oblasti odpadu, EIA, prevencie závažných priemyselných havárií a pod.

V ostatnom období sa tento register zaradil k tým, ktorých údaje sú porovnávané s údajmi z iných systémov; čím si organizácie zabezpečujú „krížovú“ kontrolu kvality údajov.

Nápady, návrhy, iniciatívy

Príručka o IPKZ

Počas fungovania bolo pracovisko často konfrontované s nedostatočnou informovanosťou odbornej verejnosti, čo viedlo k zámeru spracovať prehľadnú príručku o problematike IPKZ. Z rôznych, najmä finančných dôvodov sa zamýšľaná úloha nezrealizovala. Pokračuje sa v hľadaní financií aj formou projektov a teraz, po prijatí nového zákona o IPKZ (č. 39/2013 Z. z.), sa zámer spracovať takúto publikáciu stáva znovu aktuálnym.

Zavádzanie najlepších dostupných techník

Veľký priestor je v zlepšovaní zavádzania najlepšie dostupných techník (BAT) a v zlepšovaní informovanosti o tejto problematike vo všeobecnosti. V začiatkoch procesu IPKZ na Slovensku sa hľadali zdroje na financovanie tzv. národných BREF-ov (referenčných dokumentov o BAT), nakoľko vyspelé krajiny EÚ šli cestou tvorby takýchto dokumentov, ktoré uľahčovali život a prevádzku podnikom v rámci daného štátu. Popri iných dôležitých úlohách sa dodatočné zdroje na takúto aktivitu nenašli. Dnes je už situácia iná a existencia národných BREF-ov sa javí už ako nepotrebná, pretože sa významne zmenil ich charakter. Každý BREF je alebo v dohľadnej dobe bude nasledovaný záväzným dokumentom (tzv. Závery o BAT).

V polovici roka 2012 uvoľnila Európska komisia užitočný nástroj na rýchlu orientáciu v problematike BAT. Ide o databázu hodnôt emisií spojených s BAT z BREF-ov, spracovaných podľa smernice 2008/1/ES o IPKZ (táto smernica je v súčasnosti už „súčasťou“ smernice o priemyselných emisiách). BREF-y a Závery o BAT, spracované podľa smernice 2010/75/EÚ o priemyselných emisiách, nie sú do databázy zapracované. Európska komisia však uvažuje o samostatnej databáze venovanej dokumentom, spracovaným podľa smernice o priemyselných emisiách; dôvodom na takéto rozdelenie je iný právny status BREF-ov a Záverov o BAT, a z toho plynúce použitie v povoľovaní. V budúcnosti sa uvažuje o prípadnom preklade celého nástroja do slovenčiny a snád' sa nám to podarí v spolupráci s priemyselnými zväzmi a SIŽP, nakoľko správne preložená terminológia a zaužívané technické výrazy sú základom použiteľnosti tohto nástroja.

Ako a na koho sa obrátiť s otázkou z oblasti IPKZ?

Otázky je možné zadať aj telefonicky (048/4374161), e-mailom (ipkz-bb@sazp.sk) a po dohode aj osobne. Pracovisko IPKZ odpovedá na otázky aj prostredníctvom diskusného fóra IPKZ, ktoré je umiestnené na <http://ipkz.enviroportal.sk/>. Odpovedáme aj na špecifické otázky, ktoré je potrebné riešiť od prípadu k prípadu. Možnosť majú všetci, ktorí potrebujú informáciu o IPKZ a nevedia ju nájsť, príp. nevedia, na koho sa obrátiť. Vzhľadom k prierezovosti problematiky IPKZ poskytujeme aj odpovede na otázky, týkajúce sa problematiky odpadu, ochrany ovzdušia, ochrany vôd atď.

Čo priniesie pracovisko IPKZ v blízkej budúcnosti?

Už v súčasnosti prebieha prebudovanie IS IPKZ, aby plnil požiadavky podľa nového zákona o IPKZ. Aktuálne registre sú stále funkčné, ich obsah a funkcionálnosť sa rozširuje a čoskoro pribudnú nové registre. Vzhľadom k prijatej novej legislatíve o IPKZ a súvisiacej legislatíve (zákon č. 205/2004 Z. z., vykonávacia vyhláška k tomuto zákonu), sa plánuje séria školení a seminárov k relevantnej problematike.

Zhodnotenie a vízia namiesto záveru

Desať rokov je pomerne dlhá doba a zmien v chápaní prístupu, vytváraní podmienok a personálnom zabezpečení aplikovania IPKZ v SR bolo viac než dosť. Pokiaľ ide o spoluprácu, prístup a prepojenie činnosti orgánov štátnej a verejnej správy zapojených do procesu IPKZ,

je, samozrejme, čo zefektívňovať a zlepšovať. Jedným z dôvodov nie ideálneho stavu bola aj krátkosť času, za ktorý bolo treba zvládnuť implementáciu smernice o IPKZ na úrovni akceptovateľnej Európskou komisiou, pretože Slovenská republika, rovnako ako aj ďalšie nové členské štáty, mala k dispozícii na implementáciu smernice kratší čas ako „staré“ členské štáty. Tu niekde môže ležať príčina nie najlepšej pripravenosti na budúce povinnosti, ktoré žiadnu členskú krajinu bez ohľadu na dátum pristúpenia do EÚ neobišli. Zabezpečovanie povinností v časovom strese viedlo k vzniku mnohých duplicit a často nevedomosti o tom, ktorá inštitúcia a čím sa na procese IPKZ podieľa. Evidentné to bolo napr. v prípade obvodných úradov životného prostredia, ktoré v niektorých prípadoch povolili činnosť prevádzok podľa stále platných tzv. zložkových predpisov, hoci povoľovanie IPKZ prevádzok je v kompetencii SIŽP; v niektorých prípadoch však o zaradení prevádzky pod režim IPKZ obvodný úrad nevedel a vydal rozhodnutie o povolení činnosti v prevádzke. Prevádzka bola takto riadne povolená orgánom štátnej správy a zároveň si jej prevádzkovateľ neplnil povinnosti voči zákonu o IPKZ.

Po 10 rokoch je možné konštatovať, že situácia sa určite zlepšila, spolupráca je efektívnejšia a zdá sa, že už naplno funguje „generácia“ odborníkov z oblasti IPKZ, ktorí už môžu odovzdávať ďalej svoje skúsenosti. Pokiaľ ide o úroveň znalostí prevádzkovateľov, zaznamenala sa vyššia úroveň informovanosti prevádzkovateľov o problematike IPKZ, mnohí sú aktívni aj pri pripomienkovaní príslušnej legislatívy. Takisto je zreteľný progres v tom, že prevádzkovateľ si zabezpečí spracovanie žiadosti o vydanie integrovaného povolenia prostredníctvom vlastných odbor-

povoleniu je prevádzkovateľ, patriaci pod režim IPKZ, povinný mať aj iné povolenia, vzťahujúce sa k prevádzke, ktoré nie sú predmetom IPKZ. Prevádzkovateľovi sa v integrovanom povolení ukladajú isté povinnosti, ktorých uloženie ale neruší iné povinnosti. Z jeho pohľadu je preto celkom pochopiteľná nespokojnosť s tým, že podľa neho mnohé údaje musia nahlasovať duplicitne. IPKZ nie je, samozrejme, konečným a všetky problémy riešiacim prístupom. K ďalšej integrácii došlo spojením problematiky IPKZ s inými oblasťami, zaoberajúcimi sa priemyselným znečistením, a to prostredníctvom smernice č. 75/2010/EÚ o priemyselných emisiách, aj keď ani v tejto ostatnej smernici nedošlo k dosiahnutiu „ideálnej“ integrovanosti, aj keď v podnázve smernice princíp IPKZ ostal zachovaný.

Zdá sa, že ani na pôde Európskej komisie nepanuje úplná zhoda medzi členskými štátmi o tom, ako by prístup IPKZ mal byť aplikovateľný. Práve smernica o priemyselných emisiách ukázala, že ani „staré“ členské štáty nie sú zajedno v úplnej integrácii povoľovania priemyselných zariadení v jednom procese. Za roky platnosti rôznych smerníc a z nich následne vyplývajúcich národných právnych predpisov sa vytvorila štruktúra štátnej a verejnej správy na uplatňovanie a vykonávanie takto stanovených povinností a z nášho pohľadu môže byť dosť náročné „prestavať“ takto nastavený systém. To je možno aj jeden z dôvodov, prečo je smernica o priemyselných emisiách viac-menej len formálnym zlúčením viacerých smerníc do jedného celku (každá bývalá smernica je teraz len na úrovni článku, ale články sú naďalej samostatné a od seba relatívne nezávislé).

Výpočet činnosti pracoviska IPKZ poukazuje na to, že v priemyselnej ekológii má SAŽP svoje miesto. Priemyselný podnik je priestorom s potenciálom vzniku množstva problémových situácií aj v rámci bežnej prevádzkovej činnosti, ktoré môžu mať vplyv na životné prostredie, ale zároveň je priestorom s potenciálom ponuky veľkých výziev. Priemysel v životnom prostredí neľahá vždy za kratší koniec, ale najmä v posledných rokoch aktívne vstupuje do ochrany životného prostredia, rôznych iniciatív a uplatňuje prvky inovačných stratégií. Napriek tejto realite je evidentné, že nie každý podnik je pripravený na takúto integráciu. Z našich skúseností vyplýva, že nedostatky v dokumentácii a v chápaní a riadení ochrany život-

Pohľad na účastníkov seminára k zákonu o IPKZ, máj 2013

ného prostredia sú realitou aj bez IPKZ. IPKZ v podstate vyniesla na svetlo, do akej miery je ochrana životného prostredia v podniku len „papierovou“, formálnou záležitosťou. Na druhej strane, v iných podnikoch existujú aj keď malé, ale špecializované tímy ekológov alebo environmentalistov, ktorí ponímajú ochranu životného prostredia skutočne integračne a spolupráca s nimi pri spracovaní žiadosti bola na vysokej úrovni. Vzhľadom k profesijnému zameraniu a komplexnosti prehľadu problematiky ochrany životného prostredia, spojenú s jazykovými zručnosťami, pracovisko IPKZ má predpoklady pôsobiť v budúcnosti nielen v oblasti IPKZ, ale celkovo v oblasti priemyselnej ekológie, a to tak na národnej, ako aj európskej úrovni.

Foto: Zuzana Chládná

Ing. Blanka Kapustová, PhD.

Slovenská agentúra životného prostredia

Stav integrovanej prevencie a kontroly znečisťovania v Srbskej republike

Je to už 10 rokov, čo Srbská republika iniciovala proces pristúpenia k EÚ. Začiatok tejto iniciatívy, prezentovaný v roku 2001 v dokumentoch *Stabilizácia a asociačný proces a Rozšírený stály dialóg*, vyústili v roku 2003 do prijatia *Akčného plánu pre harmonizáciu navrhovanej legislatívy s legislatívou EÚ*. Formálny záväzok harmonizovať legislatívny rámec Srbska s EÚ acquis sa prvýkrát spomenul v roku 2004, keď srbský parlament prijal *Rozhodnutie o pristúpení k EÚ*. Hoci Srbsko nebolo a stále nie je zaviazané k povinnostiam, vyplývajúcim z členstva v EÚ, v roku 2004 pripravovalo národné akčné plány na implementáciu európskeho partnerstva v podobe tzv. aproximačných akčných plánov. Rok 2004 bol tiež rokom, v ktorom sa prijal prvý súbor environmentálnych zákonov, vrátane zákona o ochrane životného prostredia (ktorý implementoval európsku smernicu Seveso II a nariadenie o EMAS) a zákona o integrovanej prevencii a kontrole znečisťovania (IPKZ), ktorý implementoval smernicu o IPKZ.

Srbsko na ceste do EÚ

Hovoríme o roku 2004, kedy Slovenská republika vstúpila do EÚ a v súvislosti so smernicou o IPKZ musela implementovať jej ustanovenia do zákona o IPKZ (prvý zákon o IPKZ sa prijal v roku 2003). Pri pohľade späť je zaujímavé, že v roku, v ktorom sa SR potýkala s rozbiehajúcim sa procesom povoľovania IPKZ prevádzok ako jednou zo svojich nových povinností v oblasti ochrany životného prostredia, Srbská republika prijala okrem iných aj úplne nový zákon o IPKZ, a to aj napriek tomu, že tento záväzok jej ako nečlen-skej krajine EÚ neplýnul.

Po desiatich rokoch procesu IPKZ sú však Slovenská republika a Srbská republika v úplne odlišných pozíciách. Proces IPKZ v Srbsku narazil na nedotiahnutú harmonizáciu národnej legislatívy navzájom. Vzhľadom k účinnosti novej európskej smernice o priemyselných emisiách, ktorej súčasťou sa stala smernica o IPKZ, Srbsko má teraz priestor a čas „napraviť“ nedostatočnú harmonizáciu národných predpisov a upraviť zákon o IPKZ a iné zákony, implementujúce smernicu o priemyselných emisiách tak, aby bolo pripravené na vstup do EÚ. Pri realizácii množstva rôznych projektov, podporených fondmi EÚ, a pozitívnych výsledkov z nich sa dá predpokladať, že povinnosti, zakotvené v tejto smernici si bude Srbsko plniť s veľkou pravdepodobnosťou ešte pred oficiálnym vstupom do EÚ.

Podpora EÚ

Jedným z projektov, ktoré Srbsku významne pomôžu pri spomínanej implementácii nielen smernice o priemyselných emisiách, ale aj smernice o kontrole nebezpečenstiev závažných havárií s prítomnosťou nebezpečných látok (tzv. Seveso III.) a nariadenia Európskeho parlamentu a Rady o dobrovoľnej účasti organizácií v schéme Spoločenstva pre environmentálne manažérstvo a audit (EMAS), je aktuálny medzinárodný projekt *Legislatívne posilnenie v oblastiach integrovanej prevencie a kontroly znečisťovania, prevencie závažných priemyselných havárií a zavádzania EMAS-u*, ktorý začal v septembri 2012 a bude trvať do septembra 2014. Hlavným príjemcom výsledkov projektu je Ministerstvo energetiky, rozvoja a ochrany životného prostredia Srbskej republiky, najmä jeho odbor integrovaných povolení, sekcia ochrany pred haváriami a sekcia pre normy a čistejšiu produkciu.

Zámerom projektu je vybudovať a posilniť kapacity na zabezpečenie regulácií, priamo spojených so smernicami EÚ, najmä o integrovanej prevencii a kontrole znečisťovania, prevencii závažných priemyselných havárií a nariadením o EMAS-e. Pomoc projektového tímu je zameraná na posilnenie kapacít ministerstva a poskytnutie nevyhnutných nástrojov, ktoré podporia ich každodennú prácu v troch základných tematických oblastiach projektu, ako aj zabez-

pečenie školiacich aktivít pre iných užívateľov, s cieľom podporiť ich pri plnení povinností. V oblasti IPKZ ide o povoľovanie, podporu pri príprave lepšej žiadosti o vydanie integrovaného povolenia, čo v konečnom dôsledku vyústí do zvýšenia kvality podávaných žiadostí a vydávaných integrovaných povolení.

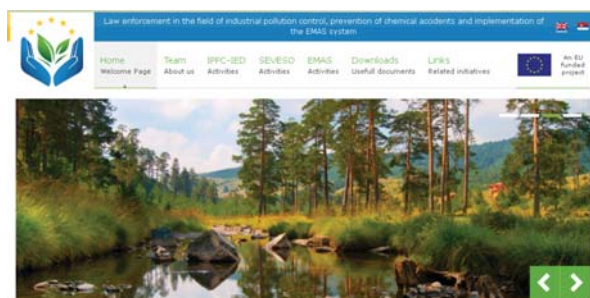
Výkon projektu zabezpečuje konzorcium piatich medzinárodných konzultných spoločností z Rakúska (2), Holandska 2) a Maďarska (1), vedenie projektu zabezpečuje rakúska spoločnosť Human Dynamics.

Proces IPKZ v Srbsku

Legislatívne je problematika IPKZ riešená zákonom o IPKZ (prijatý v roku 2004, OG-RS č. 135/2004) a siedmimi vykonávacími predpismi: 1. nariadenie o obsahu a vedení registra vydaných integrovaných povolení (OG-RS č. 69/2005); 2. nariadenie o obsahu a forme integrovaného povolenia (OG-RS č. 30/2006); 3. nariadenie o obsahu, forme a spôsobe vyplnenia žiadosti o vydanie integrovaného povolenia (OG-RS č. 30/2006); 4. rozhodnutie o druhoch činností a prevádzkach, pre ktoré sa vydáva integrované povolenie (OG-RS č. 84/2005); 5. rozhodnutie o kritériách na stanovenie najlepších dostupných techník, implementáciu noriem kvality, ako aj emisných limitov v integrovanom povolení (OR-RS č. 84/2005); 6. rozhodnutie o obsahu programu meraní na zabezpečenie súladu prevádzky s predpísanými podmienkami (OG-RS č. 84/2005); 7. rozhodnutie o postupnosti podávania žiadostí o vydanie integrovaného povolenia (OG-RS č. 108/2008).

Smernica o IPKZ je týmito predpismi úplne transponovaná. Transpozícia smernice o priemyselných emisiách si vyžaduje ďalšiu novelizáciu týchto predpisov. K menším novelizáciám došlo aj v prípade legislatívy ochrany vôd a ochrany ovzdušia, a to najmä v súvislosti so stanovením emisných limitov a limitných hodnôt koncentrácií (novelizácie v rokoch 2011 a 2012).

Inštitucionálne zabezpečenie procesu IPKZ je komplexný systém, pozostávajúci z 3 úrovní: národnej, autonómnej a samosprávnej. Zákon stanovuje, ktoré druhy priemyselných činností sú povoľované na tej-ktorej administratívnej úrovni. Národná úroveň administrácie je reprezentovaná Ministerstvom energetiky, rozvoja a ochrany životného prostredia Srbskej republiky (MERZ), ktorého odbor vydávania integrovaných povolení bol zriadený v roku 2007. Srbská agentúra životného prostredia vedie národný register znečisťovateľov. Kontrolnú činnosť v IPKZ prevádzkach zabezpečujú inšpektori, ktorí pracujú v príslušných

Internetová stránka projektu (www.ipkcsrbia.org)

úradoch, zabezpečujúcich povoľovanie na každej z troch úrovní povoľovania.

V Srbsku je približne 161 IPKZ prevádzok, z tohto počtu len 6 prevádzok disponuje vydaným právoplatným integrovaným povolením; 108 integrovaných povolení je aktuálne v konaní. Termín na vydanie integrovaných povolení pre všetky IPKZ prevádzky do konca roka 2015, stanovený zákonom IPKZ, je preto nereálny, čo konštatujú aj zástupcovia ministerstva, a mal by byť v zmysle novelizovaného zákona posunutý na rok 2020.

Takmer polovica z IPKZ prevádzok patrí k podnikom potravinárskeho priemyslu. Podľa srbskej legislatívy tento druh priemyslu patrí v zmysle povoľovania pod kompetenciu samospráv. Samosprávy majú tak vážny problém zvládnuť obrovský nápor práce, spojenej s povoľovaním takej prevádzky. Finančné a ľudské zdroje s dostatočnou odbornosťou chýbajú na všetkých úrovniach povoľovania, najviac však na úrovni samospráv.

Keďže skúseností o aplikovaní najlepších dostupných techník v povoľovacom procese IPKZ a v samotných IPKZ prevádzkach je málo, javí sa akútna potreba školiacich aktivít a školiacich materiálov pre povoľujúce orgány aj prevádzkovateľov. Prevádzkovatelia aj zamestnanci štátnej správy by privítali inštrukcie k procesu, k aplikovaniu BAT, k používaniu BREF dokumentov, prípadne k stanoveniu BAT v prípade, ak pre daný sektor nie je vypracovaný BREF dokument. Nedostatkami je tiež nízka efektivita komunikácie a reportingu, chýbajú dostupné internetové stránky. Zapojenie verejnosti do povoľovacieho procesu je minimálne, čoho príčinou aj dôsledkom je relatívne nízke povedomie verejnosti o ochrane životného prostredia.

Rozdiely v procese IPKZ v Srbsku v porovnaní so Slovenskom

Keďže smernica, či už hovoríme o IPKZ alebo o priemyselných emisiách, je rovnaká pre všetky členské štáty, základné črty procesu a jeho výsledky by mali byť vo všetkých členských štátoch rovnaké. Každá krajina má však svoje národné odlišnosti, ktoré európska legislatíva nereguluje.

Pri porovnaní oboch procesov sa preto obmedzím len na najzaujímavejšie rozdiely oproti tomu, ako proces IPKZ vníma v Slovenskej republike.

V prvom rade je zarážajúci zdanlivý nízky počet prevádzok IPKZ. Pri takmer deväťmiliónovom Srbsku by sa dal očakávať vyšší počet, než je spomínaných 161 (na Slovensku bolo prevádzkovaných k 31. decembru 2011 celkovo 571 IPKZ prevádzok – údaj z oficiálnej správy pre Európsku komisiu). Dôvodom je spôsob vymedzenia prevádzky IPKZ: za prevádzku IPKZ sa v Srbsku považuje celý podnik bez výnimky, aj keď zákon umožňuje vymedzenie IPKZ prevádzky v zmysle konkrétnej priemyselnej činnosti. Ministerstvo zodpovedné za ochranu životného prostredia v Srbsku je takisto ako naše MŽP SR ústredným orgánom štátnej správy a v procese IPKZ má koordinačnú a riadiacu úlohu. Autonómna provincia (AP) Vojvodina zabezpečuje širokú škálu zodpovedností za implementáciu environmentálneho *acquis* v území AP Vojvodina a jej pozícia nie je príliš vzdialená pozícii MERZ. Významný rozdiel v povoľovacom procese, ktorý ho celý ovplyvňuje, je fakt, že v Srbsku nie je jedna úroveň povoľovacieho orgánu, ale tri úrovne: úroveň ministerstva, úroveň AP Vojvodina a úroveň samospráv. Inšpekcia životného prostredia je rozptýlená vo všetkých povoľujúcich orgánoch na úrovni samospráv. Prevádzky IPKZ sú povoľované príslušnými orgánmi podľa umiestnenia v území. Zároveň platí rozdelenie druhov priemyslu medzi jednotlivé úrovne štátnej správy. Prevádzku v území povoľuje ten orgán, ktorý podľa srbského zákona o plánovaní a výstavbe (RS č. 72/2009) vydal stavebné povolenie. V § 133 toho istého zákona je určené, ktoré druhy priemyslu alebo prevádzok povoľuje MERZ. Tieto

legislatívy v Srbsku. Napriek niekoľkoročnej účinnosti zákona o IPKZ sa javí tento zákon ako neučinný, bezbubý. Zákon síce prikazuje prevádzkovateľovi IPKZ prevádzku prevádzkovať túto v zmysle platného integrovaného povolenia, prevádzkovateľ (ak má vydané integrované povolenie) disponuje hneď niekoľkými čiastkovými povoleniami, napr. v oblasti odpadov ich môže byť aj niekoľko (samostatné povolenia na prepravu, na nakladanie s nebezpečným odpadom, na zhromažďovanie odpadu a pod.), v oblasti ochrany vôd prevádzkovateľ disponuje nenahraditeľným povolením na užívanie vôd, ktoré vydáva Ministerstvo poľnohospodárstva, lesníctva a vôd Srbskej republiky v zmysle srbského zákona o vodách. Čiastkové povolenia na nakladanie s odpadom sú takisto vydávané v zmysle príslušného zákona (zákon o odpade). V Srbsku takto bežne prevádzkovateľ s platným vydaným integrovaným povolením alebo žiadateľ o jeho vydanie disponuje škálou platných čiastkových povolení, z ktorých len niektoré sú, príp. len čiastočne, zahrnuté do integrovaného povolenia. Dôležitá je ale skutočnosť, že dňom vydania platného integrovaného povolenia nezániká platnosť iných, čiastkových povolení. Realita je teda taká, že integrované povolenie je čiastočne duplicitné s inými čiastkovými povoleniami a platia všetky súčasne. Vyriešiť túto duplicitu, zharmonizovať národnú legislatívu (nevyhnutná novelizácia relevantných predpisov) je veľká úloha pre MERZ, pretože jedno z najdôležitejších čiastkových povolení – povolenie na užívanie vôd – vydáva iné ministerstvo. V súčasnosti je povolenie na užívanie vôd neoficiálne na rovnakej úrovni, ako je integrované povolenie. Povolenie na užívanie vôd by malo byť v budúcnosti jeho súčasťou, rovnako ako aj „odpadárske“

točnosť, že o vydaní integrovaného povolenia inou úrovňou povoľovania je len informované, ale nezískava automaticky kópiu vydaného integrovaného povolenia. Keďže v zmysle zákona, aj pre budúce plnenie povinností voči EÚ bude musieť MERZ disponovať kvalitnými informáciami, bude potrebné doriešiť komunikáciu medzi všetkými tromi úrovňami povoľovania navzájom a tiež zabezpečiť, aby MERZ skutočne aj vystupovalo ako riadiaci a koordinačný orgán. Povoľujúci orgán po prijatí žiadosti o vydanie integrovaného povolenia túto žiadosť posúdi, zákon mu ukladá zabezpečiť to za „rozumnú“ dobu. Akokoľvek, do 45 dní od zaevidovania tejto žiadosti musí povoľujúci orgán vypracovať návrh integrovaného povolenia. Zaujímavosťou je zriadenie tzv. technickej komisie, ktorej povoľujúci orgán pošle návrh integrovaného povolenia. Povoľujúci orgán túto komisiu aj zriaďuje, menuje jej členov, medzi ktorými nesmú byť účastníci akýmkoľvek spôsobom dotknutí danou prevádzkou (napr. aj odborníci podieľajúci sa na spracovaní napr. EIA dokumentácie pre danú prevádzku). Technická komisia posúdi návrh integrovaného povolenia spolu s pripomienkami a návrhmi zúčastnených strán, verejnosti, iných účastníkov konania, a vypracuje konečné znenie integrovaného povolenia, ktoré musí byť vydané ako právoplatné integrované povolenie do 120 dní odo dňa prijatia žiadosti, vo výnimočných prípadoch do 240 dní.

Srbsko má v porovnaní so Slovenskom a, napr. aj s Českou republikou, skutočne rozsiahlu legislatívu o IPKZ, ale ako už bolo spomenuté, vzhľadom na „bezzubosť“ zákona o IPKZ sú niektoré vykonávacie predpisy väčšinou prakticky nevyužívané. Zaujímavé je tiež, že obsah žiadosti o vydanie integrovaného povolenia spolu s návrhom na vyplnenie je daný legislatívne, rovnako ako aj predpísaný formát a obsah integrovaného povolenia. Na jednej strane je tým sledovaná snaha o zjednotenie formy a obsahu dokumentov, na druhej strane vo fáze pripravenosti Srbska na proces IPKZ to môže byť na škodu veci, pretože sa ukazuje, že minimálne obsah povolenia bude potrebné zmeniť, čo si bude vyžadovať zmenu legislatívy. V Slovenskej republike nemáme zámerne tieto dokumenty riešené obligatórne, základné požiadavky na údaje obsiahnuté v žiadosti o vydanie integrovaného povolenia a základné náležitosti integrovaného povolenia sú súčasťou zákona o IPKZ, ale bez priložených formulárov.

Záverom

Keďže projekt sa prehupol do druhej polovice, bude zaujímavé počkať si na čiastkové a potom finálne výsledky. Už teraz je možné niektoré výstupy nájsť na internetovej stránke projektu www.ipcserbia.org. Aktivita prebiehajú paralelne; súvisiace s IPKZ sa týkajú, napr. vypracovania návrhov na stanovenie BAT, používanie BREF dokumentov, nového formulára na integrované povolenie a pod. Napriek tomu, že sa SAŽP zúčastnila projektu v zastúpení špecialistu pracoviska IPKZ ako krátkodobého experta a napriek tomu, že projekt slúži na pomoc hlavne srbskej strane, je medzi výstupmi veľa zaujímavých informácií aj pre nás ako členskú krajinu. Pre každého, kto sa zaujíma o problematiku IPKZ, bude prínosom sledovať webovú stránku tohto projektu priebežne, pretože zloženie expertov v projektovom tíme a ich skúsenosti sú predpokladom kvalitných výstupov, použiteľných aj krajinou, ktorá už je členom EÚ. Nakoniec, aj členské štáty sú aktuálne vo fáze rozbiehania povoľovacieho procesu podľa upravených pravidiel smernice o priemyselných emisiách.

Ing. Blanka Kapustová, PhD.

Slovenská agentúra životného prostredia

Rafinéria Petrohemija Pančevo – prevádzka IPKZ v Srbsku

isté druhy prevádzok povoľuje v rámci provincie príslušný orgán AP Vojvodina. Priemyselné činnosti neuvedené v § 133 (najmä poľnohospodárstvo, výroba a spracovanie potravín, príp. iné činnosti) ostávajú takto v povoľovacej kompetencii samosprávam, na ktorých území sa nachádzajú. V prípade bitúnkov a fariem na výrobu mlieka sa uplatňuje aj kompetencia špeciálneho veterinárneho orgánu, ktorý vykonáva v relevantných prevádzkach kontrolnú činnosť. Keďže povolenia sú vydávané tromi rôznymi úrovňami, významne sa líšia vo forme a úrovni detailu, ako aj v kvalite. Rozdiel v úrovni skúseností a vedomostí o procese IPKZ medzi pracovníkmi ministerstva a AP Vojvodina, ktorí mali možnosť sa zúčastniť rôznych školení, a pracovníkmi samospráv je priepastný.

Najväčší problém v povoľovacom procese v Srbsku sa týka kvality a obsahu integrovaného povolenia. Príčinou tohto problému je nedostatočná harmonizácia národnej

povolenia, ale bez duplicitnej platnosti týchto čiastkových povolení. Zabezpečiť „koordináciu“ vo vydávaní a platnosti povolení je veľká úloha, ktorú musí Srbsko zvládnuť, inak integrované povolenia nikdy nezískajú svoju váhu a požadovaný obsah, čo môže viesť k rozporom so smernicou o priemyselných emisiách.

Povoľovanie na troch rôznych úrovniach je tiež príčinou nedostatočných informácií o povoľovaní v rámci celého štátu. Podľa zákona o IPKZ je každý povoľujúci orgán povinný viesť záznamy o vydaných integrovaných povoleniach v registri integrovaných povolení. V praxi to ale znamená, že koľko povoľujúcich orgánov, toľko registrov. Srbsko nemá zriadený jednotný informačný systém, takže v budúcnosti môže mať problémy s ohlasovaním údajov a informácií o IPKZ. Kvalita a presnosť informácií môže byť ohrozená rovnako z dôvodu nejednotného systému evidovania integrovaných povolení. Pre MERZ je zase problematická sku-

Prvý spoločný EIA portál dvoch štátov v Európe

www.eiaportal-at-sk.eu

Slávnostným uvedením do používania verejnosti spoločného rakúsko-slovenského portálu EIA sa ukončil bilaterálny slovensko-rakúsky projekt e-MAT: *Vývoj nástrojov manažmentu v rámci posudzovania vplyvov na životné prostredie (EIA) v hraničných regiónoch medzi Rakúskom a Slovenskom*. Portál je prvým svojho druhu v Európe. Záverečnej konferencie, ktorú zorganizovala Slovenská agentúra životného prostredia 3. decembra 2013 v Bratislave, sa zúčastnilo 60 odborníkov partnerských organizácií, štátnej správy, samosprávy, ako aj odbornej verejnosti zo Slovenska a Rakúska, za účasti predstaviteľky Európskej komisie direktoriátu životného prostredia Iris Valkovic, Ministerstva životného prostredia SR RNDr. Gabriela Nižňanského, Spolkového ministerstva poľnohospodárstva, lesníctva, životného prostredia a vodného hospodárstva Mag. Johannes Kresbacha, Spolkového ministerstva dopravy, inovácií a technológií Dr. Christine Rose a Úradu krajinskej vlády Dolného Rakúska DI Wolfganga Hackla.

Čo je e-MAT?

Projekt e-MAT sa zaoberal optimalizáciou a zvýšením efektívnosti procesu medzishtátneho posudzovania vplyvov na životné prostredie aktuálne navrhovaných projektov v hraničných regiónoch medzi Slovenskom a Rakúskom v súlade s Dohovorom Európskej hospodárskej komisie OSN o posudzovaní vplyvov na životné prostredie presahujúcich štátne hranice (Dohovor z Espoo), Aarhuským dohovorom, smernicou Európskeho parlamentu a Rady č. 2011/92/EU o posudzovaní vplyvov určitých verejných a súkromných projektov na životné prostredie a Dohodou medzi vládou Slovenskej republiky a vládou Rakúskej republiky o vykonávaní Dohovoru z Espoo. Hlavným cieľom tohto jedinečného pilotného projektu je využitím metód znalostného manažmentu skvalitniť proces posudzovania vplyvov na životné prostredie v pohraničných oblastiach Rakúska a Slovenska prostredníctvom realizácie transferu vedomostí, prepojenia a vytvárania sietí medzi občanmi, inštitúciami, ministerstvami, mimovládami organizáciami atď. a prispieť tak k udržateľnému životnému prostrediu a inovačnému rozvoju tohto regiónu. Projekt, prostredníctvom svojich hlavných výstupov, podporuje vo všetkých svojich oblastiach včasnú bilaterálnu spoluprácu, výmenu informácií a koordináciu plánovaných, ako aj prebiehajúcich navrhovaných činností, ktoré majú vplyv na životné prostredie susednej krajiny, spolu s rovnocenným zapojením verejnosti oboch štátov do tohto procesu.

Model bilaterálnej spolupráce

Vytvorením informačnej platformy a sietí sa vytvorili predpoklady na zlepšenie medzishtátnej spolupráce a riešenie problémov životného prostredia v pohraničných regiónoch. Z dlhodobého hľadiska to bude viesť k budovaniu trvalo udržateľného pohraničného regiónu bez konfliktov v oblasti životného prostredia. Taktiež sa očakáva zníženie problémov, súvisiacich s jazykovou bariérou, rôznou kultúrou a právnym systémom. Úspešné výstupy projektu vytvorili model bilaterálnej spolupráce v oblasti riešenia problémov v posudzovaní vplyvov, presahujúcich štátne hranice aj pre iné európske štáty.

Okrem spustenia portálu ďalšími nosnými projektovými aktivitami je vytvorenie siete v rámci vzájomnej spolupráce, činnosť spoločnej platformy expertov v „Center of Competence“, metodické školiace vzdelávacie a propagačné aktivity pre účastníkov procesu EIA.

Praktické skúsenosti v posudzovaní vplyvov na životné prostredie, presahujúcich štátne hranice s okolitými krajinami s dôrazom na Rakúsko republiku, prezentoval RNDr. Gabriel Nižňanský, MŽP SR

O význame nadnárodnej spolupráce v posudzovaní vplyvov na životné prostredie, presahujúcich štátne hranice, hovorila predstaviteľka Európskej komisie direktoriátu životného prostredia Iris Valkovic

Účastníci slávnostného uvedenia portálu do používania verejnosťou

Projekt sa realizoval v období od 1. februára 2011 do 31. decembra 2013, bol financovaný v rámci Operačného programu Cezhraničná spolupráca Slovenská republika – Rakúsko 2007 – 2013, prioritnej oblasti P2 „Dostupnosť a udržateľný rozvoj“, aktivity „Energetická efektívnosť a obnoviteľné zdroje energie, ochrana životného prostredia, manažment rizík“ z Európskeho fondu pre regionálny rozvoj a pre slovenských partnerov aj z národného spolufinancovania. **Ďalšie informácie:** www.sazp.sk, www.enviroportal.sk **Mgr. Alena Kostúriková**

Na snímke (zľava) Iris Valkovic, DG Environment EK, Johannes Kresbach, Spolkové ministerstvo poľnohospodárstva, lesníctva, životného prostredia a vodného hospodárstva a ESPOO kontaktný bod pre Rakúsko, Gabriel Nižňanský, MŽP SR a ESPOO kontaktný bod pre Slovensko, Mária Hrnčárová, projektová manažérka slovenského tímu SAŽP – hlavného slovenského partnera projektu e-MAT

Kolíska človeka v Čade

Donedávna sme za kolísku človeka považovali Veľkú priekopovú prepadlinu vo východnej Afrike. Začiatkom šesťdesiatych rokov minulého storočia však paleo-

od depresie (bývalého jazera) Bodélé, do ktorej v minulosti stekali vody (dnešnými wádi = ouadi) z východnejšieho masívu Ennedi. Vedel, že ešte v štvrtorochách

bola táto pustatina Sahelu, ako aj severnejšej Sahary, plná zelene a života. Neďaleké vysychajúce Čadské jazero (Ramsarská lokalita), dnes na rozhraní štyroch

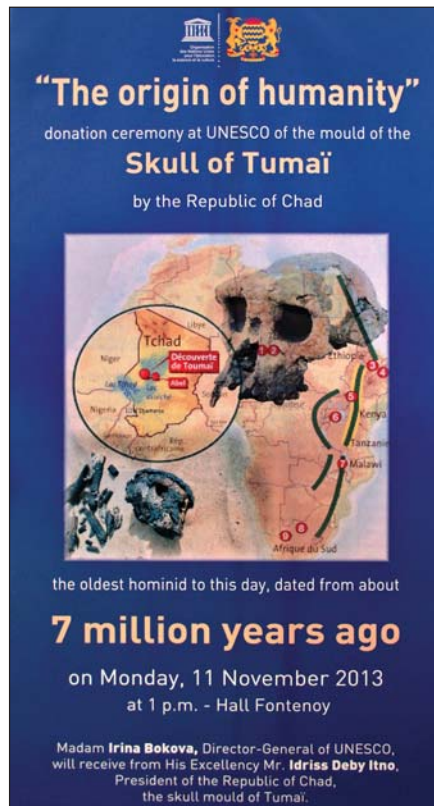

T Chadanthropus uxoris z lokality Yayo (Angamma) – objav z roku 1962

antropológ Yves Coppens (nar. 1934) z Collège de France a Muséum National d'Histoire Naturelle v Paríži začal hľadať s manželkou kosti našich prapredkov v okolí Koro-Toro v oblasti Sahelu.

Evolúcia človeka začala pred 7 mil. rokov

V severnom Čade južne od pohoria Tibesti (Emi Koussi 3 415 m n. m.) na Falaise d'Angamma v lokalite Yayo objavil v roku 1961 nový druh primáta, ktorý nazval *T Chadanthropus uxoris*. Po jeho stopách sa vydal do Čadu aj tím paleontológov, vedený prof. Michelom Brunetom. Najskôr sa severovýchodne od Čadského jazera smerom na Koro-Toro sústredil na okraje depresie Bahr el Ghazal, ktorá bola v minulosti zaplavená. Tu na lokalite KT 12 objavil 23. januára 1995 sánku prvého fosilného hominida z tejto časti Afriky, pomenovaného *Australopithecus bahrelghazali* (spred 3,5 mil. rokov) – familiárne Ábel. Po tomto úspechu s podporou Université de Poitiers a čadskou Université de N'Djaména vytvoril Francúzsko-čadskú paleontologickú misiu, ktorá začala výskum v severnejšej púšti Djurab (Erg du Djourab) južne od obce Faya západne

Kolíska človeka sa presunula do Čadu

Virtuálny Sahelanthropus

Sahelanthropus tchadensis – pôvod človeka posunul na 7,2 mil. rokov do minulosti

štátov (Čad, Niger, Nigéria a Kamerun) o rozlohe už len 1 350 km² (s maximálnou hĺbkou 11 m a hladinou vo výške 286 m n. m.), bolo v tom čase oveľa väčšie. Jeho okolie až po Tibesti, zrejme, predstavovalo už v trefohorách environment vhodný pre vznik a život primátov a evolúciu hominidov. Expedícia, ktorá trvala od júla 2001 do marca 2002, priniesla svetový objav už 19. júla 2001, keď na lokalite Toros – Menalla (TM) 266-01-060-1 „Toumai“ (16,15° SZ a 17,29° VZD) našli jej členovia zvyšok lebky (kranium) nového druhu hominida (čelade Hominidae). Okrem postaršieho prof. Michela Bruneta (nar. 1940) boli prítomní aj ďalší členovia expedície z Centre National d'Appui a la Recherche z mesta N'Djaména – študent Ahounta Djimdoumbaye, Adoum Mahamat, Gougdbié Fanoné a Francúz Alain Beauvilain.

Najstarší druh hominida

Po vyhodnotení tohto objavu a ďalších nálezov (napríklad sánok tohto druhu) v spolupráci s viacerými inštitúciami a odborníkmi (napríklad z Peabody Museum Harvardskej univerzity paleoantropológom Davidom Pilbeamom a Francom Guyom) sa potvrdilo, že uvedený nový a doteraz najstarší druh hominida – *Sahelanthropus tchadensis* – žil už vo vrchnom miocéne – messine (pred 7,3 – 5,3 mil. rokov). Vek kostí,

Zázrak evolúcie – Kráska a zviera z Čadu

Objaviteľ Prof. Michel Brunet

Irina Bokova, generálna riaditeľka UNESCO vyzdvihla význam objavu pre ľudstvo

Odhalenie nálezu nášho najstaršieho prapredka prezidentom Čadu a vedením UNESCO

nájdenných na troch miestach TM 266, TM 292 a TM 247, určili na 7,2 mil. rokov. Zrejme v tom čase sa z miocénnych ľudoopov, potomkov primátov (najstarší zistený fosílny primát bol asi *Altiahtasius kouchii* spred 57 mil. rokov, zistený v Maroku v roku 1990), ako napríklad *Proconsul africanus* a *Victoriapithecus* (spred 22 – 14 mil. rokov), odčlenili a vyvinuli prví hominidi. Vývoj začal smerovať v rámci nadčelade hominoidov (Hominoidea) a čelade hominidov k hominidom (podčeladi Homininae a rodu Homo) – k antropogéze. Tým sa hranica ich existencie (bipedálnych primátov, ktorí dokázali chodiť na dvoch nohách a asi sa podobali dnešnému šimpanzovi bonobo ako v súčasnosti nášmu genetiky najbližšiemu príbuznému tvorovi), posunula o viac než milión rokov dozadu. Totiž mladší druh *Orrorin tugenensis* z Tugenských vrchov v Keni, nazývaný pre objav v roku 2000 „Millennium Man“ (objav Brigitte Senut a Martina Pickforda) žil „iba“ pred 6,1 – 5,7 mil. rokov a *Ardipithecus ramidus kadabba* z etiópskej depresie Afar (objav Tima Whita z roku 1994) asi pred 5,8 – 4,4 mil.

Prejavenie obdivu a úcty zo Slovenska v UNESCO

rokov. *Kenyanthropus platyops* z Lomekvi v Keni (spred 3,5 – 3,2 mil. rokov) už koexistoval s australopitekmi (4,2 – 2 mil. rokov). Po objave v roku 1999 tento druh s plochou tvárou od roku 2003 dokonca niektorí autori označili na najstarší druh rodu človek – Homo platyops, avšak s menším mozgom. Až následne sa vyvinuli parantropovia a ľudia rodu Homo (dnes už len poddruh Homo sapiens sapiens, zaradený medzi 543 druhov žijúcich primátov, začlenených do 72 rodov a 16 čeladi).

Tím Michela Bruneta s ďalšími odborníkmi publikovali svoj objav v roku 2002 v Nature, 418 (6894) pod názvom „A new hominid from the Upper Miocene of Chad, Central Africa“ (s. 145 – 151). Virtuálnu rekonštrukciu sahelantropa zostavili v rokoch 2004 – 2005.

Ukážka objavov z Toumaï z lokality TM 266

Fragmenty lebky a čeľuste sahelantropa

Svetová prezentácia v Paríži

Počas 37. generálnej konferencie UNESCO v Paríži sa uskutočnila 11. novembra 2013 svetová prezentácia tohto unikátneho objavu za účasti prezidenta Čadu Idrissa Deby Itno, generálnej riaditeľky UNESCO Iriny Bokovej, prof. Michela Bruneta a delegátov skoro všetkých štátov sveta, spravádzaná „tlačenicou“ zástupcov masovokomunikačných prostriedkov, citiacich význam tejto udalosti alebo senzáciu.

Pravdou ostáva, že posun časovej hranice na 7,2 mil. rokov a zmena environmentu vzniku najstaršieho prapredka človeka (posun o cca 2 500 km) nás utvrdzuje v tom, že poznatky o našom vývoji nemôžeme považovať za dostatočné. Zistenie, že najväčšia púšť – Sahara – bola „rajom na Zemi“ je šokujúce, ale zároveň aj mementom pre dnešné ľudstvo, ktoré musí zabrániť, aby nenadobudla globálne rozmery. Tentoraz však ako ukončenie evolúcie človeka bez návratu Planéty opíc.

RNDr. Jozef Klinda

Náš prapredok z Toumaï – uznaný objav z 19. júla 2001

Foto: Jozef Klinda

Záchranná stanica pre zranené živočíchy Zázrivá Zelení záchranári

Záchranná stanica v Zázrivej je zariadenie, ktoré slúži na záchranu ranených, slabých alebo inak indisponovaných živočíchov, najmä vtákov, z celého Slovenska. Ošetrovanie a starostlivosť o tieto živočíchy si vyžaduje náležitú pozornosť, skúsenosti, ale aj vybavenie. Živočích je po prijatí do stanice vyšetrený, v prípade operačného zákroku operovaný a umiestnený podľa okolností do samostatnej voliéry alebo, ak okolnosti dovoľia, spoločne s iným živočíchom vhodného druhu. Okrem tejto primárnej funkcie záchranu živočíchov záchranná stanica plní aj funkciu ekocentra, miesta, kde sa návštevníci môžu dozvedieť veľa o záchrane živočíchov a o ochrane prírody všeobecne. Povedomie verejnosti o potrebe záchranu živočíchov zvyšuje šance, že nájdené živočíchy budú odovzdané do starostlivosti záchrannej stanice, kde budú ošetrované a po vyliečení sa vrátia späť do voľnej prírody.

Aby bol tento proces úspešný, veľa závisí od prvého kontaktu – od nájdenia poškodeného živočicha. Práve ten rozhoduje o jeho záchrane. Povedomie spoločnosti o postupe pri záchrane takýchto jedincov je slabé. Práve osoba, ktorá nájde živočicha, ktorý nie je schopný života vo voľnej prírode, či už následkom stretnutia s človekom, zranenia alebo zhoršeného zdravotného stavu, rozhoduje o tom, čo sa s týmto živočíchom stane. Je dôležité, aby aj občania poznali postup záchranu živočicha, aby správne vyhodnotili danú situáciu – či a ako je potrebné naložiť s nájdeným živočíchom, ako ho stabilizovať a privolať odbornú pomoc. Stanica spolupracuje s množstvom špičkových veterinárnych lekárov, ako aj s Výskumným veterinárnym ústavom v Dolnom Kubíne. Záchranná stanica v Zázrivej sa špecializuje na hendikepované dravce a sovy, hlavne na orla skalného, pre ktorého sú tu vybudované dobré podmienky na jeho záchranu a rehabilitáciu. Okrem toho poskytuje starostlivosť aj ostatným skupinám vtákov, cicavcom a plazom. Zariadenie sa po odbornej stránke stalo významnou záchranou stanicou pre živočíchy z voľnej prírody. Ročne zachráni rôzne druhy živočíchov v spoločenskej hodnote vyše 30 tis. eur. Záchrana ranených vzácných živočíchov je dôležitou súčasťou ochrany prírody a je tiež nielen morálnou, ale aj legislatívnu povinnosťou postarať sa o takéto živočíchy. Nezanedbateľnú časť tvoria živočíchy z územia NATURA 2000 a z ostatných chránených území, do ktorých sa po nevyhnutnej rehabilitácii vracajú, čím sa zvyšuje biodiverzita, resp. populácia vzácných druhov živočíchov (napr. mladý zachránený orol skalný môže počas ďalších 20 – 25 rokov vyvádzať potomstvo, z ktorých môže vzniknúť niekoľko hniezdnych párov, ktoré môžu vyvádzať mláďatá ďalšie desiatky rokov).

Ekocentrum

Rehabilitácia má význam nielen pre samotné liečenie dravcov, ale aj pre ľudí. Pre nich má mimoriadny etický a výchovný charakter. Veľa hovorí o vzťahu človeka k životu ako takému. Aby sa vedel postarať sám o seba, musí sa vedieť postarať o život okolo seba. A práve toto ekocentrum je modelovým výchovným zariadením, určeným hlavne mladšej generácii, ktorá si hľadá miesto v živote. Tu v lone krásnej prírody sa návštevníci oboznámia so záchranou konkrétnych živočíchov a so starostlivosťou o ne. K dispozícii je aj učebňa prírodovedných predmetov s mnohými exponátmi, propagačnými materiálmi a prezentačnou technikou. Súčasťou ekocentra je aj náučný chodník. Ekovýchovné aktivity sa z veľkej časti robia pre deti, školské a mimoškolské zariadenia, čím sa významnou mierou zvyšuje environmentálne povedomie obyvateľstva, už od absolvovania povinnej školskej dochádzky. Stanicu ročne navštívi viac ako 1 000 návštevníkov z celého Slovenska aj zo zahraničia.

Našou snahou je dobudovať stanicu na vysoko profesionálnu úroveň. Spolupracujeme na viacerých projektoch, ako napr. Návrat orla skalného do Českej republiky, Návrat plamienky a kúvika na vidiek stredného Slovenska a, samozrejme, so sieťou záchraných staníc vrátane ZOO Bojnice atď. Záchranná a rehabilitačná stanica v Zázrivej funguje na dobrovoľníckej báze a ne-

bola by možná bez pomoci ľudí a organizácií, ktorí prispievajú na jej prevádzku. Na rehabilitácii sa podieľa viacero spolupracovníkov z občianskeho združenia Ochrana dravcov na Slovensku, Slovenskej ornitologickej spoločnosti a Štátnej ochrany prírody Slovenskej republiky. Všetkým, ktorí nám pomohli, ďakujeme.

Metod Macek, Jozef Jurik
Záchranná stanica Zázrivá

Prvá pomoc pre živočíchy

Čo robiť pri nájdení poraneného vtáka alebo nesamostatných mláďať?

Základné zásady ako postupovať

Zachrániť poraneného živočícha alebo vypadnuté mláďa je pomerne náročnou úlohou. Prvý kontakt s človekom má pre zraneného jedinca zásadný význam, od ktorého často závisí záchrana jeho života. Preto je potrebné poznať základné zásady, ako v týchto prípadoch postupovať.

Voľne žijúce vtáky u nás sú zároveň chránenými živočíchmi a každý nález je potrebné ihneď oznámiť orgánu ochrany prírody, ktorý zároveň určí ďalšie nakladanie s ním. (Kompletný adresár nájdete na stránke Štátnej ochrany prírody SR, <http://www.sopsr.sk/web/?cl=32>) Akúkoľvek manipuláciu s poraneným jedincom je potrebné konzultovať s odborníkmi.

Našli ste poraneného vtáka?

Prvým signálom, že ste našli poškodeného vtáka, je jeho neprirodzené správanie, predovšetkým strata prirodzenej plachosti, výrazne znížené unikové reakcie, neprirodzené držanie tela, ovísanie krídla, viditeľné zranenia...

Ako manipulovať s poraneným jedincom?

Prevažná väčšina živočíchov je chránená viacerými zákonmi, ktoré sa dotýkajú aj manipulácie s nimi, a preto je potrebné držbu živočíchov obmedziť len na nevyhnutnú dobu v záujme ich záchran. Navyše na ne v prírode môžu čakať hladné mláďatá. Čím skôr kontaktujete odborníkov, tým je väčšia šanca na ich záchranu. Odchytenie poraneného jedinca si vždy vyžaduje šetrný prístup. Najčastejšie sa stretávame s poranenými vtákmi, ktoré možno odchytiť do ľahkej prikrývky, deky, väčšej handry (nikdy nie do igelitu). Odchyteného jedinca treba umiestniť do primerane veľkej papierovej škatule, do ktorej sa vyrežú otvory na prístup vzduchu a umiestni sa v pokojnej tmavej miestnosti. Účelom je predovšetkým zníženie pohybových aktivít a následných možností zhoršenia rozsahu zranení do príchodu kompetentnej osoby.

Prvá pomoc

V prípadoch zlomenín je vhodné poškodenú končatinu uložiť do prirodzenej polohy a fixovať ju pomocou obväzu alebo zabalením do pruhu látky. Ak však nemáte potrebné skúsenosti, tak to neuskúšajte.

Ako kŕmiť poranené dravce a sovy?

Vo väčšine prípadov apatických a dlhodobu vysilených jedincov sa kŕmenie neodporúča, pretože takýto jedinec nemá dostatok tekutín, aby potravu strávil a spravidla po nakŕmení uhynie. Potravu možno ponúknuť len vitálnejším jedincom. Dravcom a sovám sa podáva výlučne surové mäso – hydina, nikdy nie bravčovina, príliš studené alebo tepelne upravené mäso. Pamätajte, že pre zraneného živočícha je prvoradé skoré zabezpečenie odbornej pomoci. Čím kratšie je v kontakte s človekom, tým je jeho šanca na návrat do prírody väčšia.

Našli ste nesamostatné mláďa?

Pri náleze mláďať ide často o situáciu dočasnú a prirodzeného odlúčenia od rodičov. Hlavne mladé sovy a sokoly myšiare často opúšťajú hniezdo a rozliezajú sa do okolia, ešte slabo lietajúce a nesamostatné. Ľudia sa často snažia s dobrým úmyslom tieto mláďatá zachrániť, žiaľ, častokrát kvôli neodbornej starostlivosti mláďa zahynie. Ak nájdete mláďa na zemi, stačí ho vyložiť na konár alebo iné miesto mimo dosahu psov a z väčšej vzdialenosti sledovať. Až v prípade, že dlhšiu dobu nepozorujete na blízkosti rodičov, je potrebné mláďa zobrať. V prípade nálezu je lepšie najprv informovať kontaktnú osobu a konár až na základe usmernenia.

www.zachranazvierat.sk

Zachránený bocian čierny zimuje v Etiópii

Program cezhraničnej spolupráce
Maďarská republika-Slovenská republika
2007-2013

Budujeme partnerstvá

Európska únia
Európsky fond regionálneho rozvoja

Matej, mladý bocian čierny, pochádza z okolia Banskej Bystrice. V júli 2013 ho naši miestni obyvatelia, vypadnutého z hniezda, a cez Správu Národného parku Nízke Tatry v Banskej Bystrici ho dopravili do rehabilitačnej stanice v Zázrivej, kde sa ho ujal profesionálny zachránár Metod Macek. Tu zotrval necelé dva týždne, aby sa pripravil na vypustenie do voľnej prírody. Pred vypustením mu ornitológovia zo Slovenskej ornitologickej spoločnosti/BirdLife Slovensko pripevnili na chrbát GSM satelitnú solárnu vysielaciu, aby jeho migráciu na zimovisko mohli sledovať nielen ochranári, ale aj verejnosť.

Mateja vypustili na Žitavskom luhu 14. augusta 2013. Niekoľko dní tu zotrval a 18. augusta uskutočnil prvý výlet do okolia. Spozorovali ho, ako nad lúkami „nastúpil“ na stúpajúci vzdušný prúd, krúžil vysoko na oblohe a odletel niekoľko kilometrov južne. V ten deň sa ale ešte na Žitavský luh vrátil. Definitívne sa na cestu vydal 19. augusta, kedy sa pravdepodobne pridal ku krdľu bocianov čiernych, ktoré smerovali na západ. Prvý väčší prelet končil na Záhorí, kde bol aj pozorovaný 20. augusta v krdľi s ďalšími cca 80 bocianmi čiernymi.

Opúšťa Slovensko

21. augusta Matej už letel pozdĺž Moravy na juh, o deň neskôr preletel doobeda nad Bratislavou a cez Žitný ostrov migroval na juh Maďarskom. 23. augusta priletel k Tise v okolí Segedínu, kde sa zdržiaval v okruhu asi 30 km až do začiatku októbra. Vyskytoval sa najmä v mŕtvych ramenách Tisy a Marošu. Na ďalšiu migráciu sa pustil až 2. októbra, kedy jeho ťah nabral na správnom tempe a denne preletel niekoľko sto kilometrov. Z Maďarska migroval ďalej Srbskom, Bulharskom, Tureckom (cez Marmarské more a hlavnú ťahovú trasu bocianov pri meste Konya).

Nástrahy v Sýrii

Tu ho čakal prelet nad nebezpečným územím. V Sýrii sa Matej zdržiaval od 9. do 29. októbra. Pohyboval sa v nebezpečných oblastiach, v guvernorátoch Idlib, Hama a v okolí mesta Homs. Najdlhšie sa zdržiaval na severe Sýrie v okolí rozsiahlej elektrárne, kde sa pohyboval najmä pri močiaroch.

Ohrozený pytlactvom

29. októbra začal opäť migrovať. Letel cez ďalšiu nebezpečnú krajinu, známu nekontrolovaným lovom a pytlactvom. Libanon preletel rýchlo a posledný októbrový deň končil v Izraeli. Dva dni prežil v okolí mesta Bejt-Še'an na rybníkoch a poliach. Matejovi sa podarilo prekonať nástrahy, ktoré číhali na neho na rybníkoch, pokrytých rybo-ochrannými sieťami, spôsobujúcich obrovské úhyny bocianov v dôsledku zasekávania sa bocianov v sieťach. Po krátkom odpočinku letel ďalej na juh, popri západnom brehu Mŕtveho mora preletel celý Izrael a dostal sa na Sinajský polostrov do Egypta. Sinajský polostrov preletel za jeden deň, prekonajúc tak 340 km. 4. novembra preletel Červené more a 5. novembra prišiel signál jeho vysielacej z okolia egyptskej Hurghady. Ďalších 10 dní sa bocian čierny pohyboval na miestach bez signálu a jeho vysielacia neposielala pozície o jeho pohybe. Až 15. novembra prišli nové správy: Matej sa vyskytuje už v Etiópii a, zrejme, dosahuje svoje zimoviská na Etiópskej vysočine. Tieto dni sa nachádzal vo východnej časti provincie Amharsko v pohorí Ahmar s priemernou nadmorskou výškou 2 965 m n. m. Pohyboval sa pri rieke v polopúšť-

Matej v močiaroch po vypustení

Vypustenie bociana Mateja. Snád' jeho cesta do Afriky nebude posledná a vďaka vysielackej bude prínosom pre poznanie tohto krásavca a jeho druhu

nej krajine. Ornitológovia predpokladajú, že Matej prezimuje v Etiópii alebo poletí neskôr podľa dostupnosti potravy ešte južnejšie. Bociany čierne však podľa súčasných poznatkov neprekonávajú rovník ako bociany biele a prezimujú v krajinách Subsaharskej Afriky nad rovníkom. V prípade bocianov čiernych, migrujúcich východnou migračnou trasou, ide najmä o krajiny: Sudán, Južný Sudán, Etiópiu, Čad, Nigériu či sever Kene. Bociany biele pritom bežne migrujú až do najjužnejších častí Afriky. Držme Matejovi palce, aby ďalšiu migráciu zvládol v poriadku a aby sa po dosiahnutí dospelosti vrátil späť na Slovensko.

Bociany čierne aj biele patria medzi najznámejšie sťahovavé vtáky. Oba druhy bocianov sú v zozname druhov európskeho významu, chránené smernicou EÚ o vtákoch a na ich ochranu sa vyhlasujú územia NATURA 2000. Na Slovensku hniezdilo v roku 2013 vyše 1 160 párov bocianov bielych. Na hniezdach vyrástlo a na svoju prvú púť na zimovisko do Afriky vyštartovalo viac ako 2 300 mláďat. Na Slovensko sa vracajú na jar spolu s asi stovkou sťahovavých druhov vtákov. Aktuálny pohyb Mateja, ako aj prilety jednotlivých druhov na jar môžete spolu s ornitológmi sledovať na webovej stránke www.vtaky.sk.

On-line prenosy stále obľúbenejšie

Možnosť sledovať chovanie operencov on-line sa teší stále väčšiemu záujmu tak zo strany ornitológov, ako aj verejnosti. Súvisí to s kultúrnymi tradíciami národov vo svete. Ornitológ Ján Gúgh zo SOS/BirdLife Slovensko zdôraznil, že „vtáčia migrácia a rôzne sťahovavé vtáky sú obdivované po celom svete a v rôznych kultúrach. Majestátné žerjavy v Ázii, krdle divých husí v Škandinávii či bociany v Európe sú súčasťou kultúry národov“. Podotkol, že ľudia odjakživa fascinovali schopnosť vtákov. Prelet a prekonávanie obrovských vzdialeností na miesta s dostatkom potravy počas sezóny rozmnožovania či zimovania predurčili vtákom stať sa jednými z najúspešnejších živočíchov na Zemi. Monitoring migrácie vtáctva prostrední-

ctvom telemetrie neposkytuje len možnosť sledovať putovanie vtákov, ale poskytuje aj veľmi dôležité údaje na ochranu druhov. Zisťujú sa faktory ohrozenia, miesta, ktoré vtáky využívajú v meniacich sa krajinách počas migrácie a i., vďaka čomu bude možné bociany a aj iné druhy efektívnejšie chrániť nielen u nás doma, ale aj pozdĺž migračných trás a na zimoviskách.

Telemetrické sledovanie bocianov sa realizuje v rámci projektu Vtáky bez hraníc HUSK/1101/2.2.1/0336. Projekt je podporený EÚ z prostriedkov Európskeho fondu regionálneho rozvoja – programu cezhraničnej spolupráce Maďarská republika – Slovenská republika. Projekt realizujú MME/BirdLife Maďarsko, SOS/BirdLife Slovensko a RPS.

Mgr. Alena Kostúriková

Nástrahy na rybníkoch v Izraeli pokrytých sieťami

Foto: Ján Gúgh

Foto: Carsten Rohde (Izrael), zdroj: www.blackstorknotes.blogspot.sk

Postrelený lietel d'alej

Postrelený lietel d'alej. Až zlomené krídlo ho priviedlo k ľuďom, našťastie k tým správnym. Zrehabilitoval sa a znova lieta vo voľnej prírode. Jeho nepriateľom tečú nervy. Ako ho konečne definitívne zlikvidujú? Nikako! Slobodu mu nikto nevezme a nič väčšie neexistuje. Žiadna počítačová hra, ani americký film. Iba realita jedného výra skalného z Myjavy.

Je to bežný scenár, ktorý sa prihodí rôznym živočíchom v našej krajine. Nemajú to jednoduché. Okrem neľahkých skúšok, ktoré im pripravuje samotná príroda, na ne číha ďaleko viac nebezpečenstiev, chciac alebo nechciac spôsobených človekom. Diaľnice, železničné trate, letiská, komíny a odkvap, betónové kanále, odpad či strelné zbrane. Nikde nie je bezpečne, boj o prežitie nikdy nie je vyhratý. Porozprávame vám jeden z tisícov príbehov, ktoré sa okolo nás denne odohrávajú bez toho, aby sme o nich vedeli.

Miriam

Samička výra skalného (*Bubo bubo*) sa volá Miriam. Vyliahla sa v hniezde s dvoma súrodencami na skalnej terase Bielych Karpát. Mala šťastie – vyliahla sa ako prvá. Kľúčový fakt, ktorý môže v nasledujúcich dňoch a týždňoch rozhodnúť o jej (ne)existencii. Ak by bolo málo potravy, prežijú iba najsilnejšie mláďatá, čo sú často práve tie najstaršie. Miriam sa však nemusela báť, potravy v hniezde pľúbalo a vyzeralo to, že rodičom sa pri love dobre darí. Raz dokonca priniesli lišku! To sa Miriam ani nesnívalo, no postupne si zvykala na to, že z nej vyrastie jeden z vládcov nočnej oblohy. Týždne ubiehali a prišiel čas osamostatniť sa. Žiadna „sranda“, ale rodičom dakedy proste nevyhovieš. Raz darmo, kým bývaš pod mojou strechou, budeš sa riadiť mojimi pravidlami! A to sa veru málokomu žiada. Tak sa aj Miriam poberala.

Ubehlo len pár mesiacov a začala sa sezóna búrok. Miriam búrky poznala z leta, vždy hrmelo, blýskalo sa a lialo ako z krhly. Tieto búrky boli ale iné. Naokolo začalo hrmieť. Nikdy nepršalo. Zvláštne búrky! Počas takej Miriam nikdy neodlietala zo svojho oddychového miesta na starom buku, o ktorom nevedel nik. Ani tie otravné sýrkorky, ktoré skôr či neskôr prišli a začali dobiedzať, kdekolvek si Miriam sadla.

Miriam sa potulovala už druhý rok. Znova bolo obdobie letných búrok a aj tých jesenných. Raz boli hromy také silné, že si Miriam povedala: „Dosť! Nedá sa to vydržať, veď ohluchnem!“ Nepršalo, a tak vzlietla pomedzi stromy, cez pole ku kameňolomu. Aj tam rada sedávala, bol stade nádherný výhľad na celé údolie. Nedoletela. Ešte na začiatku poľa jej pravým krídlom prebehla ostrá bolesť, až ju zrazilo k zemi. No vedela, že zem nie je najlepšie miesto na pristátie, a tak s vypätím všetkých síl pristála v hustom kroví. No, pristála... Skôr vpadla do krovia. Pichlavé trnky to boli. Oj, či zakliala! Také nešťastie a ešte toto...! Hrom do tej búrky i do tohto krovia!!! Nevedela však, že jej husté trnky zachránili život. Kto by sa cez ne štvrel ku nej? Postrelená aj tak zhynie!

Miriam však nepatrí k padávkam. Dostala sa z toho. Naveľa, naveľa, vypochoďovala spod krovia. Bola šťastná, keď zistila, že to síce pekne bolí, no lietať môže a zostane teda nažive ☺ „Nevyletím ja veru viac za búrky, nie nie nie nie!“ Povedala si.

Zachránená samička výra skalného Miriam v Rehabilitačnej stanici Havran v Ratnovciach

Našťastie prišla zima a rany sa dobre hojili. Miriam sa dobre darilo. Potravu bolo dostatok a búrky v zime akosi vždy ustali. Rada chodila loviť do mesta, no keby vedela, čo ju tam čaká, nikdy by ta nezaletela! Nebolo jej dopriate pokoja!

Osudný lov

Bola noc a Miriam sa ako vždy po zotmení vybrala na lov. Lieta vtedy ako šíp! Zo strany na stranu križuje nočnú oblohu a tu zrazu prask! Netušiac, čo sa stalo, sa Miriam zviecha zo zeme v parku. Nepamätá si nič. „Hrom do toho!“ Vrávi si Miriam. „Tentokrát je so mnou

Miriam v rukách ošetrovateľa

koniec. Nik mi nepomôže. Sýrkorky sa budú smiať, aj ten bojzlivý jež mi teraz všetko vrátil!“ A veru, nebolo to s Miriam vôbec dobré. Neschopná letu, pravé krídlo pochrámané, zlomené. „Keby som aspoň vedela, do čoho som to narazila! Nech viem, na čo sa mám hnevať. A nezhyňiem! Keby som tu aj celé leto mala kobyľky chytať a s ježkami sa po nociach rozprávať, dostanem sa z toho!“

Miriam mala pevnú vôľu. No zlomenina krídla, tam už je každá rada drahá. Ani dáteľ nepomôže, hoc stromy úspešne lieči. Po troch dňoch Miriam našli deti. „Hanka, nože pod“ rýchlo sem, pozri, pozri, to je sova! Zavolaj mamu!“ „No dočloveka!“ (zvieracia nadávka), vraví si Miriam, „toto mi už len chýbalo. Chudobnému aj z hrnca vykipí! Teraz ma tu budú naťahovať a po jednom mi pierka trhať. Márnosť šedivá! Dám im ja, mám ešte predsa pazúry a nie hocijaké!“ No Miriam mala šťastie. Boli to dobré deti. Keďže boli pomaly menšie ako Miriam, hneď utekali pre mamu. „Mami, mami, v parku je sova väčšia ako Hanka, nože pod!“ „Nevymýšľaj, kdeže ja môžem, polievka mi vykypí, a ty sa ber do izby robiť úlohy!“ Ako to však často býva, mamka sa radšej poberla von, ako celý večer počúvať o nejakej sove. Deti neklamali, a tak sa s pomocou polície výr dostal do starostlivosti ochrancov prírody.

Rehabilitácia

Po operácii strávila Miriam dva mesiace v rehabilitačnej stanici. Nebavilo ju to tam. Tí, čo zvyčajne robili búrku, ju teraz zavreli do voliéry. Hoc sa tam o ňu dobre starali, čím zahojenejšie mala krídlo, tým viac sa snažila voliéru rozobrať. Potom prišiel deň D. Bolo rozhodnuté. Miriam je dostatočne silná na to, aby sa vrátila tam, kde je jej najlepšie. Do voľnej prírody. Nech už sa jej darí akokoľvek, všetko je lepšie, ako stráviť zvyšok života v klietke! Páni tvorstva sa však rozhodli, že si tentokrát na Miriam posvietia. Označili ju vysielacou. „Ak je tá vec na nohe cenou za slobodu, beriem to!“ povedala si Miriam. „Ak by mi nerobili stále zle, nemusia ma sledovať. Vôbec tomu nerozumiem!“

Dvierka prevozného boxu sa otvorili a Miriam vyletela „vstříc novým zítikům“. Nieto lepšej odmeny za snahu o záchranu zraneného zvierata, ako vidieť v ňom tú úžasnú energiu, keď sa dvre klietky konečne otvorila...

Epilóg

Samička výra bola nájdená neschopná letu v parku v centre Myjavy a prijatá do Rehabilitačnej stanice Havran v Ratnovciach v júni 2012. Röntgen preukázal zlomeninu krídla a niekoľko brokov uviaznutých v tele zo staršieho postrelenia. Po operácii a niekoľkomesačnej rehabilitácii bola v rámci projektu CORO-SKAT Programu cezhraničnej spolupráce Slovenská republika – Rakúsko (www.birdlife.at/coro-skat), označená vysielacou rádiovou telemetrie a vypustená neďaleko mesta Myjava späť do voľnej prírody. Niekoľko mesiacov bola jej poloha zameriavaná v teréne a viackrát bola aj priamo pozorovaná. Od vybitia batérie vysielacky v decembri 2012 o nej viac nevieme. Dúfame, že sa jej dobre darí ☺. Za osobnú angažovanosť pri záchrane Miriam patrí vďaka najmä rodine Šnajdárovej z Rehabilitačnej stanice Havran Ratnovce, Rudolfovi Jurečkovi zo Správy Chránenej krajiny oblasti Záhorie a Jirkovi Hološkovi z občianskeho združenia Priatelja prírody.

Martin Dobrý

Ochrana dravcov na Slovensku

Jubileum troch národných parkov a vytvorenie ich sústavy

Pri príležitosti 35. výročia Národného parku Nízke Tatry a 25. výročia Národných parkov Slovenský raj a Malá Fatra sme položili niekoľko otázok, o ich vyhlásení a o vytvorení sústavy tzv. veľkoplošných chránených území na Slovensku RNDr. Jozefovi Klindovi, ktorý sa významne pričínal o vznik a vyhlásenie väčšiny z nich.

Národný park Nízke Tatry – Kráľova hoľa

Kedy začalo budovanie sústavy národných parkov a chránených krajinných oblastí na Slovensku?

Od prijatia zákona SNR č. 1/1955 Zb. SNR o štátnej ochrane prírody sa za 30 rokov nevytvorila sústava národných parkov a len veľmi pomaly sa začala tvoriť sústava chránených krajinných oblastí. Uplatňovanie zákona v praxi stagnovalo, ochrana prírody, inštitucionálne v rámci Slovenského ústavu pamiatkovej starostlivosti a ochrany prírody (SÚP SOP), živorila a sídlila na Búdkovej ceste v Bratislave v nedostojnej „búde“, zastrčenej za honosným areálom, tzv. Mičurincov (dnešnej Ekoiuventy) v Bratislave. Vládla nekonšpečnosť a neznalosť práva. Pre mnohé rezervácie (napríklad aj pre také ako Dobrošský prales a Badínsky prales, ktoré v tomto roku oslávili storočnicu) chýbali vyhlasovacie dokumenty a ich ochrana sa zakladala „na počutí“, akosi tradovaní bez „rodného listu“, prípadne na literárnych citáciách. V podstate sa neevidoval ani presný počet chránených území a u viacerých sa pri zásahoch do nich „hľadali hranice“, až keď už bolo zle (napríklad v prípadoch Dreveník, Kašvár, Šúr...). Na Ministerstve kultúry SSR po dvadsiatich rokoch pracovali len dvaja ochrancovia prírody: lesník Ing. Ivan Cibulec a geológ RNDr. Štefan Homza. Jeho odchod na Kubu mi umožnil v roku 1976 bez stá-že obsadiť uvoľnené miesto, rozčeriť hladinu v rybníku a postupne začať ochrannú „perestrojku“. Zárodok sústavy národných parkov vtedy tvorili len **Tatranský národný park** (vyhlásený zákonom SNR č. 11/1949 Zb. SNR) prakticky bez rezervácií (5 rezervácií na jeho území, vyhlásených Poverením kultúry v roku 1954, sa akosi neužalo a nevyznačilo) a jeho „maloplošný prívěsok“ – **Pieninský národný park** (vyhlásený nariadením Predsedníctva SNR č. 5/1967 Zb. zásluhou Ing. Milana Pacanovského) so zbytočne nadmerným ochranným pásmom. Vedľa nich existovalo s minisprávami alebo bez nich 6 chránených krajinných oblastí – **Slovenský raj** (1964), **Malá Fatra** (1967), **Veľká Fatra** (1973), **Slovenský kras** (1973), „maloplošný“ **Vihorlat** (1973) a **Malé Karpaty** (1976), niektoré z nich len so schematicky načrtnutými hranicami vlastného chráneného územia a ešte nepresnejšie jeho ochranného pásma. Pôvodný opodstatnený návrh ONV v Spišskej Novej Vsi na Národný park Slovenský raj na medzirezortnej úrovni neprešiel a na pamätnej porade 12. marca 1957 sa zredukoval „Pacanovského kompromisom“ aspoň na **CHKO Slovenský raj**. Po tomto vzore iniciovali v roku 1959 vyhlásenie **CHKO Malá Fatra** vtedajšie ONV a KNV v Žiline. V porovnaní s prírodnými hodnotami a chránenými územiami v susedných štátoch však nikto ani z vtedajších dobrovoľných okresných konzervátorov a spravodajcov štátnej ochrany prírody nepochyboval, že mali byť vyhlásené za národné parky. Snaha o vyhlásenie **CHKO Nízke Tatry** a následne Ľubietorského národného parku k 25. výročiu SNP stroskotala, napriek tomu, že ho v poslednej chvíli premenovali dokonca na Národný park SNP. Návrh 15. septembra 1969 na rokovani vlády SSR ani tak neprešiel a jeho vyhlasovanie „zadriemalo“ na ďalších sedem-osem rokov. Ivan Cibulec tento stav úradnícky nazýval „založená otvorená agenda“. Po mojom nástupe na MK SSR sme ju spolu preniesli na stôl, utreli z nej prach, oživila a vylúčili z jej názvu SNP, lebo to nezodpovedalo ustanoveniam zákona. Nový návrh **Národného parku Nízke Tatry** s prvým ešte právne upraveným „primitívnym“ zónovaním sa nám potom podarilo 11. marca 1977

na MLVH SSR presadiť a schvaľovací proces po 15 rokoch ukončiť uznesením vlády SSR zo 14. júna 1978 č. 181.

Pozval som vtedy Ivana, ktorý dochádzal z Brna, ku mne domov v Lamači a asi sme neostali len pri fľaši šampanského (tam sa zrodila a ukula aj idea vzniku prvej samostatnej organizácie štátnej ochrany prírody v Československu – pôvodne ako Ústredia štátnej ochrany prírody so sídlom v Bratislave, ktoré neskôr zmenil prvý tajomník ÚV KSS na Liptovský Mikuláš, kde sídlila už väčšia špecializovaná organizácia štátnej ochrany prírody – Správa slovenských jaskýň). Ivanova úradnícka skúsenosť a môj mladícky ochranný entuziazmus postupne prelomili ľady v budovaní sústavy národných parkov. Nasledovala škola legislatívy a s pomocou JUDr. Antona Bujňáka zúrodňovanie nariadenia vlády SSR č. 119/1978 Zb. o Národnom parku Nízke Tatry a vyhlášky MK SSR č. 120/1978 Zb., ktorou sa vydáva jeho štatút. Ani sa mi nechce veriť, že v tomto roku tento národný park oslavuje svoje 35. narodeniny.

Kedy došlo k vyhláseniu ďalších národných parkov?

Až o desať rokov. Najskôr bolo potrebné vybojovať spomenutú samostatnú organizáciu štátnej ochrany prírody rozčlenením vtedajšieho SÚP SOP na dve organizácie. Túto „Lamačskú ideu“ spočiatku mnohí aj zo zamestnancov ochrany prírody nazvali neslýchanou opovážlivosťou až drzosťou. Zažíval som krušné časy na tenkom ľade, tak ako ešte veľakrát potom na „húsenkovej dráhe“, na ktorej však vagóniky treba hnať dopredu. Podarilo sa mi túto ideu zrealizovať až po presadení štrnásteho návrhu. Okrem toho chýbala koncepcia, a preto sme s Ing. Milanom Pacanovským pripravili a dotiahli ešte predtým do vlády SSR prvý **Projekt budovania siete chránených území v SSR do roku 2000** (uznesenie vlády SSR z 1. apríla 1981 č. 98). Úlohy z tohto projektu som následne premietol aj do prvého **Programu diferencovanej ochrany prírody do roku 1985**, schváleného uznesením vlády SSR z 20. januára 1982 č. 27, ako aj do prvej ucelenej a progresívnej **Koncepcie rozvoja štátnej ochrany prírody v SSR do roku 2005** (uznesenie vlády SSR z 22. mája 1987 č. 113), ktorá vyvolala animozitu a odpor niektorých konzervatívnych zložiek ochrany prírody. Mnohí ju považovali za „unáhlenú“, teda ohrozujúcu ich osobné záujmy a pokojný život. Ochrana prírody a environmentalistika však nepatria medzi „pokojné disciplíny“ s permanentným podliezaním latky; medzi pivárske hrdinstvá a záhradkárске radosti. Potrebovali sme dokument, o ktorý sa bolo možné politicky a koncepcie oprieť. Na jeho základe vznikli nové zákony o ochrane prírody a krajiny a stojí dodnes štátna ochrana prírody na Slovensku, ktorá si už po období stagnácie vyžaduje nový zákon a bez žabomyších vojen nový koncepciejší a progresívnejší prístup a program.

Paralelne som získaval skúsenosti z vyhlasovania chránených krajinných oblastí **Muránska planina** (1977) a **Východné Karpaty** (1977), ktoré ešte nebolo možné označiť za národný park, ale aj typických **CHKO Horná Orava** (1976) s prvým zónovaním a **Biele Karpaty** (1979). Popri tom som sa zaoberal spresňovaním celej sústavy chránených území, do ktorého som zapojil mnohých racionálne zmyšľajúcich odborníkov štátnej ochrany prírody. Na základe hodnotovej diferenciácie, kritérií a vysvetľovania rozdielu medzi národnými

Pieninský národný park

Národný park Malá Fatra – Rozsutec

parkami a CHKO sa mi podarilo už v roku 1979 presadiť aj trochu nadrozmerné „nechcené dieťa“ – **CHKO Štiavnické vrchy**. Nasledovala bezproblémová CHKO Poľana (1981), avšak bez správy, lebo SÚP SOP naplánoval na päťročnicu na personálne budovanie ochrany prírody len 5 ľudí a financovanie ledva na „baganče“ do terénu. A tak som mohol iba potichu mimo plánov zabezpečovať presuny neobsadzovaných miest z iných organizácií a financie na budovy správ CHKO z nepreinvestovaných prostriedkov na nové národné divadlo. Ukázalo sa, že tieto legislatívne, právne, ekonomické a manažérske skúsenosti, neboli na škodu. Najskôr pri vyhlásení CHKO Beskydy – Javorníky, ktoré som premenoval na **CHKO Kysuce** (1984), **CHKO Trávnice** – Vtáčnik, ktorej názov som zmenil na **CHKO Ponitrie** (1985) a **CHKO Záhorie** (1988) s budovou jej správy v Malackách ešte pred vyhlásením, taktiež zakúpenú z prostriedkov na národné divadlo. Až po osvojení si právnych a ekonomických nástrojov a získania rešpektu na báze serióznych odborných podkladov a konaní sa mohlo pristúpiť k prekategORIZOVANIU niektorých CHKO na národné parky. Ešte skôr som však vypracoval návrh na **rozšírenie TANAP o Západné Tatry**, ktorý našiel pochopenie aj na MLVH SSR u JUDr. Ing. Milana Beláčka a jeho kolegov. Zaujali sme, ako dvaja podpredsedovia Poradného zboru pre národné parky jednotný postoj, a myslím, že sa odvtedy čítame dodnes. Spoločným úsilím uzešlo svetlo sveta nariadenie vlády SSR č. 12/1987 Zb. o vyhlásení časti Západných Tatier za súčasť Tatranského národného parku. Po zrušení v praxi neuplatňovaných a nerešpektovaných piatich rezervácií v TANAP sa nám v tvorivej spolupráci so Správou TANAP (Ing. Miroslavom Strnkom) a s kolegami z MLVH SSR podarilo v 80. rokoch vypracovať a presadiť návrhy 37 štátnych prírodných rezervácií a 3 chránených náležísk, ktoré vyhlásila SKŽP vyhláškou č. 166/1991 Zb. Dohodli sme sa aj na úprave malého Pieninského národného parku, najmä jeho veľkého ochranného pásma, čo sa realizovalo vládnym nariadením.

Ktoré CHKO boli prekategORIZOVANÉ na národné parky ako prvé?

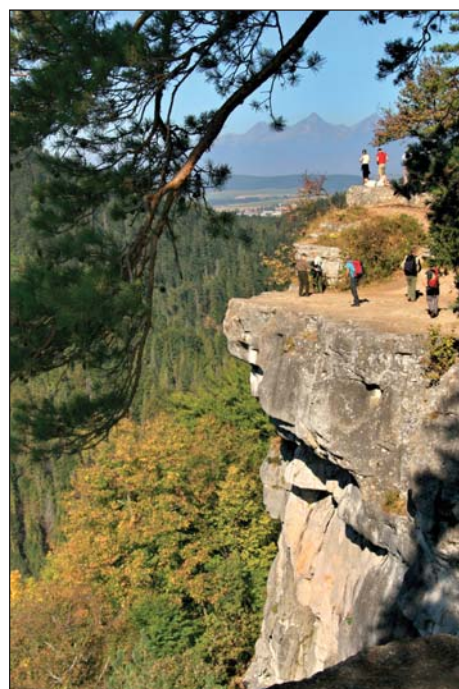
Samozrejme tie, ktoré mali byť vyhlásené za národné parky už pred tridsiatimi rokmi, teda do piatich rokov po nadobudnutí účinnosti zákona SNR č. 1/1955 Zb. SNR, čiže prvé CHKO Slovenský raj a CHKO Malá Fatra. Pochopenie pre tento čin som najskôr našiel len na správach týchto CHKO u ich riaditeľov – Ing. Michala Kozáka a Ing. Jána Pagáča, ktorí po spoločnej porade na MK SSR hneď začali so svojimi kolegami na správach vypracúvať príslušné projekty. Nasledovali rokovania a schvaľovania na rôznych úrovniach. Legislatívny proces vyvrcholil 18. januára 1988 na rokovaní vlády SSR, ktorá po zmätočnom vystúpení ministra stavebníctva prijala kompromis a schválila len **Národný park Slovenský raj** (uznesenie vlády SSR č. 7/1988 a na jeho základe nariadenie vlády SSR č. 23/1988 Zb.). Moja rodná Malá Fatra ostala zamietnutá. Vedel som, že sa už zasadnutie a príležitosť nezopakujú. Aj keď len ako vedúci oddelenia som sa okamžite rozhodol navštíviť námestníka ministra stavebníctva Ing. Kunu, z ktorého úseku vyšlo pre ministra stavebníctva prezentované záporné stanovisko, vychádzajúce z neznalosti legislatívneho procesu, materiálu a hraníc navrhovaného **Národného parku Malá Fatra**. Tieto totiž obchádzali dobývacie priestory kameňolomov Dubná skála a Kľačany. Vzal som so sebou aj spolupracovníkov RNDr. Jaroslava Halaša a RNDr. Jána Kostova ako svedkov. Námestník nás prijal a po predložení máp a dohôd z medzirezortného pripomienkového konania si zavolať príslušného riaditeľa odboru s referentom. To, že im vyčistil žalúdok ma neuspokojilo a požiadal som ho o urýchlenú nápravu a oznámenie súhlasného s ospravedlnením omylu príslušným zamestnancom Úradu vlády SSR, ktorí mali na starosť vládne uznesenia. Keďže sme sa poznali z rokovaní o stavebnej obnove kultúrnych pamiatok a udržiavali korektné vzťahy, nezaváhal a konal. Odskočil som na

neďaleký Úrad vlády SSR a stihol zostavovateľov uznesení; keďže už žiadny z ministrov nebol proti, predseda vlády SSR podpísal uznesenie a následne aj nariadenie vlády SSR č. 24/1988 Zb. o Národnom parku Malá Fatra. Nové rokovanie vlády SSR k návrhu sa tak už neuskutočnilo a de facto vláda ako kolektívny orgán dodnes návrh neschválila. Predseda vlády to vzal na seba. Týmto skutkom si v tomto roku môžeme pripomenúť 25. výročia týchto dvoch národných parkov. O tom, čo sa dialo v kuloároch, aké úskalia bolo potrebné prekonať, a aké chyby odstraňovať ešte aj po zamietavom vládnom verdikte, dnes vzbudzuje len úsmev na tvári a vnútorné uspokojenie. Chmáru vyvoláva len spomienka na zákaz zúčastniť sa slávnostného vyhlásenia a odhalenia tabule NP Slovenský raj na Čingove, kde som vyslal Jara Halaša. Zaslúžil si to. Na slávnostnom vyhlásení NP Malá Fatra v Tiesňavách som však už nemohol chýbať. Vyhlásenie dvoch národných parkov vydláždilo cestu spravodlivosti, presadeniu odbornosti a získaniu významu ochrany prírody, ako aj k vybudovaniu dnešnej sústavy 9 národných parkov v SR. Ich história, ktorá začala v rokoch 1948 – 1949 TANAP-om, konečne zaznamenala po 40 rokoch v roku 1988 novú pokrokovú vlnu a etapu.

Ktoré ďalšie CHKO sa podarilo prekategORIZOVAŤ na národné parky alebo vyhlásiť v tejto etape?

V 80. rokoch som zoberal na stáž na MK SSR zo Slovenskej kartografie odchádzajúceho Jozka Kramárika. Spolu s Jankom Kostovom dostali za úlohu pripraviť prekategORIZOVANIE chránených krajinných oblastí Muránska planina, Východné Karpaty, Veľká Fatra a Slovenský kras na národné parky, ale aj zabezpečiť podľa programov a plánov vypracovanie návrhov na vyhlásenie ďalších CHKO. Jozef som po pol roku stáže preradil do bratislavského strediska ÚŠOP s poverením vypracovania projektov **CHKO Cerová vrchovina** (vyhlásenej MK SSR 10. decembra 1989) a **CHKO Latorica** (vyhlásenej už SKŽP 25. júna 1990). Ešte predtým sme s Jankom Kostovom dopracovali a predložili na ďalšie legislatívne konanie návrhy na vyhlásenie CHKO Záhorie ako jeho srdcovej záležitosti (vyhlásenej MK SSR 9. novembra 1988) a CHKO Strážovské vrchy (vyhlásenej MK SSR 27. januára 1989). Okrem toho sme po omyle JUDr. Daniely Horváthovej, ktorá do Zbierky zákonov poslala staré znenie vyhlášky o CHKO Biele Karpaty, museli toto CHKO zrevidovať, čím sme u partnerov preukázali schopnosť odstraňovať aj takéto nedostatky legislatívy. Tak sa patrilo a dženťlmenské dohody treba dodržiavať. Proces prekategORIZOVANIA vybraných štyroch CHKO na národné parky sa však po „nežnej revolúcii“ zastavil. V tom čase som sa sústredil najmä na vypracúvanie strategických materiálov štátnej environmentálnej politiky a Generelu nadregionálneho územného systému ekologickej stability (uznesenie vlády SR č. 319/1992), vytvorenie SAŽP a nového zákona NR SR č. 287/1994 Z. z. o ochrane prírody a krajiny, ktorý nadobudol účinnosť 1. januára 1995. Na ochrane prírody došlo k personálnym zmenám. S novými lídrami som už ako generálny riaditeľ sekcie environmentálnych koncepcií, práva a organizácie (SEKPO) dohodol a naplánoval legislatívny postup vyhlasovania ďalších národných parkov a CHKO. V priebehu niekoľkých rokov sa nám podarilo zabezpečiť vyhlásenie (prekategORIZOVANIE) NP

Muránska planina (1997), NP Veľká Fatra (2002) a NP Slovenský kras (2002). Návrh na NP Východné Karpaty vo východnej časti CHKO Východné Karpaty (prevažne v Bukovských vrchoch) som „krajinnársky“ premenoval na NP Poloniny, ktorý bol vyhlásený nariadením vlády SR č. 258/1997 Z. z. Paralelný návrh na zrušenie západnej časti pôvodnej CHKO, ktorý napriek uzákoneniu rozdielných stupňov ochrany demonštroval pretrvávajúce nepochopenie rozdielu medzi CHKO a NP, som odmietol podpísať a predložil

Národný park Slovenský raj – Tomášovský výhľad

CHKO Strážovské vrchy – Kostolecká tiesňava

do legislatívneho konania. Podporili ma v tom aj viacerí mladší ochrancovia prírody, ale tiež zástupcovia miestnej štátnej správy a samosprávy, ktorí možno zohľadňovali vo zvyšku CHKO Východné Karpaty aj areál Duklianskeho bojiska. Po vyhlásení CHKO Dunajské luhy (1998) došlo k pozastaveniu legislatívneho procesu na vyhlásenie CHKO Krupinská planina, a to napriek požiadavke Banskobystrického samosprávneho kraja (VÚC) a apelácii jeho prvého župana (bývalého rektora TÚ vo Zvolene Milana Marčoka) na ministra životného prostredia, ku ktorej sa pridali miestne orgány štátnej správy životného prostredia, starostovia a zastupiteľstvá všetkých zainteresovaných obcí, odborné organizácie a mimovládne organizácie. Nastala paradoxná situácia, keď samosprávne orgány požadovali vyhlásenie CHKO a ústredný orgán štátnej ochrany prírody sa tomu urputne bránil (???), pritom jeho organizácia sa podieľala na projekte (Ing. Július Burkovský s kolektívom v Banskej Bystrici). Tento dekadentný jav, ktorý potlačil ochranársky entuziazmus a poctivý prístup z osemdesiatych a deväťdesiatych rokov, už asi ťažko pochopím a nepatrí sa zvažovať ho na lesných hospodároch a vlastníkoch lesov (tí v tomto prípade neboli proti a podporovali samosprávu). Nazdávam sa, že mnohí z nich chápu a rešpektujú všetky funkcie lesných ekosystémov a ich služieb; len niekoľkých chamtivcov môžeme v minulosti i dnes označiť za „bohupustých drevorubačov“, ktorí nemajú v úcte ani lesný zákon, ani samotného „ducha lesa“. Takéto počínanie sa každému, kto chce žiť a hospodáriť doma na Slovensku, vypomstí. A zlikvidovať zdroj obživy, predať strechu nad hlavou i vlastnú mater sa prinajmenšom nepatrí. Slušného človeka a dobrého gazdu to ani nemôže napadnúť; nenapadlo ani pred vojnou, ani za socializmu. Osobne tak ako mnohí presadzujem odbornosť, racionalitu (rozumnosť), skutočnú ekonomiku, korektnosť a partnerstvo s vylúčením devastácie environmentu, drancovania lesov a celej prírody.

Ktoré územia by ešte mali byť vyhlásené za národné parky alebo chránené krajinné oblasti na Slovensku?

Vždy som tvrdil, že z hľadiska hodnotovej diferenciácie by malo byť na Slovensku 10 národných parkov, aj keď v porovnaní s okolitými štátmi nám príroda nadelila také hodnoty a krásy, že nám môžu závidieť. Nevieime ich však tak predať ako oni a nevládame

Národný park Slovenský raj

moderné trendy rozvoja cestovného ruchu (stačí sa pozrieť na geoparky). V Česku, Maďarsku, Poľsku i na Ukrajine by, napríklad za národný park určite vyhlásili Chočské vrchy, keby ich mali. Okrem spomenutého a opodstatneného vyhlásenia časti Krupinskej planiny za CHKO, mali byť vyhlásené aj ďalšie. Začala sa pripravovať CHKO Čergov a pod vedením Ing. Magdy Vodzinskej ďalšia v časti Slanských vrchov (vrátane Miliča). Nevydalo. Koncepcia na návrh odborníkov z radov lesníkov a prírodovedcov uviedla aj Stolické vrchy a Balocké vrchy, ale aj časť Kremnických vrchov, Volovských vrchov, Čiernej hory, Nitrianskych vrchov a Lúčanskej Malej Fatry. Osobne nie som zástancom veľkých CHKO, ktoré zaberajú celé pohoria a lesné komplexy. Viac inklinujem k ochrane ukážok rôznych zachovaných typov slovenskej krajiny – vidieckeho životného prostredia, pričom nemusí ísť nasilu o homogénne územia. Možno by stačilo rešpektovať seriózne územné plány bez vplyvov „flákového urbanizmu“ alebo jednoducho po objektivizácii rôznych zámerov „dávať z celého chráneného Slovenska výnimky“ (smiech). Rešpektujem však názory ľudí, ktorí lepšie poznajú terén a zvládajú svoju profesiu. CHKO a chránené krajinné prvky však považujem za „krajinnárske kategórie“ chránených území, ktoré by nemali suplovať národné parky a prírodné parky. Táto dlhodobá deformácia nemá obdobu ani v Maďarsku a Poľsku, ani v Nemecku, Francúzsku, Taliansku či v Amerike, kde sa výraznejšie uplatňuje hodnotová diferenciácia a princíp subsidiarity. Nemala by nás preto bolieť zmena myslenia a progresívnejšieho prístupu k **sústave chránených častí prírody**, ale ani k širšej **sústave chránených častí krajiny**, ustanovenej v zákone č. 50/1976 Zb. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku v znení neskorších predpisov. Každá kategória chráneného územia musí obsahovať osobitný predmet ochrany, mať svoje špecifiká a diferencované podmienky ochrany, porovnateľné na medziná-

CHKO Štiavnické vrchy – Banská Štiavnica

rodnej úrovni. Treba už konečne vylúčiť demagogické až hlúpučké sčítovanie počtu a rozlohy rôznych kategórií chránených území, dokonca s rôznym stupňom ochrany (napríklad nezmyselne zratúvať rozlohu vodnej nádrže Širava či Orava s Dobrošským pralesom, Gerlachovským štítom, intravilánmi dedín v Bielych Karpatoch, Filakovským hradom a mestom Banská Štiavnica), porovnať a v rámci možností zjednotiť hranice území chránených podľa rôznych zákonov, rozdeliť zákon o ochrane prírody a krajiny na dva zákony, v ktorých by bola zadaná pre potreby práva „príroda a jej časti“ a osobitne v druhom „krajina a jej časti“. Podotýkam „pre potreby práva“, čo v praxi nevylučuje prelínanie/prekrývanie a neznamena, že lesné horské komplexy nepredstavujú krajinu. Tú však predstavujú aj všetky naše obce, vrátane 138 miest a to s parkami/lesoparkami alebo bez nich. Pritom musím priznať aj vlastnú chybu, že sa mi nepodarilo v zákone o ochrane prírody a krajiny zadanovať „prírodu“ a definíciu „krajiny“, čo sa podarilo umiestniť len do novelizovaného stavebného zákona. A tak priamo zo zákona o ochrane prírody a krajiny vlastne nikto nevie (občan možno ani netuší), čo je to „príroda“ a čo je to „krajina“. Ako legislatívca sa za toto môžem len hanbiť, aj keď sa tomu na ospravedlnenie hovorí „legislatívny vývoj“. Avšak ten by sa mal v prvom rade opierať o rozum, logiku, vedecké a odborné poznatky, skúsenosti z výkonu štátnej správy a environmentalistiky; rozlíšiť dobro od zla, odhaliť nesprávne postupy, ale aj nezrozumiteľné alebo chýbajúce ustanovenia v regulatívoch. Ak sa zistia chyby, musíme ich odstrániť a zjednať nápravu (v práve, praxi a živote), inak prehráme všetci – v prvom rade ohrozíme samých seba v prírode, v environmente a krajine ako jej súčasť. K zabráneniu kríz, kolapsov a skazy nám môžu napomôcť aj chránené územia – akési zrkadlo našich činov, ktorého rozbitie prinesie minimálne sedem rokov nešťastia.

Za rozhovor poďakovala Alena Kostúriková

Prechádzka Národným parkom Malá Fatra

Keď prichádzame údolím Váhu k Žiline, vynorí sa pred nami ako hradba hrebeň Malej Fatry, najzápadnejšie položené vysokého pohoria Západných Karpát, s obľúbmi aj skalnatými vrcholmi

Malá Fatra je domovom množstva ojedinele sa vyskytujúcich druhov vtákov

Hrebeň Malej Fatry

a majestátnym Rozsutcom. Pred 25 rokmi bola krivánska časť Malej Fatry vyhlásená nariadením vlády Slovenskej socialistickej republiky zo dňa 18. januára 1988 za Národný park Malá Fatra, ktorý vznikol po úprave hraníc z Chránenej krajiny oblasti Malá Fatra. Jeho neoddeliteľnou súčasťou je ochranné pásmo, ktoré národný park obklopuje zo všetkých strán. Výmera samotného národného parku je 22 630 ha a ochranného pásma 23 262 ha. Plochy s najcennejšími prírodnými hodnotami sú chránené v 14 národných prírodných rezerváciách (NPR), 9 prírodných rezerváciách (PR), 5 prírodných pamiatkach a v 1 chránenom areáli. Eviduje sa tu okolo 1 100 druhov vyšších a 1 100 druhov nižších rastlín, 57 druhov cicavcov, 120 druhov vtákov, 15 druhov obojživelníkov a plazov a okolo 3 000 druhov bezstavovcov.

Vďaka výskytu 7 druhov rastlín, 19 druhov živočíchov a 27 biotopov európskeho významu bol národný park prijatý európskou komisiou do medzinárodnej sústavy chránených území NATURA 2000 ako Územie európskeho významu Malá Fatra. Zároveň patrí do Chráneného vtáčieho územia Malá Fatra, ktoré chráni 26 druhov vtákov, vrátane orla skalného a chriašťaľa poľného. Súčasťou NATURA 2000 sú aj územia európskeho významu Varínka, Zázrivské lazy, Šíp, Uhoľníky a Strečnianske meandre Váhu, nachádzajúce sa v ochrannom pásmo.

Strečniansky prielom

Hlavný hrebeň pohoria Malá Fatra má smer od juhozápadu na severovýchod. Jeho dve časti, Lúčanskú a Krivánsku, oddeľuje údolie Váhu – Strečniansky prielom. Vstup do prielomu od Žiliny chránili kedysi hrady Strečno a Starý hrad, dnes sú to zrúcaniny. Rieka vytvára meandre – Domašínsky meander a Krivé – ako spomienku na dávne doby, keď sa tu Váh klúkal už v čase vzniku pohoria a postupne sa zarezával do dvíhajúceho sa hrebeňa Malej Fatry. Na sútoku Váhu a Hradského potoka sa nachádza najnižšie miesto národného parku – 350 m n. m. Strmé brnate svahy nad riekou Váh sú pokryté teplomilnými dubovými bučinami, sutinovými lipovo-javorovými lesmi a jedľovými bučinami. Chránené sú v NPR Starý hrad a Krivé. Tu rastú aj najsevernejšie sa vyskytujúce súvislé porasty duba zimného na Slovensku.

Turčianska časť národného parku

Dubové bučiny sú najnižším lesným stupňom národného parku. Po najvyšší bod Veľký Kriváň, ktorý má 1 709 m n. m. je to výškový rozdiel, ktorý umožnil vývoj všetkých následných lesných stupňov od dubových bučín, pokračujúc bukovými, jedľovo-bukovými a končiac smrekovými lesmi, nad ktorými je vyvinuté pásmo kosodreviny. Ukážky týchto lesných stupňov sú chránené v PR Hrádok a Hajasová – v doline Hoskora a v NPR Suchý, Kľačianska Magura a Šútovská dolina. Nahliadnuť do nich sa dá z turistických

Najvyššie položeným lesným stupňom je pásmo kosodreviny

Národná prírodná rezervácia Starý hrad

chodníkov, vedúcich z Turčianskej kotliny. Južné svahy národného parku budujú granitoidné horniny, tvoriace bočné hrebene. Oddelujú ich doliny s potokmi, ktoré vznikajú v lavínových žľaboch pohoria. Pre južnú časť územia sú typické tzv. padavé vetry – studený severozápadný vietor sa po náraze na hlavný hrebeň prepadáva hlboko do dolín a ovplyvňuje klímu napriek južnej expozícii. V doline Studenec je jedna z lokalít európsky významného druhu vrchovky alpinskej s drobnými žltými kvetmi. Šútovskou dolinou sa dá prísť k 38 m vysokému Šútovskému vodopádu, ktorý je najvyšší v Malej Fatre. Turistický chodník ďalej vedie k Mojžišovým prameňom, vyvierajúcim priamo zo skalných štrbín. NPR Šútovská dolina tu chráni lesné spoločenstvá a zachovanú prirodzenú hornú hranicu lesa a pôvodné kosodrevinové porasty.

Šútovský vodopád s výškou 38 metrov

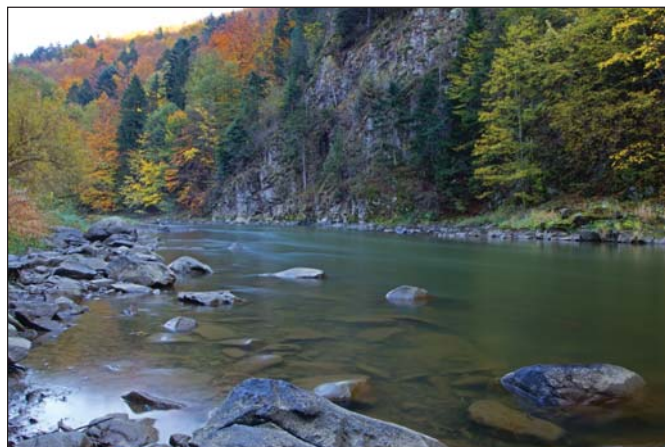
Oravská časť

Na východe oddeľuje Malú a Veľkú Fatru tzv. Kľačiansky meander, kde sa podobne ako v Strečianskom prielome zarezával Váh. Od vápencovej Veľkej Fatry oddeľil územia, ktoré dnes tvoria Prírodné pamiatky Šútovská epigenéza a Kľačiansky meander, vyhlásené na ochranu tohto významného geomorfologického javu. Od Kľačian sa tiahne

Naša najkrajšia orchidea – črievičník papučkový

hranica národného parku pozdĺž rieky Orava. Len na okamih sa pred nami vynorí majestátny Rozsutec. Dostaneme sa k nemu dolinou Bystrička, významnou lokalitou z hľadiska výskytu veľkých šeliem medveďa, vlka a rysa. Tu sú aj pralesom blízke porasty kyslomilných bučín v národnej PR Šramková a lavínové žľaby spod vrcholov Stohu a Osnice. V jednom z nich rastie vzácna a ohrozená škarda sibírska. Svahy okolo rieky Orava tvoria kyslé vyvrelé horniny s ružovo kvitnúcou skalnicou wettsteinovou, ktorá je západokarpatským endemitom. Hranicu národného parku tvorí na severe Istebianska dolina s vrcholmi Lysica a Kečka, vápencovými bučiami a skalnými bralami. Výnimočný je tu bohatý výskyt tisu a našej najkrajšej orchidey – črievičníka papučkového. Pri pohľade od Párnice dominujú plochy horských pasienkov Strungy a ostrý vrchol Osnice. Na brehoch riečky Zázrivka hniezdia vodnáre a žije tu vydra riečna, tak ako aj v okolí ostatných potokov a riečok. Nad ňou sa na svahoch týčia vápencové bralá s reliktnými borovicovými lesmi, ktoré sú súčasťou Národnej prírodnej rezervácie Sokolec. Z údolia Zázrivky vedie odbočka do zázrivskej osady Biela s prvkami tradičného osídlenia a bohato kvitnúcimi orchideovými lúkami a prameniskami. Vedú z nej turistické chodníky na Medziholie a Rozsutec.

Svahy okolo rieky Orava

Severná časť národného parku

Rôzne typy vápencov a dolomitov tvoria v severnej časti územia skalné mestá, bralá, kaňony, ale aj oblé vrcholy a bočné hrebene, oddelené hlbokými údoliami. Tu sa nachádza samotné centrum národného parku – Vrátna dolina. Úzke údolie riečky Vrátnička, ktorá tu hučí a pení sa vo vodopádoch a obrích hrncoch, nazývame Tiesňavy. Rovnako

Klimatická inverzia je typická pre dolinu Obšivanka

sa nazýva NPR, tvorená komplexom brál a lesných spoločenstiev na vápencových hrebeňoch Boboty a Sokolie. Na jar tu rozkvitá európsky významný druh poniklec slovenský. Na výslných skalách sa miešajú teplomilné rastlinné spoločenstvá s vysokohorskými druhmi. V doline Obšivanka je najnižší výskyt kosodreviny na Slovensku (625 m.n. m.), spôsobený tzv. klimatickou inverziou. Pri nej ťažšie, studený vzduch zostáva hlboko v údoliach, kým nad ním sa udržiava vyhriaty teplý vzduch. Inverzia sa prejavuje aj v kaňonoch Horné, Dolné a Nové Diery a Tesná Rizňa, kde v hĺbke na dne nájdeme také subalpínske druhy, ako tučnica alpínska, iskerník alpínsky, všivec praslenatý a pod. Na výslných vrcholoch vápencových brál sa zachovali tzv. reliktné borovicové lesy ako pozostatok rozsiahlych borovicových lesov z teplého poľadového obdobia.

Tunajšiu flóru ozvlášťuje aj kamzičník rakúsky

Hlavný hrebeň

Za Tiesňavami sa pred nami ukáže centrálny hrebeň Malej Fatry. Keď naň vystúpime, ocitneme sa v inom svete. Východiskom na túry je Snilovské sedlo medzi Veľkým Kriváňom a masívom Chlebu. Aj keď je hlavný smer hrebeňa Malej Fatry zo severozápadu na juhovýchod, rôzne sa kľukatí a mení svetové strany. Horniny, ktoré ho tvoria, sa striedajú v rýchlych sledoch a vytvárajú pestrý reliéf. Od nich závisí hĺbka a chemizmus pôdy. Na hrebeň narážajúce, prevládajúce severozápadné vetry umožnili zachovanie subalpínskeho pásma v pomerne nízkej nadmorskej výške.

Malofatranský endemit jarabina Margittaiova

Práve vďaka týmto prírodným podmienkam môžeme okolo seba vidieť pestré a neustále sa meniace hole. Nápadné sú vysokobylinné spoločenstvá, tvorené žltými kamzičníkmi a tmavoružovou mačuchou cesnačkolistou alebo lány ružovo kvitnúceho hadinca väčšieho. Plytké pôdy na vápencoch osídľujú jedny z najcennejších biotopov – vápnomilné travinobylinné spoločenstvá, ktorých súčasťou je západokarpatský endemit a druh európskeho významu – klinček lesklý a ďalšie vysokohorské druhy rastlín. Rozdiel vo vegetácii je zrejmy, napríklad za sedlom pod Veľkým Kriváňom, kde prechádzame okolo kremencových skál s chudobnou vegetáciou,

Rozsutec tvoria odolné dolomity a vápence

tvorenou niekoľkými druhmi tráv a kričkami čučoriedok, brusníc, zaujímavé šuchy obojhlavnej, lišajníkov a machorastov. Kremencové skaly vystrieda vápencová skalka, ktorá je predzvesťou jedného z najfarebnejších vrcholov Krivánskej Fatry – Pekelníka. V trávniku a na skalách kvitnú ružové klinčeky, belasý ľan prútnatý, žlté púpavce, tmavomodro-fialové zvončeky. Hrebeň medzi Malým Kriváňom a Suchým pokrývajú druhovo bohaté kosodrevinové spoločenstvá, aké inde nie sú. Ich súčasťou je malofatranský endemit jarabina Margittaiova. Severné svahy Chlebu tvoria tzv. Chlebské kotly, kde sa nachádza aj drobné jazierko, nazývané Cirkové, ktorého ľadovcový pôvod je sporný. V okolí hrebeňa z Hromového na Steny sú rozsiahle trávnaté hole s rozkvitnutými ľaliami zlatohlavými, za povšimnutie stoja guľaté svetložlté hlávky cesnaku hadieho,

široké listy kýchavice bielej Lobelovej, modrokvitnúca prilbica tuhá moravská – západokarpatský endemit a druh európskeho významu. Náš pohľad priťahujú dva takmer rovnako vysoké, ale rozdielne vrcholy – obľú, hladký Stoh a rozoklaný, skalnatý a sutinový Rozsutec. Na rozdielnosti sa podpísali rôzne horniny, ktoré ich tvoria. Kým Stoh je budovaný krehkými slienitými vápencami, Rozsutec tvoria odolné triasové dolomity a vápence. Cestou na Rozsutec prechádzame cez Medziholie. Nemožno si nevšimnúť škrapové pole porastené borievkami, medzi ktorými je pestrofarebná záplava bežných, ale aj vzácných druhov rastlín, vrátane našich orchideí. Cestou na Rozsutec nás okrem krásnych výhľadov okolo chodníka môže zaujať sutina porastená astrou alpskou, gypsomilkou plazivou a tmavožltým bôľhojom lekárskeho alpským.

Arktická tundra

Ranný výhľad spod Chleba

Chleb, Kriváň, Malý Fatranský Kriváň a Rozsutec sú vrcholy, kde sa zachovali subalpínske spoločenstvá ako pamiatka na doby medziľadové a ľadové. Nachádzajú sa tu rastliny arktickej tundry, ako plazivé kričky glaciálnych reliktov (pozostatok ľadových dôb), vrba sieťkovaná, dryádka osemplienková s veľkými bielymi kvetmi a drobnými kožovitými listami, ďalšie plazivé vrby – alpská a tupolistá. Tieto netypické vrby sa prezradia svojimi drobnými jahňadami. Na skalných terasách tvoria kompaktné vankúše ostrica pevná a lomikameň sivý. Vysokohorské kozince a sekernica tmavá spestrujú tieto plochy červenými, žltobielymi a bledofialovými kvetmi.

K rastlinám arktickej tundry patrí aj plazivá vrba alpská

Ochranné pásmo

Bolo vytvorené ako nárazníkové pásmo pre národný park a nachádzajú sa tu tiež nemalé prírodné hodnoty. Južné predhorie Krivánskej Fatry tvorí severná časť Turčianskej kotliny. V ľadových dobách, eróziou svahov bez vegetácie a ukladaním náplav potokov na nepriepustnom podloží vznikli delúviá, prolúviá a alúviá, ktoré zadržovali vodu a umožnili vznik rašelinísk s výskytom mäsožravých rastlín – rosička anglická, rosička okrúhlostá a tučnica obyčajná s ďalšími vzácnymi chránenými druhmi. Dnes chránime ich zvyšky, zachované v kultúrnej a človekom zmenenej krajine.

Súčasťou ochranného pásma je aj skalnatý Šíp. Krásny je na jar, keď kvitnú koberce ponikleca slovenského a po jeho odkvitnutí prvosienky holé a horce Clusiove. Na vrchol sa dostaneme cez bukové a javorovo-bukové lesy s bohatým bylinným podrastom. Pod Šípom sa nachádza jedna z najhodnotnejších prírodných rezervácií PR Močiar. Tu sú chránené vývery minerálnych vôd s tvorbou plochých travertínových útvarov, jedinečnou slanomilnou vegetáciou a výskytom vzácných bezstavovcov. Významný je výskyt kriticky ohrozeného druhu rastliny marica pilkatá.

Horec Clusiov na strážach Malej Fatry

Jedno z najkrajších území ochranného pásma Malej Fatry je Zázrivá, ohraničená hrebeňom Oravskej Magury, a jej široko roztrúsené osady. Celé územie je tvorené bohatou mozaikou lúk, pasienkov, pramenísk a rašelinísk

Skalnatý Šíp je súčasťou ochranného pásma

s prirodzeným druhovým zložením a výskytom chránených druhov rastlín, na ne viazaných. Prírodná pamiatka Bôrická mláka je rašelinisko s izolovaným výskytom kľukvy močiarnej, nátržnice močiarnej a vachty trojlístej. Mozaiku dopĺňujú lesné komplexy kysuckých bradiel Kozinec a Havranský vrch. Na hrebeni Oravskej Magury spadajú pod ochranu prirodzené smrečiny v PR Paráč a NPR Minčol.

Aj napriek prudkému a často neusmernenému rozvoju, sa zachovali v Terchovej a okolí, vrátane údolia Struhárňanky a Hornej Tižiny, hodnotné lúky a mokrade s vysokou diverzitou druhov a zákutia, kde sa človek cíti súčasťou prírody. Lúky v okolí Belej a Dolnej Tižiny s výskytom množstva orchideí, ako vemenník dvojlistý, vstavačovec Fuchsov, päťprstnica obyčajná, patria k najcennejším v severnej časti ochranného pásma Národného parku Malá Fatra.

Správa Národného parku Malá Fatra

O ochranu Národného parku Malá Fatra a jeho ochranného pásma sa stará malá skupina pracovníkov Správy Národného parku Malá Fatra so sídlom vo Varíne. Odborní pracovníci a strážcovia sledujú aktivity na jeho území a snažia sa ich usmerňovať buď priamo v teréne alebo prostredníctvom stanovísk k rôznym zámerom. Súčasťou ich práce sú výskumné a prieskumné úlohy, ale aj kosenie najcennejších plôch. Pracovníci školy ochrany prírody sa množstvom aktivít snažia verejnosti vysvetliť zmysel ochrany prírody, ktorej súčasťou je aj človek.

RNDr. Anna Dobošová, Správa Národného parku Malá Fatra
Foto: Michal Kalaš, Anna Dobošová

Vzdelávanie k zelenému verejnému obstarávaniu v Slovenskej republike

Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky pripravilo a vláda Slovenskej republiky 18. januára 2012 schválila „Národný akčný plán pre zelené verejné obstarávanie v SR na roky 2011 až 2015“ (ďalej NAP GPP). Cieľom NAP GPP je dosiahnuť do roku 2015 podiel zelených zákaziek na verejnom obstarávaní vo výške 65 % na úrovni ústredných orgánov štátnej správy a im podriadených organizácií a 50 % na regionálnej úrovni (8 vyšších územných celkov a mestá SR).

Ministerstvo životného prostredia SR kladie veľký dôraz na vzdelávanie k zelenému verejnému obstarávaniu (na snímke Ing. Soňa Záhoranová, sekcia environmentálnej politiky MŽP SR, B. Bystrica 2013)

Na plnení úloh NAP GPP spolupracuje Ministerstvo životného prostredia SR so Slovenskou agentúrou životného prostredia. Keďže NAP GPP sa v SR plní už od roku 2007 – kedy boli položené základy zeleného verejného obstarávania v SR – a sú už spracované základné dokumenty a nastavené základné postupy tejto činnosti, dôraz sa kladie od roku 2012 najmä na vzdelávanie verejných obstarávateľov, obstarávateľov a dodávateľov.

Ciele a súvislosti

Na dosiahnutie strategického cieľa NAP GPP je potrebné zainteresovať do vzdelávacieho procesu väčší počet verejných organizácií, ako aj orgánov územnej samosprávy. Zainteresovanosť týchto subjektov možno zvýšiť aktívnym prístupom prostredníctvom realizácie vzdelávacích aktivít pre verejných obstarávateľov, obstarávateľov – šírením odborných informácií o GPP a s ním súvisiacich problematik (environmentálne označovanie produktov, environmentálne manažérske systémy, energetické štitkovanie, zelené úradovanie) pre čo najširšiu skupinu zainteresovaných subjektov. Cieľovou skupinou vzdelávacích aktivít sú verejní obstarávatelia a obstarávateľia na ústredných orgánoch štátnej správy a ich podriadených organizáciách, na úrovni regionálnej samosprávy a územnej samosprávy (ÚOŠS). Priorita realizácie vzdelávania sa opiera o uznesenie vlády SR č. 22/2012, ktorým sa schválil Národný akčný plán pre zelené verejné obstarávanie v SR na roky 2011 – 2015 a o uznesenie vlády SR č. 1091/2007, ktorým sa schválila Stratégia dobrovoľných nástrojov environmentálnej politiky.

Vzdelávanie

Cieľom vzdelávania je aktívnym prístupom, smerom k verejným obstarávateľom a obstarávateľom, zvýšiť ich informovanosť o možnostiach uplatňovania environmentálnych charakteristík v procese verejného obstarávania pre konkrétne zákazky, usmerniť environmentálne správanie sa organizácií, financovaných z verejných zdrojov, a zároveň zvýšiť úroveň uplatňovania GPP v SR, a tým prispieť k ochrane životného prostredia. Zelené verejné obstarávanie má priamu väzbu na realizáciu ostatných dobrovoľných nástrojov environmentálnej politiky, ktorými sú: environmentálne označovanie produktov, schéma Európskeho spoločenstva pre environmentálne manažérstvo a audit (EMAS), udržateľná výroba a spotreba. V priebehu roku 2012 sa školenia, organizačne zabezpečované SAŽP – Centrom tvorby krajiny, environmentálnej výchovy a vzdelávania, uskutočňovali v 7 krajských mestách (školenie v Banskej Bystrici sa nekonalo pre nízky počet záujemcov) v termíne od marca 2012 do októbra 2012. Lektorky z MŽP SR a SAŽP COHEM predniesli 4 prednášky vo forme power-pointových prezentácií: NAP GPP v SR na roky 2011 – 2015; Prínosy zeleného verejného obstarávania; Zdroje environmentálnych charakteristík; Dotazník na monitorovanie a hodnotenie úrovne GPP v SR – metodické usmernenie na jeho vyplnenie.

Súčasnou seminára bolo aj *Praktické cvičenie – zadávanie environmentálnych charakteristík v procese GPP*. Lektorky aj formou konkrétnych príkladov a poskytnutím praktického návodu, z akých dokumentov a akým spôsobom môžu obstarávateľia/verejní obstarávateľia získať už „hotové“ environmentálne charakteristiky, ktoré môžu zakomponovať do súťažných podkladov pre verejné obstarávanie, sa snažia účastníkom problematiku čo najviac priblížiť a názorne im ukázať, že riešenie nie je ani mimoriadne zložité ani finančne náročné, aby povzbudili obstarávateľov/verejných obstarávateľov vo využívaní environmentálnych charakteristík a v ich zakomponovaní do verejných zákaziek. Na školeniach sa zúčastnilo v roku 2012 spolu 166 frekventantov.

Vplyv a monitorovanie

Realizácia vzdelávacieho projektu v roku 2012 bola úspešná. Pri vyhodnocovaní plnenia NAP GPP na roky 2007 – 2010 sa konštatovalo, že hoci je GPP dobrovoľný nástroj environmentálnej politiky, zohráva kľúčovú úlohu v snahe EÚ o zdrojovo efektívnejšiu ekonomiku. Pomocou podpory a využívania GPP môžu orgány verejnej moci poskytovať priemyslu podnety na vývoj environmentálne vhodných technológií a produktov. V niektorých sektoroch majú verejní obstarávatelia veľký podiel na trhu (napr. verejná doprava a stavebníctvo, zdravotníctvo a školstvo), preto ich rozhodnutie má významný vplyv.

Za zelenú zákazku je v rámci monitorovania GPP považovaná zákazka, uzatvorená zmluva alebo objednávka, pri ktorej bola požadovaná aspoň jedna environmentálna charakteristika, teda technická špecifikácia, príp. vlastnosť výrobku, služby alebo stavebnej práce, ktorá znižuje negatívny vplyv tohto výrobku, služby alebo stavebnej práce na životné prostredie. Vychádzajúc z európskych smerníc o verejnom obstarávaní (smernica Európskeho parlamentu a Rady 2004/18/ES z 31. marca 2004 o koordinácii postupov zadávania verejných zákaziek na práce, verejných zákaziek na dodávku tovaru a verejných zákaziek na služby a smernica Európskeho parlamentu a Rady 2004/17/ES z 31. marca 2004 o koordinácii postupov obstarávania subjektov pôsobiacich v odvetviach vodného hospodárstva, energetiky, dopravy a poštových služieb) a zákona č. 25/2006 Z. z. o verejnom obstarávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov možno environmentálne charakteristiky využiť v priebehu celého procesu verejného obstarávania. V roku 2012 uplatnilo princípy GPP začleňovaním environmentálnych charakteristík do verejného obstarávania 223 subjektov, čo predstavuje 82,3 % vyhodnocovaných inštitúcií a organizácií. 48 subjektov (17,7 %) nerealizovalo zelené verejné obstarávanie.

Semináre sa konali vo všetkých krajských mestách (Trnava 2013)

Foto: Dobromila Babková

Foto: Dobromila Bobková

SAŽP sa organizačne aj lektorsky podieľa na vzdelávaní k zelenému verejnému obstarávaniu (na snímke Ing. Zuzana Baranovičová, Bratislava 2013)

Využitím ich kúpnej sily na výber environmentálne vhodných výrobkov, služieb a stavebných prác, je možné výrazne prispieť k trvalo udržateľnej výrobe a spotrebe. Na splnenie týchto cieľov je potrebné, aby všetci účastníci procesu verejného obstarávania boli informovaní, k čomu má prispieť aj vzdelávanie v oblasti GPP.

V rámci monitorovania a hodnotenia úrovne GPP v SR za rok 2012, ktoré uskutočnilo MŽP SR v spolupráci so SAŽP COHEM v období od februára do apríla 2013 a v rámci ktorého rozoslalo spolu 450 dotazníkov jednotlivým subjektom, ktoré spadajú pod uznesenie vlády SR č. 22/2012, sa dospelo k týmto záverom:

1. Medziročne vzrástol Indikátor 1: podiel počtu zelených zákaziek (zákaziek, v ktorých boli uplatnené environmentálne charakteristiky) na celkovom počte zákaziek vo verejnom obstarávaní z 2,1 % v roku 2011 na 5,0 % v roku 2012, teda o 2,9 percentuálneho bodu (ďalej „p. b.“).

2. Medziročne poklesol indikátor 2: podiel hodnoty zelených zákaziek na celkovej hodnote zákaziek vo verejnom obstarávaní o 21,6 p. b., a to najmä výrazným poklesom indikátora 2 u ÚOŠS a ich podriadených organizácií (- 35,8 p. b.), ale aj poklesom u miest a samosprávnych krajov (- 13,6 p. b.) a u obstarávateľov (- 15,4 p. b.).
3. Indikátor 1 tak dosiahol priemernú úroveň 5,0 % a indikátor 2 dosiahol priemernú úroveň 20,6 %.
4. Zistené údaje teda preukázali, že sa síce obstarávalo viac zelených zákaziek čo do počtu, ale v nižších finančných objemoch, čo mohlo byť spôsobené hospodárskou recesiou.
5. Najčastejšie uplatňovanými environmentálnymi charakteristikami bolo environmentálne nakladanie s odpadom (22,6 %) a zníženie spotreby energie (22,0 %).
6. Najvyšší podiel zákaziek z hľadiska finančného limitu dosiahli zákazky s nízkou hodnotou (72 %).

Výzvy pre budúce obdobie

Projekt vzdelávania, realizovaný v roku 2012, sa po malých úpravách realizoval aj v roku 2013, keďže dovtedy sa vyškolila iba časť obstarávateľov a verejných obstarávateľov. V roku 2013 sa na ôsmich seminároch vyškolilo spolu 189 účastníkov. Nadalej sa budú semináre organizovať v krajských mestách bezplatne. Prednášaná problematika sa priebežne inovuje, takže účastníci dostávajú aktuálne informácie, ktoré im pomôžu pri uplatňovaní GPP v rámci svojej pôsobnosti. Harmonogram vzdelávania nájdete na Enviroportáli (www.enviroportal.sk). Na tomto webovom portáli sa budú uverejňovať, okrem konkrétnych termínov vzdelávacích aktivít, aj pozvánky a prihlášky na semináre, ktoré sa budú konať v roku 2014.

Záverom

Vzdelávanie v oblasti GPP je vítanou a veľmi dobrou formou pomoci inštitúcii/úradu, ktorý chce vo svojej pôsobnosti zaviesť a udržiavať zelené verejné obstarávanie, pretože absolvovanie seminára poskytne obstarávateľovi/verejnému obstarávateľovi praktický návod na odpovede na základné otázky:

Prečo riešiť túto oblasť (GPP) v rámci verejného obstarávania – **PREČO?**

Hlavné zásady a spôsoby uplatňovania GPP – **V AKÝCH RÁMCOCH?**

Postup zavedenia a realizácie GPP vo verejnom obstarávaní – **AKO?**

Ing. Soňa Záhoranová

Ministerstvo životného prostredia SR

EIONET spája

Európska environmentálna agentúra

Návšteva sa konala na základe spolupráce s Európskou environmentálnou agentúrou (EEA) a členstva v sieti EIONET (European Environmental Information and Observation network), ktorá združuje organizácie členských a spolupracujúcich krajín EEA. Tvoria ju samotná EEA a sieť približne 1 500 odborníkov z 39 krajín a 400 inštitúcií, zaoberajúcich sa otázkami životného prostredia a environmentálnymi informáciami. Základom siete je inštitucionálna spolupráca a angažovanosť jednotlivcov z národných ohniskových inštitúcií. Krajiny využívajú vzájomnú výmenu informácií, odborných poznatkov, a to najmä v otázkach budovania národných kapacít, zberu environmentálnych informácií, naplňovania reportinových povinností, organizačnom zabezpečení výkonu voči EEA a hľadani možností spoločných projektov. SAŽP reprezentoval generálny riaditeľ Martin Vavřínek, kolektív odborných pracovníkov SAŽP a kolegovia zo spolupracujúcich inštitúcií, ktorí sú členmi národnej siete EIONET. Za európske tematické centrá bol prítomný Ľuboš Halada z Ústavu krajinskej ekológie SAV v Bratislave. Predmetom študijnej návštevy boli prezentácie oboch inštitúcií – SAŽP ako organizácie, ktorá je členom EEA od roku 2001 a KEPA ako spolupracujúcej inštitúcie EEA.

Výmena skúseností počas študijnej návštevy odborníkov na environmentálnu problematiku z Kosova sa uskutočnila 18. – 19. novembra 2013 v Slovenskej agentúre životného prostredia. Delegáciu zástupcov Kosovskej agentúry životného prostredia (KEPA) viedol výkonný riaditeľ prof. Ilir Morina, riaditeľ reportingu Rizah Hajdari a Mimoza Hyseni, ktorá zastáva pozíciu národného kontaktu na zabezpečenie povinností voči EEA.

Zástupcovia KEPA sa zoznámili s činnosťou slovenského Národného ohniskového bodu pre EEA, vybraných tematických národných referenčných centier, s praktickými výsledkami z projektovej činnosti a skúsenosťami z pôsobenia v konzorciu európskych tematických centier. Odborné prezentácie sa týkali územnej ochrany, biologickej rozmanitosti, siete NATURA 2000. Z oblasti environmentálnych informačných systémov odzneli príspevky k implementácii smernice INSPIRE na národnej úrovni, predstavený bol národný geoportál, systém environmentálnych indikátorov a správa o stave životného prostredia. Z projektovej činnosti sa zástupcovia KEPA zoznámili s manažmentom a informačným systémom environmentálnych záťaží a projektom EEA o verifikácii údajov krajinskej pokrývky.

Dobrym príkladom environmentálnej praxe a výroby bola návšteva akciovej spoločnosti Confal, ktorá je najväčším recyklátorom hliníka na Slovensku a renomovaným európskym výrobcom vysokokvalitnej hliníkovej zliatiny pre zlievanie hliníka a raštinových prípravkov pre oceliarsky priemysel. Súčasťou návštevy bola aj exkurzia Španej Doliny.

Na podujatí sa zúčastnili (zľava) Katarína Kosková (NFP SAŽP), Mimoza Hyseni (KEPA), Ilir Morina (KEPA), Martin Vavřínek (SAŽP), Radoslav Považan (ŠOP SR), Rizah Hajdari (KEPA), Ján Černecký (ŠOP SR)

V budúcnosti je možné očakávať, že krátka študijná návšteva, zameraná predovšetkým na výmenu skúseností a prezentáciu činnosti, vyústi do bližšej, konkrétnej spolupráce, ktorej výsledky budú prínosom pre obidve inštitúcie a predovšetkým pre životné prostredie.

Katarína Kosková, Národný ohniskový bod pre spoluprácu s EEA
Slovenská agentúra životného prostredia

Pilotný program EÚ na overovanie environmentálnych technológií

Za účelom zlepšenia prenikania inovatívnych environmentálnych technológií na trh EÚ a na svetové trhy, Európska komisia spoločne s členskými štátmi spustila v decembri 2011 pilotný program EÚ na overovanie environmentálnych technológií (ETV). Primárnym cieľom tejto iniciatívy je poskytovať nezávislé a dôveryhodné informácie o nových environmentálnych technológiách prostredníctvom overovania, či sú tvrdenia, týkajúce sa výkonnosti, poskytované zo strany vývojárov a predajcov technológie úplné, čestné a zakladajú sa na dôveryhodných výsledkoch testov. Potvrdený výrok o výkonnosti sa prezentuje vo forme prehlásenia o overení, ktoré môže predajca alebo výrobca využiť pri svojich aktivitách v oblasti marketingu a vytvorí dôveryhodný obchodný vzťah s potenciálnymi zákazníkmi a investormi.

Ciele ETV

ETV ako trhový nástroj má tri ciele:

1. Pomáhať výrobcam technológií, najmä stredným a malým podnikom, uvádzať na trh ich ekologické technológie prostredníctvom poskytovania vierohodných dôkazov o výkonnosti technológií, za účelom presvedčenia kupujúcich a investorov o ich prednostiach.
2. Pomáhať kupujúcim technológií (z verejného alebo súkromného sektora) zvoliť výkonné ekologické technológie, vyhovujúce ich potrebám prostredníctvom poskytovania informácií, o ktoré môžu oprieť svoje rozhodnutie o kúpe, t. j. systém ETV je široko uznávaný, taktiež vedecky opodstatnený a prijateľný ako dôkaz pre výberové konania a nákup.
3. Uľahčovať implementáciu verejných politík a nariadení poskytovaním solídnych informácií, týkajúcich sa výkonnosti dosiahnuteľnej environmentálnymi technológiami, pripravenými pre vstup na trh občanom, riadiacim a rozhodujúcim osobám.

Čistiareň odpadových vôd Vranov nad Topľou

Proces overovania

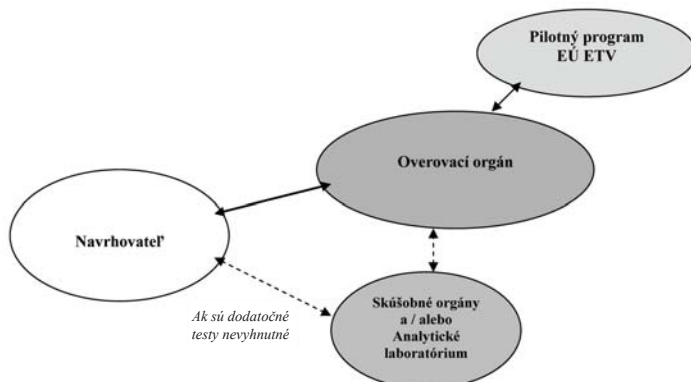
Overovanie v rámci pilotného programu EÚ ETV nie je systémom, poskytujúcim vyhovujúce, či nevyhovujúce hodnotenie, ani certifikačným systémom na základe preddefinovaného súboru kritérií či štandardov, ako je to napr. pri označení CE. Je to dynamický proces, zahrňujúci navrhovateľov a inštitúcie zodpovedné za úlohy, súvisiace s overovaním, zamerané na:

- nezávislé preukázanie overiteľných výkonnostných parametrov,
- spôsob validácie inovatívnych technologických vlastností, ktoré uspokojujú špecifické potreby užívateľa,
- nástroj k preukázaniu pridanej hodnoty pre životné prostredie.

Referenčným dokumentom pilotného programu EÚ ETV je Všeobecný protokol overovania (GVP – General verification protocol). GVP popisuje zásady, všeobecný postup ETV, ktorý je potrebné dodržiavať pri overovaní jednotlivých environmentálnych technológií. Organizácie, vykonávajúce overovanie environmentálnych technológií v rámci pilotného programu ETV, musia byť akreditované vnútroštátnymi akreditačnými orgánmi, uvedenými v GVP, a musia dodržiavať prístup nového právneho rámca, definovaného

v rozhodnutí Európskeho parlamentu a Rady č. 768/2008/ES z 9. júla 2008 o spoločnom rámci na uvádzanie výrobkov na trh a v nariadení Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 765/2008. Každý overovací orgán je akreditovaný pre určitý technologický rozsah, ktorý nepokrýva nevyhnutne všetky technologické oblasti.

Schéma zapojenia organizácií do postupu overovania

Rozsah overovaných technológií

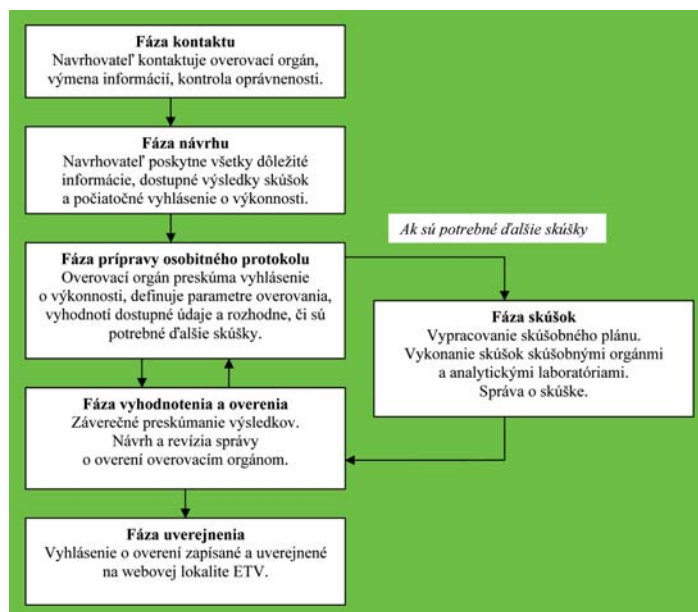
Zahŕňa 3 technologické oblasti:

1. Čistenie a monitorovanie vody, napr. monitorovanie kvality vody z hľadiska mikrobiálnych a chemických znečisťujúcich látok (napr. skúšobnými sadami, sondami, analyzátorami);
2. Materiály, odpad a zdroje, napr. recyklácia priemyselných vedľajších produktov a odpadu na sekundárne materiály, recyklácia stavebného odpadu na stavebné materiály (napr. opätovné spracovanie tehál);
3. Energetické technológie, napr. výroba tepla a elektriny z obnoviteľných zdrojov energie (napr. vietor, more, geotermálna energia a biomasu).

Každá právnická alebo fyzická osoba so sídlom v Európskej únii alebo mimo EÚ môže predložiť inovatívne environmentálne technológie na overenie v rámci pilotného programu EÚ ETV, ak daná technológia spĺňa tieto kritériá:

- je pravdepodobné, že zodpovedá definícii inovatívnej environmentálnej technológie s potenciálom prispieť k účinnému využívaniu prírodných zdrojov a k vysokej úrovni ochrany životného prostredia,
- patrí do niektorej z technologických oblastí v rámci EÚ ETV,
- je pripravená na komercializáciu alebo už je komerčne dostupná.

Postup overovania rozdelený do niekoľkých postupných krokov

Odporúča sa, aby si navrhovateľ u overovacieho orgánu overil, či technológia, ktorá má byť overená, spadá do rozsahu jeho akreditácie. Je na navrhovateľovi, ktorý overovací orgán sa rozhodne zvoliť, či v rovnakej krajine, v ktorej navrhovateľ sídli alebo v inej.

Zoznam overovacích orgánov spolu s technologickými oblasťami, pre ktoré sú orgány akreditované, je možné nájsť na webovej stránke pilotného programu EÚ ETV: <http://ec.europa.eu/environment/etv>. Overovacie postupy používané akreditovanými overovacími orgánmi sú solídne, transparentné a harmonizované naprieč všetkými technologickými oblasťami pilotného programu EÚ ETV. To zaručuje vierohodnosť a pravdivosť výsledkov overovania a ich uznania na trhu EÚ ako aj na celosvetovom.

Prehlásenie o overení

Prehlásenie o overení je kľúčovým výstupom pilotného programu EÚ ETV, ktorý môže navrhovateľ využiť pri rokovaní s ostatnými organizáciami, pre marketingové účely alebo pre úradné schválenie. Môže sa stať súčasťou technickej dokumentácie overenej technológie. Prehlásenie je navrhnuté a po schválení navrhovateľov vystavené overovacím orgánom, ktorý ho podpíše a pošle službám Európskej komisie na zverejnenie. Dokument má svoje registračné číslo, logo ETV a dátum vystavenia. Prehlásenie nemá definovanú dobu platnosti, platné je však iba pokiaľ nenastali žiadne veľké zmeny technológie, ktoré by mohli mať vplyv na jej výkonnosť. V prípade zmien je nutné, aby overovací orgán vykonal posúdenie, či

je prehlásenie o overení stále platné alebo vyžaduje aktualizáciu. Akúkoľvek zmenu je navrhovateľ povinný ohlásiť overovaciemu orgánu.

Výhody programu EÚ ETV

Nakoľko sa trhy s environmentálnymi technológiami začínajú globalizovať, môžu sa očakávané výhody pre navrhovateľov, majúcich overenú technológiu, výrazne zvýšiť, pokiaľ budú výsledky overovania uznávané aj mimo EÚ. Jedným zo spôsobov, ako to dosiahnuť, je uskutočniť proces overovania v spolupráci medzi overovacím orgánom EÚ ETV a iným overovacím orgánom programu ETV inde na svete, najmä v USA, Kanade, Kórei, Japonsku či na Filipínach. Takisto aj Čína spúšťa svoj vlastný pilotný program. Program EÚ ETV poskytuje príležitosti pre cezhraničné overovanie už teraz. Z technického hľadiska môže byť spolupráca medzi overovacími orgánmi z dvoch odlišných schém ETV na overovanie samostatnej technológie založená na dvoch modeloch spolupráce: jednotnom a spoločnom overovaní. Kľúčové výhody overovania, uskutočneného v spolupráci medzi dvomi alebo viacerými programami ETV, sú tieto:

pre navrhovateľa technológie – získanie prehlásenia o overení uznávaného viacej ako jedným programom overovania a minimalizácia nákladov na overenie a zacielenie na viacej trhov a zároveň **pre cieľového klienta technológie** – získanie prístupu k technológiám overeným v rámci programov, ktoré nie sú mu dôverne známe a mať výhodu spoľahlivosti sa na dôkaz o výkonnosti, pochádzajúcej zo známeho programu overovania, zaručujúceho kvalitu a platnosť.

Mgr. Slávka Jurkovičová

Slovenská agentúra životného prostredia

Unikátna technológia v Krajinom

linka spoločnosti PR Krajné, s. r. o., na materiálové zhodnocovanie zmiešaného textilného odpadu z výroby automobilových dielov a zo spracovania vozidiel po skončení ich životnosti, ktorú uviedli do prevádzky začiatkom novembra v Krajinom v okrese Myjava. Projekt s názvom „Materiálové zhodnotenie zmiešaných textilných odpadov z recyklácie vozidiel po skončení životnosti“ podporil Recyklačný fond sumou 1 330 000 eur. Nadväzujúci projekt na kapacitné rozšírenie linky aj o textilný odpad z výroby automobilových dielov pre nové automobily s názvom „Recyklácia syntetických textílií, Krajné“ získal z Kohézneho fondu EÚ v rámci OP ŽP podporu vo výške 2 245 200 eur.

Realizácia projektu prispeje zároveň aj k plneniu smernice EP a Rady EÚ 2008/98 ES o odpade, z ktorej jasne vyplýva, že je nevyhnutné uprednostňovať materiálové zhodnotenie odpadu, pretože jeho ukladanie na skládky je z hľadiska ochrany životného prostredia najnevhodnejší postup a je v protiklade s ideou vybudovania EÚ ako recyklačnej spoločnosti.

STERED – unikátna patentovo chránená technológia mechanickej recyklácie

syntetických textílií, ojedinelá nielen v EÚ, je výsledkom slovenského výskumu a výroby samotného zariadenia. Linka umožňuje spracovávať zmiešaný textilný odpad až zo 100 000 vrakov ročne a zároveň ďalších minimálne 2 500 ton čistých textilných odpadov z výroby nových automobilov. „Finálnym výrobkom je nový konštrukčný materiál s rovnakým názvom STERED. Výborné zvukovo-izolačné a tepelno-izolačné vlastnosti predurčujú STERED na viaceré možnosti aplikácií,

čo potvrdili aj potrebné testy a skúšky. Tým sa vytvoril predpoklad, aby STERED uspel v konkurencii iných izolačných materiálov pri budovaní zvukovo-izolačných stien popri diaľniciach, pri kladení kofajnic, ale napríklad aj pri zvukovej izolácii jednotlivých konštrukcií bytov, ako sú podlahy, priečky a pod...“ vysvetlil Juraj Plesník, konateľ PR Krajné, s. r. o.

Konštrukčný materiál STERED využíva vlastnosti textilných materiálov vyvinutých pre potreby automobilového priemyslu, kde sa kladú vysoké nároky na zvukovo-, tepelno-izolačné a vibračné vlastnosti, odolnosť proti vlhkosti, plesniam, majú zníženú horľavosť, vysokú mechanickú odolnosť a hygienickú nezávadnosť. Energetická náročnosť na výrobu nových výrobkov STERED je 3 až 5-krát nižšia ako výroba tradičných izolačných materiálov na báze kameňa či skla, čo je v súlade s Akčným plánom Európskej komisie pre energetickú účinnosť.

Ing. Štefan Kuča

Historické základy environmentalizmu a environmentálneho práva (LVII.)

„Zem je stále pripravená slúžiť potrebám ľudí.“

(Gaius Plinius Secundus, 24 – 79 n. l.)

Napriek rôznym pochybnostiam najnovšie poznatky potvrdzujú migráciu človeka rozumného z Afriky cez **Qafzeh** (pred 100 tis. rokmi) do Indie (osídlenie pred 70 tis. rokmi), Číny (pred 60 tis. rokmi), Austrálie (pred 50 tis. rokmi) a Európy (pred 45 tis. rokmi). Jeho prienik sa uskutočnil v rovnakom čase (pred 40 tis. rokmi) do Anglicka, Tasmánie a na Novú Guineu a o 20 tis. rokov neskoršie aj do Japonska. Zmena prírodných podmienok v environmente holocénu (geologickej súčasnosti) po glaciáloch, oteplení a ústupe ľadovcov poskytla väčšie možnosti na jeho osídľovanie, aj keď more po zvýšení hladiny zaplavilo niektoré pobrežné oblasti (napríklad odrezalo Veľkú Britániu od Škandinávie a ostatnej európskej pevniny, Afriku od Pyrenejského polostrova, zaplavením Beringie Ameriku od Eurózie). Začal prevládať lov menších zvierat a vtákov, rybolov, sezónny zber lesných plodín a medu, čo umožňovalo v Európe jeho rozptýlenie, avšak hustejšie osídľovanie prevažne rodinnými komunitami – veľkorodinami. Tie si k obydliam začali stavať sklady. Dopravu po riekach, jazerách a pobreží morí umožňovali lode s veslami. **Neskorý paleolit** vystriedal okolo rokov 8000 – 7500 prnl. **mezolit**, ktorý na rôznych miestach trval odlišne dlho – až do zvládnutia neolitickej výroby, spôsobu produktívneho hospodárstva a s tým

Opevnené sídlo Barumini (Sardínia)

spojeného často opevneného osídlenia po vzore krajín Blízkeho východu. V Európe i vo svete však mezolit niekde pretrval celú mladšiu dobu kamennú – **neolit** až do neskoršej doby kamennej – **eneolitu** (inde už ako medená doba – **chalcolit**); na Balkáne s počiatkom už okolo roku 4000 prnl. Napríklad dedinu **Nea Nikomedeia** v gréckom Macedónsku vybudovali už v predkeramickom neolite okolo roku 6220 prnl. Chránili ju dvojité valy a priekopa. Ústrednú stavbu v nej o pôdoryse 12 x 12 m rozdelili stenami na 3 miestnosti. Ostatné stavby dosahovali rozmery 8 x 8 m, čím sa približovali norme rodinných domov v socialistickom Česko-Slovensku.

Z mezolitu pochádza osada **La Adam** pri rumunskom prístave Constanta, **Soroca** nad Dnestrom v Moldavsku, **Sered'** na Slovensku; z neolitu na Mallorke sídlo **Els Antigors**, na juhu Španielska **Cabeza del Plomo**, na juhu Francúzska **Lebous**, **Les Lauzieres** a **Camp de Laure**, v Portugalsku **Zambujal** (4000 – 1000 prnl.) pri ústí rieky Tagus s množstvom tholosov a **Vila Nova de São Pedro** v susedstve s opevnenými sídlami (kastami)

Ota, **Rotura**, **Penedo**, **Praganca**, v Macedónsku **Anzabegovo**, v Srbsku **Bubanj** – **Hum** a **Pločnik**, v Transylvánii prastarý **Cris** (7. tisícročie prnl.), trochu mladšie **bukureštské Dudești**...

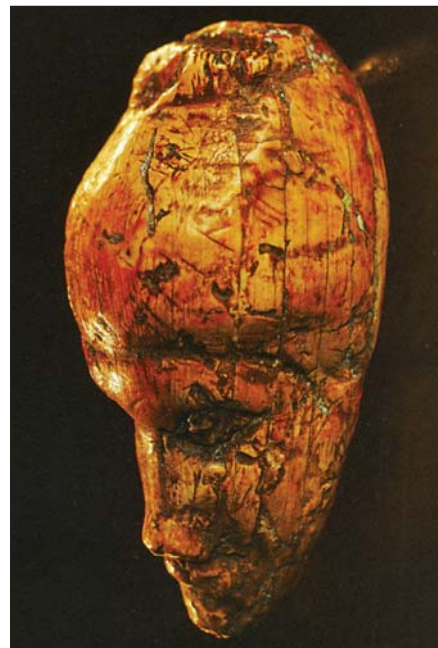
Zo Starčevskej kultúry, pomenovanej podľa neolitickej poľnohospodárskej dediny **Starčevo** (7. – 4. tisícročie prnl.) pri ústí Sávy do Dunaja v Bulharsku, pochádza tell **Karanovo** (250 x 150 m; výška 12,5 m) pri Starej Zagore a 7,5 m vysoká **Azmaška mogila** z eneolitu, tell **Vinica** pri Šumene, **Račeva mogila**, tell **Raskopanica**. Tell **Kodžadermen** (zo 4. tisícročia prnl.) asi 5 km severne od Šumenu patrí k snečnému kultu oblasti Kodžadermen – Gumelnita – Karanovo VI. Do 5. – 4. tisícročia prnl. sa datuje aj Poljanická kultúra tellov v severovýchodnom Bulharsku, pomenovaná podľa tellu **Poljanica** (6 km západne od Targovišta). Tell **Ovčarovo** pri tomto meste osídlili už okolo roku 6000 prnl. a obsahuje 13 kultúrnych vrstiev. K ďalším najstarším poľnohospodárskym sídlam patrili dnešný tell **Azmač**, tell **Kapitan Dimitrievo**, tell **Jabalkovo**, rodopské **Rakitovo**, staré **Kovačevo** (6150 – 5900 prnl.) v doline Strumy, **Divostin**, **Kazanlak**, **Hotnica**, **Pernik**, a neolitickej **Varna** (až oveľa neskoršie tu vznikla grécka kolónia **Odéssos**), kde sa zaoberali aj metalurgiou. Pri obci **Rudna Glava** ťažili meď už okolo roku 4500 prnl. K najznámejším starovekým zlatým baniam patrí thrácky **Perperikon** (3800 – 3200 prnl.) v puvodí Perperešky v bulharských Rodopách, 19 km proti toku s posvätnou jaskyňou tvaru vagíny ako symbolu Matky Zeme. Údajne práve tu bola Dionýzova veštiareň pod posvätnou Dionýzovou horou, na Veľkom oltári na tejto lokalite obetoval aj Alexander Veľký Macedónsky. Octavián, otec prvého rímskeho cisára Augusta, tu prijal veštbu, že jeho syn sa stane vládcom sveta. Samotný Perperikon, na vrcholku kopca (427 m) s dláždenými ulicami a kamennými budovami, považujú za akési európske Machu Picchu. Išlo o sídelné a kultové mesto predkov Thrákov, osídlené už v neolite pred 8000 rokmi. Neolitické tzv. selištné mogili sa nachádzajú najmä v doline Marice. Väčšinu domov v neolitickej sídle Karanovo I. – II. postavili na pôdoryse 8 x 4 m z kolov vrazných do zeme a prepletených prútmi omazanými hlinou. Kým tu stáli v dvoch radách, inde ich stavali do kruhu. Napríklad v ukrajinskej **Vladimirovke**/**Volodymyrivke** na Bugu asi 200 domov ľudí tripylskej kultúry – poľnohospodárov (podľa osady **Trypillja** pri Kyjeve zo 4. tisícročia prnl.) postavili do 5 koncentrických kruhov. V tomto období postavili aj obec **Kolomijsčina** nad Dneprom, kým **Luka Vrublevckaja** nad meandrom Dnestra je ešte staršia. V bulharskom **Veselinove** už interiér domov členili stenami. Touto diferenciáciou vnútorného priestoru už začali v ňom uplatňovať kritériá environmentálnej vhodnosti. Na roz-

Pôdorys obejského obytného domu v Khait Qasime z Mezopotámie (4500 rokov pred n. l.)

diel od Grécka a Anatólie, kde prevládali rovné strechy, v Karanove pokryli domy sedlovými strechami. Tie sa uplatnili v tejto oblasti aj na halových domoch na pôdoryse 27 x 7 m. V Rumunsku sídlisková mohyla **Gumelnita** pri Dunaji slúžila ako vzor na výstavbu vyše 200 sídiel Gumelnitskej kultúry. Príkladom môže byť tellové sídlisko **Vidra** (vysoké 9 m) pri Bukurešti s Gumelnitskou a neolitickej Boianskou kultúrou (pomenovanou podľa Boianskeho jazera na brehu s osídlením z rokov 4300 – 3500 prnl.). Za najstaršie poľnohospodárske sídla v Rumunsku sa považujú **Cucuteni** (lokalita **Cetățuia** a **Ariusd** z 5. – 3. tisícročia prnl.), **Hăbăsești** (obyvané už okolo roku 3400 prnl.), **Țirpești**, **Trusești**, **Turdaș** a **Tărtăria** s nálezom tabuliek s písmom podobným protolineárnemu písmu z Mezopotámie z konca 4. tisícročia prnl. Zo sídlisk kultúry Cucuteni-Trypillja sa zachovali zvyšky dediny **Floresti** v Moldavsku. Mladšie sídlo **Wietenberg** pri Saghisoare (eponymné pre Wietenberskú kultúru) zo 17. – 13. storočia prnl. vykazuje mykénsky vplyv.

Neolitizácia Slovenska, spojená s kultom Veľkej Matky a s vypaľovaním alebo rúbaním lesov, sa začala od križsko – starčevského okruhu (osídlenie **Michaloviec**, **Košíc**) s prechodom na sever (**Poprad** – **Matejovce**) a na juhozápad (**Štúrovo**). Pokračovala ďalej. Na Slovensku vznikli poľnohos-

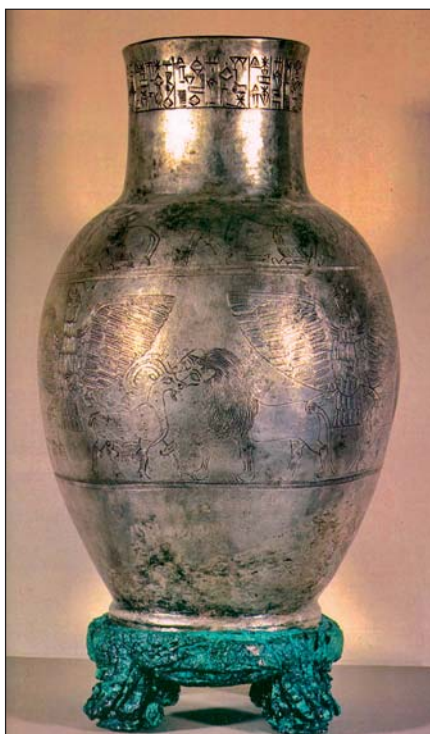
Košť (Dolní Věstonice)

podárske obce **Nitra**, v Maďarsku **Lengyel** (5. tisícročie prnl.), **Hódmezővásárhely** a **Zengővárkony**, v Česku **Bylany** (na 120 ha asi 134 stavieb a 1300 ďalších objektov z 5. tisícročia prnl.) pri Kutnej Hore a **Mohelnice** (z obdobia 6400 až 4400 prnl.) na pravobreží Moravy s až 5 m hlbokými studňami, v Poľsku **Olszanica** (4500 – 3800 prnl.) pri Krakove s domami dlhými až 41,5 m a **Brześć Kujawski** nad Vislou, v Nemecku **Zwenkau**, **Michelsberg** nad Rýnom, **Köln-Lindenthal** (za valmi a priekopami s vyše 30 domami o dĺžke 10 až 36 m), dolnobavorský **Hienheim** s kolovými chatami (4830 – 3850 prnl.). K najstarším poľnohospodárskym sídliskám patrili v Grécku už zo začiatku neolitu spomenuté **Nea Nikomedeia**, **Agrissa** a **Sitagroi**, ďalej **Sesklo** s asi 4 000 obyvateľmi, **Sidhari**, **Elatia**, **Iassa Tepe**, **Franchthi** s obývanou jaskyňou už v 20. tisícročí prnl. a so zachovanou kopou odpadkov, na Sicílii **Stentinello**, v Taliansku **Coppa Nevigata** dodnes so skládkou odpadkov z tej doby, **Ripabianca**, **Romagnano**, **Arene Candide**, **Lagozza**, **La Starza**, **Rinaldone**, **Molino Casarotto**, vo Francúzsku **Chassey**, **Cuiry-les-Chaudardes**, **St. Michel-du-Touch**, **Cambous**, **Boussargues**, vo Švajčiarsku **Cortailod** a **Auvernier**, v Holandsku **Elsloo**, v Dánsku **Toftum**, v Anglicku **Windmill Hill** pri Avebury a **Hembury**, v Írsku **Lough Gur**, **Ballyscullion** (4520 prnl.), **Ballynagilly** (3985 prnl.), v Španielsku **Los Muercielagos**, **Verdelpino**, **Mesas de Asta**, **Coveta de 'Or**, v Portugalsku **Furninha**, v Maroku **Ghar Cahal** a **Cal Taht el Ghar**, v Alžírsku **Kristel-Jardins** atď. K známejším sídliskovým mohylám v Maďarsku patria **Tőszeg** (150 x 80 m; výška 5 – 8 m) v župe Szolnok pri Laposhalome na pravom brehu Tisy, **Tiszaluc** (3 m), **Tiszafüred** (4 m), **Dunaújváros**,

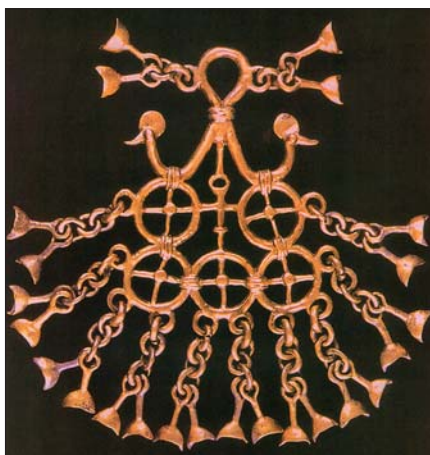
Zlato (Košice – Barca)

Baracs a ďalšie pozdĺž Tisy a Dunaja. Väčšinou patria k bývalým sídliskám Nagyrévskej kultúry, pomenovanej podľa tellu **Nagyrév**. V dobe bronzovej už často existovali na mieste neolitických dedín väčšie opevnené sídla, napríklad **Argissa Magula** a **Sitagroi** v Grécku, **Danja Slatina**, **Bubanj** a **Gradac** v Srbsku, **Stara Zagora** a **Ezero** v Bulharsku, **Sărata Monteoru** v Rumunsku, **Spišský Štvrtok – Myšia hôrka** (tzv. Slovenské Myškény ľudu otomanskej kultúry z obdobia okolo roku 1500 prnl. o rozlohe 6 600 m², opevnených 6 m vysokým valom s kamennou hradbou a 6 m širokou priekopou), **Nitriansky Hrádok**, **Malé Kosihy** a **Barca** na Slovensku, **Blučina** a **Věteřov** na Morave, **Wasserburg** a **Nieder-Neundorf** v Nemecku, **Biskupin** (za 3 m širokým a 6 m vysokým valom na polostrove rovnomenného jazera elipsovitely uzavreté sídlo s cca 105 domami v 13 radoch a s 11 ulicami, ktoré zaniklo okolo roku 400 prnl.), **Jankowo** a **Kamieniec** v Poľsku, **Fort Harrouard** vo Francúzsku, **Wittnauer Horn** vo Švajčiarsku. Osídlená bola aj pôsobivá vápencová stolová hora **Pietra di**

Striebro (z irackého Tellu Entemena – 25. storočie pred n. l.)

Bismantova (1000 x 240 m) v talianskom Parco Nazionale dell' Apenino Tosco – Emiliano, lokality **Dinorben**, **Mam Tor** a **Ram's Hill** vo Veľkej Británii, **El Oficio**, **Ihre**, **Bastida de Totana** a **El Argar** v Španielsku. Opevnenému **El Argaru** (1700 – 1000 prnl.) so spomenutou nekropolou tholosov nad riekou **Anadara** predchádzala opevnená obec **Los Millares** o rozlohe 5 ha z rokov 2500 – 1800 prnl. K nim sa radí aj **Filitosa** na Korzike, **Borg in-Nadur** na Malte, **Ses Paisses** na Mallorke, **San Carla** na Menorke. Koncom neolitu vybudovali na Sardínii sídlo **S' Urecci**, neskoršie **Nuraghe Albuicci** (jeden z najstarších z cca 1 500 nuragov) a sedembaštové opevnené **Barumini**/But Su Nuraxi so štvorbastovými vnútornými hradbami v strede, s vežou z bazaltových blokov do výšky 17 m. Hrúbka jeho hradieb dosahovala 3,5 m a výška 7 m. Pochádza asi z roku 1800 prnl. a pretrvalo do 6. storočia prnl., keď ho dobyli Kartáginci. 6000 rokov (trvalo udržateľne?) je obývané obchodné a obranné centrum **Castello Di Lipari** nad Tyrrhenským morom (dnes s obnovenými hradbami v 13. storočí n. l., katedrálou a 4 kostolmi) na rovnomennom vulkanickom ostrove neďaleko Sicílie. Z nej možno spomenúť, napríklad neolitické

Bronzový záves z Múzea Betliar (1150 pred n.l.)

opevnené **Melilli** a oveľa mladšie starobylé mesto **Pantalica** (z 13. – 8. storočia prnl.) s „mykénym“ palácom o rozlohe 35 x 11 m a v okolí nad riekou **Anapo** (26 km od Syrakúz) s nekropolami **Filipoto** I. – II. a **Cavetta** s vyše 5 000 tombami.

Poľnohospodárstvo do Európy postupovalo z juhovýchodu z Turecka cez Grécko do Srbska v línii **Hacilar** – **Argissa** – **Starčevo**. V Srbsku na pravom brehu Dunaja pri Belehrade sa zachoval tell **Vinča** (150 x 100 m zo 6. – 3. tisícročia prnl.) s kultúrnou vrstvou 9,1 m, určujúcou chronológiu neolitu juhovýchodnej Európy. Pozdĺž Savy, Bosny, Dunaja a Tisy mladý eneolit reprezentujú sídla (dnes aj ako telly) tzv. **Kostolackej skupiny**, nazvanej podľa východosrbskej obce **Kostolac**. V Maďarsku k nim patrili okolo Dunaja sídliská **Szentendre** a **Békásmegyer** pozdĺž Tisy **Szentes** a **Bodrogkeresztúr**; na Slovensku **Patince**, **Iža** a ďalšie na Poiplí, často navrhované na cotofenskej kultúre, pomenovanej podľa náleziska **Cotofeni** v Rumunsku (druhá polovica 3. tisícročia prnl.), asi ako základu otomanskej kultúry v Sedmohradsku. Spomenutý **Nitriansky Hrádok** s tellovým **Zámečkom** na ploche 150 x 150 m dosahuje výšku 5 – 7 m, vrátane kultúrnej vrstvy hrubej 4 – 5 m. Táto lokalita bola osídlená od neolitu po stredovek ako kultové centrum ľudu s badenskou kultúrou (po nej ostali 2 obetné studňovité jamy). V 16. storočí prnl. ho osídlil ľud s maďarovskou kultúrou (pomenovanou podľa obce Maďarovce, dnes **Malinovec** pri Leviceiach s travertínovou kopou **Nad búrom** s opevneným sídlom), ktorý tu vybudoval remeselnícku osadu s mohutným valom a priekopou 15 m širokou a 5 m hlbokou. Halštátske sídlisko **Molpír** pri

Foto: Jozef Klinda

Bronz (Krivoklát, okres Ilava, 1200 pred n. l.)

Smoleniciach už lemoval trojnásobný obranný múr. Mimo neho umiestnili mohylník stredodunajskej mohylovej kultúry s 23 mohylami s kamennou konštrukciou o priemere 20 – 25 m a výške 2 – 3 m. Jeho súčasťou boli 3 obetníštia. Vodu v ňom zachytávali do cisterny vytesanej do skaly na treťom nádvorí v 7. – 6. storočí prnl.

Neolitická kolonizácia z rozvinutejších krajín „úrodného polmesiaca“ postupne zasiahla celú Európu, Áziu a svet. Zmenami environmentu (prírodných ekosystémov holocénu) prácou umožnila zvyšovať populáciu a šíriť tzv. kultúrny pokrok Mezopotámie, Egypta a celého Blízkeho východu. Stala sa základom dnešného spôsobu života. Od „neolitickej revolúcie“ sa v priebehu niekoľkých tisícročí zmenil globálny environment a s ním aj ľudstvo na nepoznanie až do takej miery, že začína byť ohrozená environmentálna bezpečnosť a prekročená environmentálna únosnosť na Zemi.

„Zem nepotrebuje nové kontinenty, ale nových ľudí.“

(Jules Verne, 1828 – 1905)

RNDr. Jozef Klinda

Ekológia v objektíve

Fotografickú súťaž Ekológia v objektíve organizuje spoločnosť Bayer v rozličných krajinách sveta, tento rok už po deviaty raz. „Zámerom tohto projektu je prostredníctvom poslaní vyjadrených vo fotografiách inšpirovať širokú verejnosť k väčšiemu záujmu ako o ochranu životného prostredia, tak o prírodné vedy, ktoré prinášajú riešenia, napr. pre ochranu klímy, udržateľnosť, obnoviteľné zdroje a znižovanie negatívnych dopadov na životné prostredie,“ uviedol Frank Held za organizátora súťaže.

Minulý rok bola súťaž po prvýkrát vyhlásená v spoločnom československom ročníku, do ktorého sa prihlásilo viac ako dve tisíc fotografií z oboch krajín, s takmer štyrmi a pol tisícmi fotografiami. Záujem o súťaž u slovenskej aj českej verejnosti bol aj tento rok veľký. Po prvej hodine otvorenia súťažného portálu už nedočkaví fotografi zo Slovenska i z Čiech nahrávali a hodnotili príspevky.

Jakub Graf, *Budúcnosť*, cena Grand Prix 2013

Súťažné práce posudzovala odborná porota, ktorej predsedala prof. Milota Havránková, svetoznáma slovenská fotografka, výtvarníčka, profesorka na FAMU a VŠVU. Medzi ďalšími porotcami boli zástupcovia Českého zväzu ochrancov prírody, Slovenskej agentúry životného prostredia, Ministerstva životného prostredia ČR, šéfredaktor časopisu Digitálny fotomagazín, už spomínaný fotograf Jan Pohribný a zástupca organizátora – firmy Bayer.

Účasť Slovenska v súťaži

Za Slovensko prevzala záštitu nad súťažou Slovenská agentúra životného prostredia. „Som veľmi rád, že som mal česť prevziať záštitu nad československou súťažou Ekológia v objektíve. Zameranie súťaže a téma ročníka 2013 – Veda, ktorá pomáha zlepšovať život, korešponduje s poslaním Slovenskej agentúry životného prostredia. Verím, že súťaž otvorila cestu pre našu ďalšiu vzájomnú spoluprácu. Víťazom blahoželám,“ vyjadril sa Martin Vavřínek, generálny riaditeľ SAŽP.

Roman Jaroš, *Dobíjanie slnkom*
1. miesto v kategórii nad 18 rokov

Veda, ktorá pomáha zlepšovať život

Taká bola téma tohto ročníka súťaže. Renomovaný fotograf, pedagóg, autor výstav a fotografických publikácií a člen poroty, ktorá fotografie hodnotila, Jan Pohribný záujemcom o súťaž odkázal: „Zaujímavá a neľahká téma tohtoročnej Ekológie v objektíve by mala zaujať, dokonca provokovať fotografických tvorcov nielen k prvoplánovému videniu sveta, kde sa v prírodnom prostredí, v našom živote veda prejavuje celkom markantnými a bezprostrednými stopami. Ďaleko ťažšie je vidieť a aj symbolicky ilustrovať jej dlhodobý dopad na vývoj života na našej planéte. Veda je ako klasický fotografický proces, kedy latentný obraz je potrebné zviditeľniť pomocou vývojky a zafixovať jeho podobu pomocou ustaľovača. Pokúste sa odkryť práve to na prvý pohľad neviditeľné, ale o to zaujímavejšie, potrebné, čo nám veda pre život dáva či môže dať.“

Do posledného 9. ročníka súťaže sa zapojilo 499 fotografií z Čiech a Slovenska s takmer tisícovou záberov.

Rudolf Štober, *Symbióza*, 2. miesto v kategórii nad 18 rokov

Josef Malý, Agronom, 3. miesto v kategórii nad 18 rokov

Za SAŽP sa vyhodnocovania súťaže zúčastnila Miroslava Jančová, vedúca odboru marketingu a propagácie. „Čo sa týka úrovne súťaže, určite ju môžem hodnotiť vysoko pozitívne. Oslovila ma najmä kategória prác, ktorá mala najväčšie zastúpenie, teda fotografie súťažiacich nad 18 rokov. Vedela by som spomedzi nich vybrať minimálne desať ďalších snímok, ktoré by si zaslúžili ocenenie, preto ma teší, že sa dostali do zoznamu súťažných prác, ktoré budú ďalej elektronicky medializované. Budem rada, ak sa súťaž Ekológia v objektíve tento rok neskončí a dúfam, že sa nájde spôsob, možno aj v spolupráci so SAŽP, ako zabezpečiť jej pokračovanie,“ vyjadrila sa na margo posledného ročníka súťaže slovenská porotkyňa.

Úspechy slovenských fotografov

Takmer polovica súťažiacich pochádzala tento rok zo Slovenska, dvaja z nich sa ocitli na stupienkoch víťazov. V juniorskej kategórii ocenenie získala sedemnásťročná Sabína Hájková z Pezinka, ktorá svoju súťažnú fotografiu nazvala *Nedovoľme, aby svet prišiel o svoje farby*. „Minulý rok som sa súťaže Ekológia v objektíve zúčastnila prvýkrát a moja fotka bola vystavovaná. Čo sa týka tohtoročnej témy, najskôr to bolo ťažké a myslela som, že sa ani nezúčastním, ale po dlhšom premýšľaní som dostala nápad. Umiestnenie pre mňa znamená možnosť kúpiť si lepší objektív a tiež ma to povzbudilo k tomu, aby som sa začala fotografovaniu viac venovať,“ hovorí mladá nádejná fotografka.

V kategórii dospelých zabodoval Rudolf Štober z Rožňavy so svojou fotografiou *Symbióza*. „K tajomstvu fotografie som sa dostal ešte ako chlapec. Fotografovaniu sa venujem ako amatér vo voľnom čase. Znamená pre mňa hlavne relax a potešenie z toho, ak niekto pozitívne ohodnotí

Sabína Hájková, *Nedovoľme, aby svet prišiel o svoje farby*, cena v kategórii do 18 rokov

môj záber, resp. moje videnie. Súťaže Ekológia v objektíve som sa zúčastnil po prvýkrát a ocenenie mojej fotografie pre mňa znamená veľké morálne ohodnotenie, ale aj posunutie v mojej záľube. K tohtoročnej téme som pristupoval z pohľadu trvalo udržateľného

Ondřeja Barcucha, *Elektrické vedenie*, cena v kategórii do 18 rokov

rozvoja a využívania obnoviteľných zdrojov v prírode. V mojej fotografii som chcel poukázať na „symbiózu“ obnoviteľných zdrojov v prírode – sú na nej zachytené určité obdobia poľnohospodárskej výroby, spracovania produktov na poliach, obrábania pôdy, medzi ktorými je aj „políčko“ fotovoltických panelov na výrobu elektrickej energie,“ komentuje svoj príbeh ocenený amatérsky fotograf.

Ďalší víťazi

V juniorskej kategórii vo veku od 11 do 17 rokov porota udelila dve ocenenia. Okrem Sabíny Hájkovej porota zaujal Ondřej Barcuch s fotkou *Elektrické vedenie*.

V kategórii dospelých – nad 18 rokov boli udelené tri ceny. Prvé miesto získal Roman Jaroš za fotku *Dobíjanie slnkom*. Druhé miesto bolo udelené Rudolfovi Štoberovi za fotku *Symbióza* a tretie miesto obsadil Josef Malý za fotku *Agronom*. Mimoriadne vydatené boli tento rok zábery v kategórii fotografické cykly. Porota sa preto rozhodla udeliť namiesto jednej až tri ceny. Ako najlepšia bola ohodnotená práca Viktora Sýkora za cyklus *Pod povrch, Miliardtina sekundy, Ochránca*. Na druhom mieste sa umiestnil Ivo Stejskal s cyklom *Kalisko, Vápencový lom* a tretia cena sa ušla Zdeněkovi Dvořákovi za *Šlachtiteľstvo*.

Autorom fotografie, ktorá podľa poroty najviac vystihla tohtoročnú náročnú tému, bol **Jakub Graf**, ktorý za svoju snímku s názvom *Budúcnosť* získal ocenenie **Grand Prix 2013**.

Iveta Lanáková

Vítězný fotografický cyklus Viktora Sýkora *Pod povrch, Miliardtina sekundy, Ochránca*

eMAT

Grenzüberschreitendes
UVP/SUP-Management
Cezhraničný manažment
EIA/SEA

www.emat-sk-at.eu

**Prvý portál na posudzovanie vplyvov na životné
prostredie presahujúcich štátne hranice dvoch štátov**

www.eiportal-at-sk.eu

Základné informácie o procese EIA, centrálne, dvojjazyčne, online

Štruktúra rakúsko-slovenského EIA portálu:

Úvodná strana

Základy_Aktuálne informácie_ Právne základy_Procesy a postupy

Projekty_Aktuálne informácie_Informačný systém EIA

Siete_Registrácia_Vyhľadávanie členov_EIA kontakty

Nástroje_Často kladené otázky_Glosár_Vedomostná mapa_Knižnica_Online prekladač_Deklarácia e-MAT

Komisia_Budúce podujatia_Aktuálny protokol CoC_Archív podujatí

e-MAT

**EIA | UVP
PORTAL**

Grenzüberschreitendes
UVP Management
Cezhraničný manažment
EIA

www.eiportal-at-sk.eu

ÚVODNÁ STRÁNKA

ZÁKLADY

PROJEKTY

SIETE

NÁSTROJE

KOMISIA

Prihlásenie

[Registrovat'](#)

EUROPEAN UNION
European Regional
Development Fund

creating the future

Programm zur grenzüberschreitenden Zusammenarbeit SLOWAKEI - ÖSTERREICH 2007-2013
Program cezhraničnej spolupráce SLOVENSKÁ REPUBLIKA - RAKÚSKO 2007-2013